

Живеење во мултиетничка средина
- граѓани со еднакви права, можности и заштита

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА МОЖНОСТ ЗА ПОТОЛПЕРАНТНИ ОПШТИНИ

Под исто сонце
Nën të njëjtin diell
Aynı güneş altında
Telo jekhi kham,
Под истим сонцем
Sam idghu soari
Under the same sun

**ЖИВЕЕЊЕ ВО МУЛТИЕТНИЧКА СРЕДИНА –
ГРАЃАНИ СО ЕДНАКВИ ПРАВА, МОЖНОСТИ И ЗАШТИТА**

**ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА –
МОЖНОСТ ЗА ПОТОЛЕРАНТНИ
ОПШТИНИ**

Издавачи:

Фондација Институт отворено општество – Македонија
Здружение на граѓани за поддршка на меѓуетнички дијалог и развој на заедницата „Заеднички вредности”

За издавачот:

Владимир Милчин
Хајрије Реџеџи

Автор:

Билјана Бејкова

Уредници:

Сунчица Костовска – Петровска, Фондација Институт отворено општество – Македонија
Адријана Трендова, Фондација Институт отворено општество – Македонија
Хајрије Реџеџи, „Заеднички вредности”

Лектура на македонски јазик:

Славко Здравковски

Јазична редакција:

Албански јазик: Лириџ Хајредини
Турски јазик: Тулај Сејфула
Ромски јазик: Љатиф Демир
Српски јазик: ТИС Биро за судски преводи Скопје
Влашки јазик: Љубица Ѓорѓиева
Босански јазик: Емина Куртовиќ
Англиски јазик: ТИС Биро за судски преводи Скопје

Фотографии:

Ѓорѓе Поповиќ

Дизајн и печатење:

Бригада дизајн

Тираж:

1.000

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски”, Скопје

352: 342.57-054.57(497,7)*2008/09*

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА – можност за потолерантни општини. – Скопје:
Фондација Институт отворено општество – Македонија: Заеднички
вредности. 2010. – 159 стр.: илустр.; 23 см

Текст на повеќе јазици. – Публикацијата е во рамките на проектот: Живеење
во мултиетничка средина – граѓани со еднакви права, можности и заштита. –
Содржи и: Decentralizmi – mundësi për komunë në tolerante; Desantralizasyon
– daha toleransli belediyeler için olanak; Decentralizacia - šajdipe baše
potolerantnikane komune; Децентрализација – могућност за толерантније
општини; Detsentralizarea – shansă ti comuni ma tolerant; Decentralizacija
– mogućnost za tolerantnije općine; Decentralization – opportunity for more
tolerant municipalities

ISBN 978-608-218-081-6 (FIOOM)

ISBN 978-608-4561-15-6 (Zaedni~ki)

а) Локална самоуправа – Малцинска партиципација – Македонија – 2008-
2009

COBISS.MK-ID 86422538

“Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Фондацијата Институт отворено општество – Македонија и на никаков начин не ги рефлектира гледиштата на Европската Унија.”

СОДРЖИНА

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА – МОЖНОСТ ЗА ПОТОЛЕРАНТНИ ОПШТИНИ	5
КОНФЕРЕНЦИЈА „ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА – МОЖНОСТ ЗА ПОТОЛЕРАНТНИ ОПШТИНИ“	6
ПОЗДРАВНИ ОБРАЌАЊА	7
ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД НАБЉУДУВАЊЕТО НА ЛОКАЛНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА	10
1. ОБРАЗОВАНИЕ	11
2. ЗАСТАПЕНОСТ ВО УПРАВНИ, АДМИНИСТРАТИВНИ И ВО ЈАВНИ ОПШТИНСКИ СТРУКТУРИ	12
3. ТОЛЕРАНЦИЈА И РАЗБИРАЊЕ, МУЛТИКУЛТУРНОСТ	13
4. КОМИСИИ ЗА ОДНОСИ МЕЃУ ЗАЕДНИЦИТЕ	14
5. ДРУГИ ОБЛАСТИ ОД ИНТЕРЕС	15
ПАНЕЛ-ДИСКУСИЈА „ПРЕДИЗВИЦИ ЗА МАКЕДОНИЈА НА ПАТОТ КОН ПОТОЛЕРАНТНО ОПШТЕСТВО“	15
DECENTRALIZIMI – MUNDËSI PËR KOMUNË MË TOLERANT	25
KONFERENCA “DECENTRALIZIMI – MUNDËSI PËR KOMUNA MË TOLERANTE”	26
FJALIME PËRSHËNDETËSE	28
PREZANTIM I REZULTATEVE TË MBIKËQYRJES SË ADMINISTRATËS LOKALE	30
1. SHKOLLIMI	31
2. PËRFAQËSIMI NË STRUKTURAT DREJTUESE, ADMINISTRATIVE DHE PUBLIKE KOMUNALE	32
3. TOLERANCIA I RAZBIRAVE, MULTIKULTURNOS	33
4. KOMISIONE PËR MARRËDHËNIE MES BASHKËSIVE	34
5. LËMI TJERA TË INTERESIT	35
PANEL DISKUTIM “SFIDAT E MAQEDONISË NË RRUGËN DREJT SHOQËRISË MË TOLERANTE”	35
DESANTRALIZASYON – DAHA TOLERANSLI BELEDIYELER İÇİN OLANAK	45
“DESANTRALIZASYON – DAHA TOLERANSLI BELEDIYELER İÇİN OLANAK” KONFRANSI	46
SELAMLAMA KONUŞMALARI	47
YEREL ADMINISTRASYONUN GÖZETİMİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLARIN TANITIMI	50
1. EĞİTİM	51
2. BELEDIYE İDARI, ADMINISTRASYON VE KAMU KURULUŞLARINDA KATILIM	52
3. HOŞGÖRÜ VE ANLAYIŞ, ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	53
4. TOPLULUKLAR ARASI İLİŞKİLER KOMİSYONLARI	54
5. DİĞER İLGI ALANLARI	55
“DAHA HOŞGÖRÜLÜ TOPLUM YOLUNDA MAKEDONYA’DA MÜCADELE” KONULU PANEL TARTIŞMA	55
DECENTRALIZACIA - ŠAJDIPE BAŠE POTOLERANTNIKANE KOMUNE	65
KONFERENCIA „DECENTRALIZACIA – ŠAJDIPE BAŠE POTOLERANTNIKANE KOMUNE“	66
BAXTARINAKERE VAKERIPA	68
PREZENTACIA E REZULTATITONGIRI TARO DELETIPE KI LOKALNIKANI ADMINISTRACIA	70
1. SIKLJOVIPE	71
2. AUTORIZIRIPE ANE VASTARIPASKERE, ADMINISTRATIVNIKANE THAJ ANE PUTARDE KOMUNAKERE STRUKTURE	72
3. TOLERANCIA THAJ HALJOVIPA, MULTIKULTURNIPE	73
4. KOMISIE BAŠE RELACIE MAŠKAR E KHEDINA	74
5. AVER RANIKA TARO INTERESO	75
PANEL DISKUSIA „MANGINA BAŠI MAKEDONIA KO DROM KORI O POTOLERANTNIKANO AMALIPE“	75

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА – МОГУЋНОСТ ЗА ТОЛЕРАНТНИЈЕ ОПШТИНЕ	85
КОНФЕРЕНЦИЈА „ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА – МОГУЋНОСТ ЗА ТОЛЕРАНТНИЈЕ ОПШТИНЕ,,	86
ПОЗДРАВНА ОБРАЋАЊА	87
ПРЕЗЕНТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА МОНИТОРИНГА ЛОКАЛНЕ АДМИНИСТРАЦИЈЕ	90
1. ОБРАЗОВАЊЕ	91
2. ЗАСТУПЉЕНОСТ У УПРАВНИМ И ЈАВНИМ ОПШТИНСКИМ СТРУКТУРАМА	92
3. ТОЛЕРАНЦИЈА И РАЗУМЕВАЊЕ, МУЛТИ -КУЛТУРНОСТ	93
4. КОМИСИЈЕ ЗА ОДНОСЕ ИЗМЕЂУ ЗАЈЕДНИЦА	94
5. ОСТАЛЕ ОБЛАСТИ ОД ИНТЕРЕСА	95
ПАНЕЛ ДИСКУСИЈА „ИЗАЗОВИ МАКЕДОНИЈЕ НА ПУТУ КА ТОЛЕРАНТНИЈЕМ ДРУШТВУ “	95
DETSENTRALIZAREA – SHANSĂ TI COMUNI MA TOLERANTI	105
CONFERENȚIA „DETSENTRALIZAREA – PUTEARI TI COMUNI MATOLERANTI“	106
GHINUERI	107
PREZENTAREA A REZULTATILOR DI OPSERVAREA A ADMINISTRATSIIJEI LOCALĂ	110
1. EDUCATȚIA	111
2. PARTICIPARI TU STRUCTURILI CONDUCĂTOARI, ADMINISTRATIVI, ȘI PUBLIȘI A COMUNILOR	112
3. TOLERANȚII ȘI ACHICĂȘEARI ȘI MULTICULTURALIZMU	113
4. COMISII TI RELATȘII ANAMISA DI COMUNITĂȚȘI	114
5. ALTI SFERI DI INTERES	115
PANEL DISCUSII „PROVOCĂRI TI MACHIDUNIA PI CALEA CĂȚRĂ SOTSIETATI MA TOLERANTĂ“	115
DECENTRALIZACIЈА –МОГУЋНОСТ ЗА ТОЛЕРАНТНИЈЕ ОПЃИНЕ	125
КОНФЕРЕНЦИЈА „DECENTRALIZACIЈА – МОГУЋНОСТ ЗА ТОЛЕРАНТНИЈЕ ОПЃИНЕ“	126
ПОЗДРАВНА ОБРАЃАЊА	127
ПРЕЗЕНТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ПОСМАТРАЊА ЛОКАЛНЕ АДМИНИСТРАЦИЈЕ	130
1. ОБРАЗОВАЊЕ	131
2. ЗАСТУПЉЕНОСТ У УПРАВНИМ, АДМИНИСТРАТИВНИМ I У ЈАВНИМ ОПЃИНСКИМ СТРУКТУРАМА	132
3. ТОЛЕРАНЦИЈА I РАЗУМИЈЕВАЊЕ, МУЛТИКУЛТУРНОСТ	133
4. КОМИСИЈЕ ЗА ОДНОСЕ МЕЂУ ЗАЈЕДНИЦАМА	134
5. ДРУГЕ ОБЛАСТИ ИНТЕРЕСА	135
ПАНЕЛ ДИСКУСИЈА „ИЗАЗОВИ МАКЕДОНИЈЕ НА ПУТУ КА ТОЛЕРАНТНИЈЕМ ДРУШТВУ“	135
DECENTRALIZATION – OPORTUNITY FOR MORE TOLERANT MUNICIPALITIES	145
CONFERENCE “DECENTRALIZATION – OPPORTUNITY FOR MORE TOLERANT MUNICIPALITIES”	147
INTRODUCTORY ADDRESS	148
PRESENTATION OF THE LOCAL ADMINISTRATION MONITORING RESULTS	150
1. EDUCATION	151
2. REPRESENTATION IN MANAGING, ADMINISTRATIVE AND PUBLIC MUNICIPAL STRUCTURES	152
3. TOLERANCE AND UNDERSTANDING, MULTICULTURALISM	153
4. COMMISSIONS FOR RELATIONS BETWEEN COMMUNITIES	154
5. OTHER FIELDS OF INTEREST	155
PANEL DISCUSSION “THE CHALLENGES MACEDONIA FACES ON ITS WAY TO MORE TOLERANT SOCIETY”	155

ЖИВЕЕЊЕ ВО МУЛТИЕТНИЧКА СРЕДИНА – ГРАЃАНИ СО ЕДНАКВИ ПРАВА, МОЖНОСТИ И ЗАШТИТА

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА – МОЖНОСТ ЗА ПОТОЛЕРАНТНИ ОПШТИНИ

„Живеење во мултиетничка средина – граѓани со еднакви права, можности и заштита” е проект за подобрување на статусот на малцинските групи и на капацитетите за нивно активно учество во креирањето јавни политики, како на локално, така и на национално ниво.

Фондацијата Институт отворено општество – Македонија (ФИООМ), во соработка со НВО „Заеднички вредности” и со 12-те поранешни центри за поддршка на НВО, во регионите на Велес, Прилеп, Штип, Кичево, Струга, Ресен, Гевгелија, Неготино, Струмица, Делчево, Кратово, Дебар, Куманово и на Тетово, го реализираше овој проект, во периодот јануари 2007 - октомври 2009 година.

Спроведувањето на проектот финансиски го поддржа Европската унија, во рамките на „Кампања 4”, на Европската иницијатива за демократија и за човекови права (ЕИДХР): „Унапредување на еднаквоста, толеранцијата и на мирот”, во партнерство со ФИООМ.

Основните задачи на проектот „Живеење во мултиетничка средина – граѓани со еднакви права, можности и заштита” се:

- Зголемување на јавната свест за правата на малцинските групи и промоција на почитување и заштита на малцинствата во согласност со релевантните меѓународни конвенции и со националното законодавство.
- Мониторинг на спроведувањето на постојните антидискриминациски одредби во општините.
- Мотивација на претставниците на малцинските групи да учествуваат во креирањето

на јавните политики и во реформите, посебно во областа на заштитата на нивните права.

- Развивање на капацитетите и соработката меѓу НВО и институциите кои работат со маргинализираните етнички малцинства и со етничките заедници.
- Влијание врз владините институции во поглед на натамошно спроведување на Стратегијата за правична застапеност на малцинствата во јавната администрација и во јавните претпријатија.

Во рамките на овој проект успешно се реализирани голем број активности:

- Четириесет обуки за малцински права, за речиси 1.000 претставници од 150 невладини организации и од 95 локални институции.
- Кампања „Под исто сонце” за промоција на мултиетничките вредности и меѓусебното почитување и зголемување на јавната свест за прашањата на немнозинските етнички заедници на национално и локално ниво.
- Интернет-страница www.podistosonce.org.mk за дистрибуција на информации за активностите во проектот и за релевантните национални и меѓународни документи за малцинствата.
- Девет регионални и една национална ТВ-дебата со: претставници од заедниците, невладините организации, експертите и соодветните институции.
- Два големи еднодневни мултиетнички хепенинг во Скопје (ноември 2008) и Струга (јули 2009).

- Подготовка, печатење и дистрибуција на „Водич за националното законодавство во сферата на употребата на јазиците на етничките заедници во Република Македонија”, на 7 јазици што се користат во државата и на англиски јазик.
- Подготовка, печатење и дистрибуција на „Прирачник за отстранување на дискриминацијата врз основа на етничка припадност”, на 7 јазици што се користат во државата и на англиски јазик.
- Поддршка за креирање и развој на четири мрежи на невладини организации кои работат на малцинските права, на локално и на национално ниво.
- Шеснаесет тематски средби/работилници на невладините организации и на локалните институции за поттикнување на меѓусебната комуникација и соработка.
- Осум регионални средби за воспоставување соработка меѓу комисиите за односи меѓу заедниците, општинските совети и регионалните канцеларии на Народниот правобранител.
- Анализа за учеството на малцинствата (мажи и жени) во одлучувачките тела на локално ниво во 84 општини и во Град Скопје.
- Осумнаесет јавни дебати за малцинските права за актуелните проблеми и за прашања поврзани со мнозинските етнички заедници.
- Набљудување на локалната администрација во 24 општини во поглед на меѓуетничките односи и остварувањето на правата на мнозинските етнички заедници.
- Подготовка, печатење и дистрибуција на Извештај со резултати од набљудувањето на локалната администрација и препораки за идни чекори, можности и решенија за подобрување на состојбите.

КОНФЕРЕНЦИЈА „ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА – МОЖНОСТ ЗА ПОТОЛЕРАНТНИ ОПШТИНИ”

Проектот „Живеење во мултиетничка средина – граѓани со еднакви права, можности и заштита” официјално е заокружен на 22 октомври 2009 година, со еднодневната завршна конференција „Децентрализијата – можност за потолерантни општини”, што се одржа во Скопје. На конференцијата зедоа учество голем број невладини организации, претставници на локалните власти, институции и експерти за човекови и малцински права, како и претставници на дипломатскиот кор во Република Македонија.

На присутните учесници им се обратија: **Ерван Фуере**, специјален претставник на Европската унија и шеф на Делегацијата на Европската комисија; **Филип Рикер**, амбасадор на САД во Македонија; **Владимир Милчин**, извршен директор на ФИООМ и **Хајрије Реџеџи**, претседателка на НВО „Заеднички вредности”.

На конференцијата беа презентирани и резултатите од набљудувањето на локалната администрација. Методологијата на набљудувањето ја претстави **Борјанчо Мицевски**, од Регионалниот центар за одржлив развој од Кратово, а наодите од набљудувањето ги презентираше **Елена Ангеловска** од НВО „Заеднички вредности”.

Во рамките на конференцијата се одржа и панел-дискусија „Предизвици за Македонија на патот кон толерантно општество” на која панелисти беа: **Мерсел Биљали**, професор, ФОН; **Жарко Трајаноски**, експерт за човекови права; **Насер Вејсели**, заменик-народен правобранител, Регионална канцеларија Куманово и **Мирјана Најчевска**, експерт за човекови права.

Конференцијата заврши со презентација на заклучоците од панел-дискусијата.

ПОЗДРАВНИ ОБРАЌАЊА

Евроамбасадорот Фуере истакна дека мултиетничкиот карактер е она што ја прави Македонија уникатна и дека е тоа нешто со кое земјата треба да се гордее. Тој се потсети на големиот мултиетнички хепенинг во Струга и истакна дека овој настан „беше еден невообичаен спектакл и одличен симбол на една нација на виножитото“. Во Македонија постојат многу предизвици и тие, според амбасадорот Фуере, можат да се надминат само преку соработка и партнерство. Притоа, нагласи тој, исклучително е важна соработката на Владата со граѓанското општество, со бизнис-заедницата и се разбира, со меѓународната заедница. Присуството на амбасадорот Рикер, за Фуере претставува доказ дека постојат бројни пријателски земји кои ја поддржуваат Македонија на нејзиниот пат кон Европската унија.

Охридскиот рамковен договор, констатира Фуере, останува од суштинско значење за демократијата и за правата на припадниците на различните заедници. Децентрализацијата, пак, нагласи тој, е еден од столбовите на Охридскиот рамковен договор бидејќи таа овозможува сите различни заедници да имаат глас во процесот на донесување одлуки. Децентрализацијата ги зголемува контактите и комуникацијата меѓу оние кои ја креираат политиката и оние кои ги користат услугите. Ги зголемува можностите на граѓаните да бидат вклучени и да влијаат врз донесувањето на одлуките на локално ниво, а со тоа се зајакнува и самиот демократски процес на локално ниво.

Зборувајќи за образованието и конфликтот меѓу средношколците во Струга, амбасадорот Фуере нагласи дека Владата треба да ги спроведе препораките на високиот комесар за национални малцинства и дека Стратегијата на Владата за мултиетничко образование може да покрене позитивни активности за надминување на разликите меѓу различните заедници.

Евроамбасадорот информираше и за препораките на Европската комисија содржани во Извештајот за напредокот на Република Македонија во 2009 година, во делот на меѓуетничките односи, истакнувајќи дека е потребна стратегија за регрутирање државни

службеници од немнозинските заедници, како и дека комисиите за односи меѓу заедниците на локално ниво во многу општини не функционираат соодветно. Овие препораки, според Фуере, претставуваат повик за уште поголеми заложби на Владата за заживување на комисиите, како и охрабрување за Парламентарниот комитет за односи меѓу заедниците да биде целосно вклучен во промовирањето и поттикнувањето на развојот на комисиите на локално ниво.

Евроамбасадорот нагласи дека ромската заедница во Македонија и натаму се соочува со тешки животни услови и со дискриминација, особено во однос на пристапот до: лични документи, образованието, социјалната заштита, здравствената нега, вработувањето, домувањето.

На крајот од своето обраќање, амбасадорот Фуере истакна дека треба да има поголема систематска вклученост на граѓанското општество во донесувањето на одлуките, на национално и на локално ниво. На ваков начин, одлуките ќе бидат многу порепрезентативни и ќе ги одразуваат потребите на граѓаните. Токму заради тоа, Фуере ја повика Владата да направи сè што е можно за да ги вклучи сите актери од граѓанското општество во процесот на одлучување.

Амбасадорот Рикер истакна дека многу е задоволен од партнерството со Европската унија, но и од соработката со организациите на граѓанското општество, како што е ФИОМ. Децентрализацијата на власта и на одговорноста е од огромно значење и таа, како што рече Рикер, постои во САД повеќе од 200 години. Ваквата власт на граѓаните им дава поактивна локална улога. Моќта на претседателот на САД е голема меѓутоа, констатира Рикер, поголема е моќта на локално ниво, односно „моќта на нашите 50 држави, окрузи, училишта, градови“. Во Америка, нагласи Рикер, постојано дискутираме и дебатираме за толеранцијата, за различностите, за заемното почитување. Тоа се работи што се потребни во една демократија и токму затоа САД ги поттикнува напорите демократијата да живее и во Македонија. На крајот, амбасадорот Рикер нагласи: „Ние сме партнери со Европската унија и со меѓународната заедница во многу проекти и очекуваме Македонија наскоро да биде полноправна членка на евроатланските структури“.

На почетокот извршниот директор на ФИОМ истакна дека е исклучително среќен и задоволен кога го чувствува духот на заедништвото и на подготвеноста „да ги туркаме работите напред“. Навраќајќи се на далечната 1992 година и на меѓународната конференција, на која учествуваа неколку стотини претставници на локалните власти и граѓаните од земјите членки на Советот на Европа и на оние кои во тој момент трпаа на вратите на Советот на Европа, и која се одржа во Македонија, во организација на една од првите невладини организации во државава – Хелсиншкиот парламент на граѓаните, Милчин истакна: „Практично тогаш стана јасно дека врската меѓу граѓаните, граѓанството, граѓанското општество, демократијата и локалната самоуправа претставува папочна врвца. И дека едното без другото не може“. Според него уште тогаш во рамките на граѓанското општество беше јасно дека хармоничните меѓуетнички односи претставуваат еден од столбовите на државата и дека „наша должност е секојдневно тој столб да го правиме сè поцврст“.

Според Милчин, иако предизвици и проблеми сè уште има, завршени се многу работи на полето на меѓуетничките односи и „ние веќе немаме алиби да велеме дека ни фали ова или она“. „Мислам дека со препораката за почеток на преговорите стигнавме до една точка кога фактички од нас зависи дали ќе успееме да го оствариме она што е сон на повеќето од нас“, рече првиот човек на ФИОМ и истакна: „Јас тој сон вака би го дефинирал: Македонија еден ден ќе биде држава во која кога ќе удрат Албанец ќе скокнат сите, а не само Албанците. Кога ќе удрат Македонец ќе скокнат сите, а не само Македонците. Кога ќе удрат Ром ќе скокнат сите, а не само Ромите. Кога ударот по другиот ќе нè боли, како да е удар по нашиот грб, мислам дека тогаш ќе дојдеме до онаа точка, која се разбира, не е ниту брзо, ниту лесно дофатлива. Но тоа е таа точка кога тој столб на државата Република Македонија никој нема да може да го урне. Во тој момент Република Македонија никој веќе нема да може да ја доведува под прашање. Затоа што ние ќе дојдеме до моментот во кој индивидуалните и колективните права ќе бидат подеднакво важни. И тогаш ќе можеме да

говориме и за демократија, и за граѓанско општество, и за општество во кое човековите права и човековите слободи се почитувани до крај. Ова се разбира е сон. Јас можеби нема да го дочекам. Меѓутоа се надевам дека некој од вас тоа ќе го дочека, оние помладите. Но тоа што сум постар не ми дава слобода да кажам: е сега е доста од мене, ќе се одморам. Како граѓанин, како индивидуа сметам дека е тоа моја обврска и убеден сум дека во Македонија има многу граѓани, без оглед на тоа дали се во невладиниот сектор, во локалната власт или во централната власт кои тоа го споделуваат. Заедно тоа можеме да го оствариме“.

Претседателката на НВО „Заеднички вредности“ истакна дека благодарение на Европската унија и на ФИОМ, проектот „Живеење во мултиетничка средина – граѓани со еднакви права, можности и заштита“ успеа да ја поттикне соработката меѓу локалните институции, комисиите за односи со заедниците, регионалните канцеларии, невладините организации и претставниците на етничките заедници во државава. Имајќи ја за база етничката, верската, јазичната, па и културната шареноликост на Република Македонија, овој проект, според Реџеми, успеа да даде позитивен сигнал за тоа како треба да се слушаат различните гледишта, како треба да се унапредува културата на дијалог и како со заеднички заложби можат да се најдат начини за надминување на различните гледишта. Сите оние кои учествуваа на работилниците, на настаните, на јавните дебати во рамките на овој проект секогаш на крај, нагласи Реџеми, се чувствуваа како дел од позитивните решенија на нивните секојдневни проблеми и потреби, и токму тоа покажува дека целта на овој проект е постигната.

Реџеми истакна дека останува уште многу да се сработи во однос на целосното остварување на правата на етничките заедници, како и во насока на подобрување на нивната комуникација со надлежните институции. Сепак, според неа, најважно е креирањето позитивна атмосфера на ова чувствително поле, како еден од неодминливите предуслови за забрзување на евроинтеграциските процеси на Република Македонија.

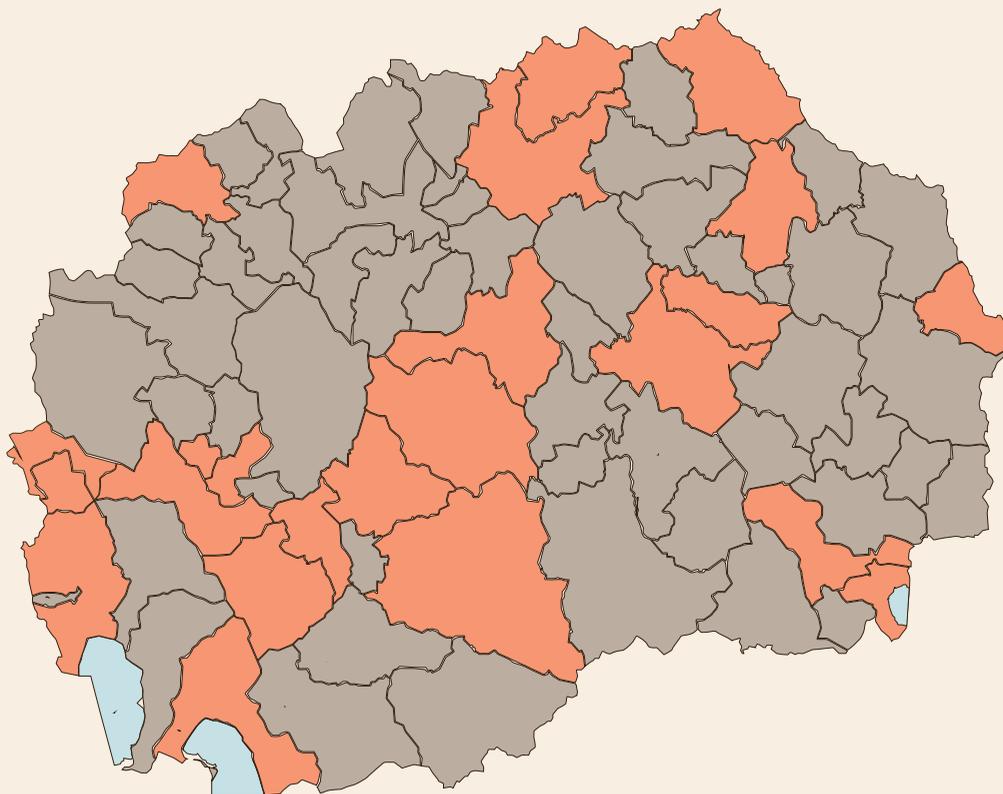
Хайрије Ахмед
Hajrije Ahmed

Билјана
Бејкова

H.E. Erwan Fouere
H.E. Erwan Fouere

Договорот е одговор
Навистина, јасно е
Коишто е одговор
Или пак, кај
Договорот е одговор
на одреден
и др.

ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД НАБЉУДУВАЊЕТО НА ЛОКАЛНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА

Методологија

Методологијата на набљудувањето на локалната администрација ја претстави **Борјанчо Мицевски** од Регионалниот центар за одржлив развој, Кратово, член на оперативната група за набљудување.

Набљудувањето на локалната администрација во однос на остварувањето на правата на етничките заедници беше спроведено во периодот јануари 2008 - јуни 2009 година, во 24 единици на локалната самоуправа: Валандово, Велес, Вранештица, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Долнени, Дојран, Другово, Карбинци, Кичево, Кочани, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Пехчево, Прилеп, Ресен, Старо Нагоричане, Струга, Тетово, Центар Жупа, Чашка и Штип.

Набљудувањето го спроведуваа 12 тима составени од по тројца локални набљудувачи и од претставници на различни етнички заедници, застапени во соодветната општина што беше предмет на набљудување. Набљудувачките тимови работеа според месечни акциски планови и со употреба на претходно подготвена матрица за набљудување. Тие одржуваа средби, остваруваа контакти и собираа податоци од различни локални структури – локална власт, судство, граѓански сектор, медиуми и граѓани, и подготвуваа квартални и полугодишни извештаи. На крајот на проектот беше изготвен финален извештај кој ги содржи резултатите од 18-месечното набљудување, како и препораките за надминување на констатираните проблеми и слабости.

Предмет на набљудување беа локалните состојби во однос на процесите на децентрализација и на меѓуетничките односи во следниве области: безбедност, право на еднаквост пред законот и на еднаков третман, образование, правична застапеност, толеранција, разбирање и соработка, социјалните односи и улогата на граѓанските организации во вклучувањето на етничките заедници на локално ниво, како и други граѓански права, поврзани со претставници од различни етнички заедници.

Резултати

Клучните наоди од набљудувањето сумирани во следниве области: образование; застапеност во управни, административни и во јавни општински структури; толеранција, разбирање и мултикултурност; комисији за односи меѓу за-

едниците и други области од интерес, ги претстави **Елена Ангеловска** од НВО „Заеднички вредности“:

1. ОБРАЗОВАНИЕ

Слабости се:

- Постои недостиг од соодветен наставнички кадар, особено на јазиците на немнозинските заедници.
- Постои недостиг од учебници на јазиците на немнозинските заедници.
- Во некои општини нема настава на јазиците на немнозинските етнички заедници.
- Недоволна е застапеноста на немнозинските етнички заедници во управувачките структури во образованието, во училишните одбори и во училишните совети.
- Деца на училишна возраст се надвор од образовниот процес.
- Во некои рурални општини воопшто нема запишани првоодделенци, или се намалува бројот на учениците поради зголемената емиграција во град или во странски земји.
- Слаба е евиденцијата на запишани ученици и на оние кои се надвор од образовниот процес, а недостига и евиденција по етничка припадност.
- Учениците од женски пол во некои општини, особено во руралните, се нередовни во наставата, се откажуваат од образование, а некаде воопшто и не го започнуваат.
- Кај учениците од ромската заедница е забележано предвремено напуштање на образованието.
- Како најголема причина за непродолжување на образованието родителите ја наведуваат тешката социоекономска состојба.
- Активностите во рамките на Декадата на Ромите се недоволни.
- Постои т.н. тивка дискриминација на ромските деца, проблеми со запишувањето во училиште поради реонизацијата.

- Има појава на попречување на образовниот процес поради политички пресметки.
- Многу рурални училишта се со супстандардни услови за изведување настава.
- Се појавуваат проблеми при запишување во високо образование поради непознавање на наставниот јазик.
- Присутни се физички пресметки помеѓу ученици од различна етничка припадност.
- Има појава на етничка поделба на учениците во јазичните смени.
- Има појава на злоупотреба на детскиот труд од родителите.
- Во некои општини учениците од помалите етнички заедници преферираат наставата да ја следат на македонски јазик, или на албански јазик.

Погобрувања се:

- Бесплатниот превоз поттикнува вклучување во образовниот процес и негово продолжување.
- Бесплатните учебници се од огромна полза за родителите со тешка социоекономска состојба.
- Поради Законот за задолжително средно образование се забележува зголемување на бројот на ученици кои го продолжуваат средното образование.
- Сè повеќе има запишани студенти од НЕЗ.
- Зголемен е бројот на Роми кои се запишуваат во средното образование.
- Сè повеќе стипендии има за учениците Роми.
- Граѓанскиот сектор работи на дооформувањето на образованието за возрасни, особено за Ромите.
- Има примери на збратимени училишта од Македонија и Турција кои меѓусебно соработуваат и си помагаат.
- Се отвораат високообразовни установи со настава на повеќе јазици што се говорат во Македонија.

- За време на штрајкови вработените во образованието не се делат по етничка основа.

2. ЗАСТАПЕНОСТ ВО УПРАВНИ, АДМИНИСТРАТИВНИ И ВО ЈАВНИ ОПШТИНСКИ СТРУКТУРИ

Слабосџи се:

- Немнозинските заедници не се доволно застапени во јавните, општински и административни структури на локално ниво (Валандово, Велес, Вранештица, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Дојран, Другово, Карбинци, Кичево, Кочани, Крива Паланка, Куманово, Пехчево, Прилеп, Ресен, Струга, Центар Жупа, Чашка, Штип).
- Ова се припишува на недостигот од квалификуван кадар и на недостигот од финансиски средства.
- Поради недостиг од квалификуван кадар има појава на вработување лица од други општини.
- Застапеноста на помалите етнички заедници е на уште понезавидно ниво.
- Конкурсите за вработување неретко имаат неправилности (објавени на еден јазик или на несоодветен јазик), забележано е вработување по партиска основа, а има и случаи кога при вработувањата не се почитува правичната етничка застапеност.
- За неправилностите при вработувањето недостига правна реакција.
- За локалните и за претседателските избори во 2009 во некои општини партиите на НЕЗ немаа поднесено самостојни советнички листи, а нивните кандидати беа дел од листите на поголемите партии, што доведе до многу мал број припадници на НЕЗ во општинските совети.
- На локалните и на претседателските избори во 2009 во некои општини партиите од НЕЗ имаа самостојни советнички листи, но не беше избран ниту еден претставник во општински совет.

- Во советите во кои има мал број претставници на НЕЗ, еден советник е член на повеќе општински комисији.

Погобрувања се:

- Во некои општини на локалните избори во 2009 имаше поднесено самостојни листи од партиите од НЕЗ, чии членови обезбедија место во општинските совети.
- Претставници од НЕЗ активно беа вклучени во изборниот процес како членови на избирачки одбори и набљудувачи.
- Има појава на поставување припаднички на НЕЗ на раководни позиции, или вработување во локалната администрација.
- Припадниците на НЕЗ активно се вклучени во програмата за самовработување преку кредитирање.
- Припадниците на НЕЗ се ангажираат како општи и сезонски работници од некои локални претпријатија, особено припадниците на ромската заедница.
- Во некои општини во кои што нема комисија за односи меѓу заедниците, е вработен референт за етнички (ромски) прашања.

3. ТОЛЕРАНЦИЈА И РАЗБИРАЊЕ, МУЛТИКУЛТУРНОСТ

Слабости се:

- Генерално, на локално ниво владеат релаксирани меѓуетнички односи. Во некои општини е констатирана толеранција помеѓу етничките заедници, но не и соработка (Кичево), а некаде состојбата се проценува како кривка (Куманово, Тетово).
- Политичките пресметки и несогласувања влијаат врз меѓуетничките односи и врз функционирањето на општините.
- Има појава на изолирани инциденти од меѓуетнички карактер, како што се физички пресметки, вандализам врз верски објекти и

спомен-обележја, изградба на верски објекти, конфликт на ситни трговци со полицијата, користење јавен простор, бесправно уривање ромски населби итн.

- Во некои општини постојат проблеми со имплементирањето на двојазичноста.
- Некои општини не го почитуваат Законот за истакнување на знамињата.
- Забележителна е појавата на непознавање на нормите и процедурите за остварување на правата на припадниците на заедниците.
- Честопати граѓаните не го користат правото на добивање лични документи на мајчиниот јазик, и покрај можноста што ја имаат.
- Во некои општини поделеноста по етнички села/населби ја намалува комуникацијата меѓу луѓето.
- Се забележува нееднаков третман на помалите етнички заедници на локално ниво.
- Голем процент од примателите на социјална помош и на еднократна парична помош се припадници на НЕЗ.
- Во руралните средини нема услови за развој на културата на заедниците.
- Соработката помеѓу граѓаните и полицијата не е на задоволително ниво.
- Признавањето на Косово од Република Македонија предизвика тензии помеѓу македонската, албанската и српската заедница.

Погобрувања се:

- Граѓанскиот сектор е активен во заштитата и промоцијата на правата на етничките заедници.
- Мултикултурните манифестации се повод за зближување на луѓето од различни етнички заедници.
- Има подобрување во имплементирањето на двојазичноста во писмената комуникација во општините со повеќе од еден службен јазик.
- Во сè повеќе општини се забележува соработка помеѓу општината и граѓанскиот сектор.

4. КОМИСИИ ЗА ОДНОСИ МЕЃУ ЗАЕДНИЦИТЕ

Општина	Комисија во минатиот состав	Формирана комисија во овој состав	Формирана според законските прописи	Задолжителна	Формирана на доброволна основа
Валандово					
Велес					
Вранештица					
Дебар					
Делчево					
Демир Хисар					
Дојран					
Долнени					
Другово					
Карбинци					
Кичево					
Кочани					
Крива Паланка					
Крушево					
Куманово					
Пехчево					
Прилеп					
Ресен					
Старо Нагоричане					
Струга					
Тетово					
Центар Жупа					
Чашка					
Штип					

5. ДРУГИ ОБЛАСТИ ОД ИНТЕРЕС

Слабости се:

- Најголем проблем на населението од руралните општини претставуваат: лошата социоекономска состојба, невработеноста, лошата основна инфраструктура и комуналните проблеми.
- Жените недоволно се застапени во: јавниот живот, локалните административни и управувачки структури.
- Недоволната застапеност на жената честопати ја причинуваат недоволното образование и патријархалната заедница.
- Комисиите за еднакви можности на мажите и жените немаат влијание во подобрувањето на состојбата на жените.
- Младите не се доволно активни во јавниот живот и во развојот на нивната општина.
- Емиграцијата на населението во град или во странски земји е евидентна во повеќе општини.

Подобрувања се:

- Граѓанскиот сектор активно придонесува за развојот на заедниците во најголем број општини.

ПАНЕЛ–ДИСКУСИЈА

„ПРЕДИЗВИЦИ ЗА МАКЕДОНИЈА НА ПАТОТ КОН ПОТОЛЕРАНТНО ОПШТЕСТВО“

Воведни изјавиња

На тема „**Политичкото учество на етничките заедници во власта на локално и на централно ниво**“ професорот Мерсел Биљали истакна дека во Македонија етничките заедници се вклучени во власта и дека нивното учество претставува исклучителен државен интерес, односно дека на ваков начин државата функционира соодветно на нејзиниот мултиетнички состав. Токму затоа, според него, во овој сегмент многу е важно да се почитува принципот на легитимитет и кредибилитет.

Зборувајќи за државната администрација и за учеството на претставниците на мнозинските етнички заедници во неа, Биљали истакна дека ние се соочуваме со голема партизација при селекцијата на кадри и дека оваа администрација е претешка за државава. Бројот на вработени во јавната администрација е над 136.000, што претставува 20% од вкупниот број вработени во Македонија и некаде околу 13% од работоспособните луѓе во државава. Оваа бројка е дури 5 пати поголема од просекот во Европската унија.

Покрај намалувањето на администрацијата и нејзината департизација, за Биљали многу е важно прашањето за нејзината професионализација. Според него, Македонија мора да изгради соодветни институции за селекција на професионални кадри, затоа што само со професионалци може да се постигнат добри резултати. За обичниот граѓанин е ирелевантно дали тој што не му ја завршил работата е Албанец, Македонец или Турчин. Во централната власт, истакна Биљали, постојат одредени механизми кои гарантираат функционалност соодветна на мултиетничката реалност на државата и тие механизми функционираат. Но прашање што треба да се постави е дали тие механизми се во полза на граѓаните и на државата без оглед на етничката припадност, или, пак, тие механизми се експлоатираат исклучиво за дневно политички цели и за тесно партиски интереси.

Под исто сонце
Немајте нијетин до
es altim
am
ce
ri

ЖИВЕЊЕ ВО
МУЛТИЕТНИЧКА
СРЕДИНА
У РАЈОНУ СО СЕДНИШНО
ПРАВО, МОЖНОСТ И ЗАШТИТА

ЖИВЕЊЕ ВО
МУЛТИЕТНИЧКА
СРЕДИНА
У РАЈОНУ СО СЕДНИШНО
ПРАВО, МОЖНОСТ И ЗАШТИТА

ЖИВЕЊЕ ВО
МУЛТИЕТНИЧКА
СРЕДИНА
У РАЈОНУ СО СЕДНИШНО
ПРАВО, МОЖНОСТ И ЗАШТИТА

ZIVLJENJE U
MULTIETNIČKOJ
SREDINI
ОДНОСНО ПРАВО СО СЕДНИШНО
ПРАВО, МОЖНОСТ И ЗАШТИТА

Под исто сонце
Немајте нијетин до
es altim
am
ce
ri

LIVING IN
MULTIETHNIC
ENVIRONMENT
ОДНОСНО ПРАВО СО СЕДНИШНО
ПРАВО, МОЖНОСТ И ЗАШТИТА

Под исто сонце
Немајте нијетин до
es altim
am
ce
ri

ЖИВЕЊЕ ВО
МУЛТИЕТНИЧКА
СРЕДИНА
У РАЈОНУ СО СЕДНИШНО
ПРАВО, МОЖНОСТ И ЗАШТИТА

Под исто сонце
Немајте нијетин до
es altim
am
ce
ri

Ако ви е потребно, можете да добиете бесплатна копија на овој прирачник.
Ако ви е потребно, можете да добиете бесплатна копија на овој прирачник.
Ако ви е потребно, можете да добиете бесплатна копија на овој прирачник.

Нашите прирачници се достапни на македонски, српски, albanski, slovenski, hrvatski, bulgarski, romani, and english.

Живеење во мултиетничка средина
- Нашите прирачници се достапни на македонски, српски, albanski, slovenski, hrvatski, bulgarski, romani, and english.

Living in 'Multiethnic' Environment
in Cities with Equal Rights, Opportunities and Prospects

Нашите прирачници се достапни на македонски, српски, albanski, slovenski, hrvatski, bulgarski, romani, and english.

Нашите прирачници се достапни на македонски, српски, albanski, slovenski, hrvatski, bulgarski, romani, and english.

Нашите прирачници се достапни на македонски, српски, albanski, slovenski, hrvatski, bulgarski, romani, and english.

Ако ви е потребно, можете да добиете бесплатна копија на овој прирачник.
Ако ви е потребно, можете да добиете бесплатна копија на овој прирачник.
Ако ви е потребно, можете да добиете бесплатна копија на овој прирачник.

Нашите прирачници се достапни на македонски, српски, albanski, slovenski, hrvatski, bulgarski, romani, and english.

Жарко Трајаноски, зборувајќи за **мултикултурализмот во Македонија**, нагласи дека тој се поврзува со традицијата на соживот која потекнува уште од Отоманската империја, каде што комшилукот, духот и менталитетот на чаршијата подразбирале почит кон другиот. Меѓутоа, нагласи Трајаноски, мултикултурализмот како извесна традиција на сожителство, сè уште е мета на критика на многу теоретичари кои се прашуваат зошто наместо „изам“ не се употребуваат концепти како што се соживот, толеранција или некој друг сроден термин.

Кога се зборува за мултикултурализмот во Македонија, можат да се разграничат различни контексти и различни времиња, но Трајаноски најмногу се задржа на политиките на идентитетот и на разликите кои засегаат одредени човекови права по уставните амандмани во 2001 година. Според него, во Македонија многу често се зборува за колективни права, односно за права на етничките заедници, а терминот заедница е монополизиран во етничка смисла. Тој потсети дека во Уставот носители на права се индивидуите и дека тоа е многу голема разлика од аспект на човековите права: „Она што посебно ми остава впечаток и во говорите на политичарите, меѓутоа и во говорите на оние кои ги проучуваат политичките дускусии во Македонија по 2001 година, е дека граѓаните некако се изгубени од сликата како носители на правата, и имаме една интерпретација на Рамковниот договор, односно на амандманите која ги супституира индивидуалните права со колективни права, што секако од аспект на човековите права, може да биде сериозен проблем.“

Според Трајаноски, политиката на идентитет фокусирана врз етничкото воспостави одредена тиранија на исклучиви етнички идентитети, односно доведе до голем јаз меѓу реалноста и хартијата. Заборавивме дека не постојат само етнички, партиски, религиозни идентитети во Република Македонија, туку дека постојат и сосема други идентитети. Во таа насока, нагласи тој, терминот мултикултурализам треба да се употребува како политика на признавање на презрените идентитети како што се хомосексуалците, лезбијките, бисексуалците, трансексуалците, жените затоа што се подложни на двојна дискриминација, потоа и

корисниците на дрога и други припадници на маргинализирани култури чиј глас едноставно не допира во нашата политичка реалност.

На крајот, Трајаноски укажа на парадоксот дека и осум години по Рамковниот договор, Македонија сè уште нема рамковен закон за заштита од дискриминација, кој треба да овозможи заштита на индивидуално ниво, меѓу другото и на дискриминација врз основа на етничко потекло.

Заменик-народниот правобранител од регионалната канцеларија во Куманово Насер Вејсели, зборувајќи за **искуствата со правична и соодветна застапеност на заедниците** истакна дека органите на државната управа поинтензивно ги спроведуваат овие начела, за разлика од фондовите и јавните претпријатија кои не покажуваат подготвеност за почитување на овој принцип. Народниот правобранител, истакна Вејсели, за оваа состојба го информира Собранието, а на Владата ѝ укажа дека постои елементарно непознавање на прописите, односно на надлежностите на Народниот правобранител од некои органи, како на пример: Јавното претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор, Агенцијата за странски инвестиции, Дирекцијата за слободни економски зони, Државниот завод за здравствена заштита, Републичкиот завод за трансфузиологија, Клиничка аптека, Специјалната детска болница во Охрид, здравствените домови во Охрид и во Велес, како и општините Кавадарци, Неготино, Вранешница, Градско, Зајас, Зрновци, Росоман и Студеничани.

Состојбата, според Вејсели, не е многу подобра ни во правосудството, каде што овој принцип се спроведува многу бавно, а она што особено загрижува е фактот дека поднесените претставки до Народниот правобранител кои се однесуваат на правичната застапеност, во споредба со другите области, се многу малку, односно изнесуваат само 0,69% од вкупно поднесените претставки. Оваа бројка, истакна Вејсели, ни оддалеку не соодветствува со реалноста и зборува за тоа дека граѓаните сè уште не се доволно запознати со надлежностите на Народниот правобранител.

Дополнителен проблем според Вејсели претставува фактот дека сè уште не е донесен законот за заштита од дискриминација и токму затоа се неуспешни многу обиди за утврдување на дискриминацијата во Македонија.

На тема „Постои ли дискриминација врз основа на етничка припадност?“ Мирјана Најчевска истакна дека, ако се суди според претставките што се даваат до надлежните органи за постоење дискриминација врз етничка основа, може да се стекне впечаток дека во Македонија нема дискриминација. Ако судиме од аспект на тоа колку внимание ѝ се посветува на етничката дискриминација, односно на сето она што е поврзано со постигнувањето на еднаквоста на припадниците на разни етнички заедници, а тоа е изменување на Уставот, изменување на законите, утврдувањето подзаконски акти со кои се утврдува правична застапеност, повторно може да се рече дека нема дискриминација врз етничка основа. Меѓутоа, нагласи Најчевска, над 55% од граѓаните, анкетирани во истражувањето „Евробарометар“, мислат дека има дискриминација врз етничка основа, а дури 37% мислат дека има повеќе дискриминација врз етничка основа во последните 5 години, отколку претходно.

Оваа дискрепанца меѓу официјалните податоци и ставовите на граѓаните, според Најчевска, се должи на неколку проблеми. Првиот проблем со кој се судираме е фактот што не се собираат десагрегирани податоци врз основа на етничка припадност. Не знаеме дали имаме области во кои етничките заедници трпат некаков вид на нееднакво постапување, било да станува збор за домување, бизнис, вработување, образование, здравствена заштита, постапување на полицијата.

Вториот проблем, нагласи Најчевска, е постоењето структурна дискриминација односно систематска, институционализирана дискриминација која се базира врз традиционалното постоење на одредени стереотипи или предрасуди. Многу често, дискриминацијата, посебно врз етничка основа, е индиректна. Навидум се применуваат истоветни или неутрални методи, нема активно дискриминирање, меѓутоа ситуацијата што се создава претставува ситуација на дискриминирање. Кај нас, и покрај тоа што се споменува вознемирувањето во Законот за работни односи и во

Законот за еднакви можности на мажите и жените, многу често, кога ќе речеме вознемирување мислиме на сексуално вознемирување. Меѓутоа, вознемирувањето е вид дискриминација. Тоа е создавање непријателска заканувачка атмосфера во која припадник на одредена етничка заедница не се чувствува удобно. Посебно за тоа можеме да зборуваме во образованието. Многу е тешко да се биде ромски ученик во одделение во кое се доминантни припадници на друга етничка заедница.

На крајот, Најчевска заклучи дека е потребно државата да има проактивен пристап, односно да покрене позитивна акција која ќе ги поттикне луѓето и институциите да ги почитуваат разликите. Едноставно, државата не смее да чека некој да ја тузи, туку треба да бара од сите претпријатија и од целокупниот јавен и приватен сектор да изградат посебни политики за еднаквост, односно да имаат позитивен пристап за справување со дискриминацијата.

Дискусија

Учесниците во дискусијата истакнаа дека во Македонија припадниците на малцинствата се соочени со дискриминација. Таа дискриминација, според нив, не е јавна, но се чувствува во секојдневниот живот. Најчести жртви се Ромите кои речиси постојано се соочуваат со проблеми во остварувањето на основните лични, политички и економско-социјални права и слободи, но и припадниците на други маргинализирани групи (Египќани, самохрани мајки, жители од рурални средини...).

Според дискусантите, не можеме да бидеме задоволни од она што е направено досега, а потврда за тоа се и забелешките содржани во Извештајот на Европската комисија за напредокот на Македонија во 2009 година.

Истовремено дискусантите констатираа дека треба уште многу да се работи во областа на еднаквите можности и на унапредувањето на положбата на жените во македонското општество. Во името на заштитата на традиционалните вредности и културните практики на етничките заедници, честопати се заборава на штетата што традиционалните културни практики им ја нанесуваат на припадничките на

определена етничка заедница. Отсуството на жените од јавната сфера и од процесите на одлучување практично претставува индикатор, односно резултат на таквите практики. Ромската жена е жртва на двојна дискриминација, односно Ромките се дискриминирани и од институциите во општеството, но и од семејството.

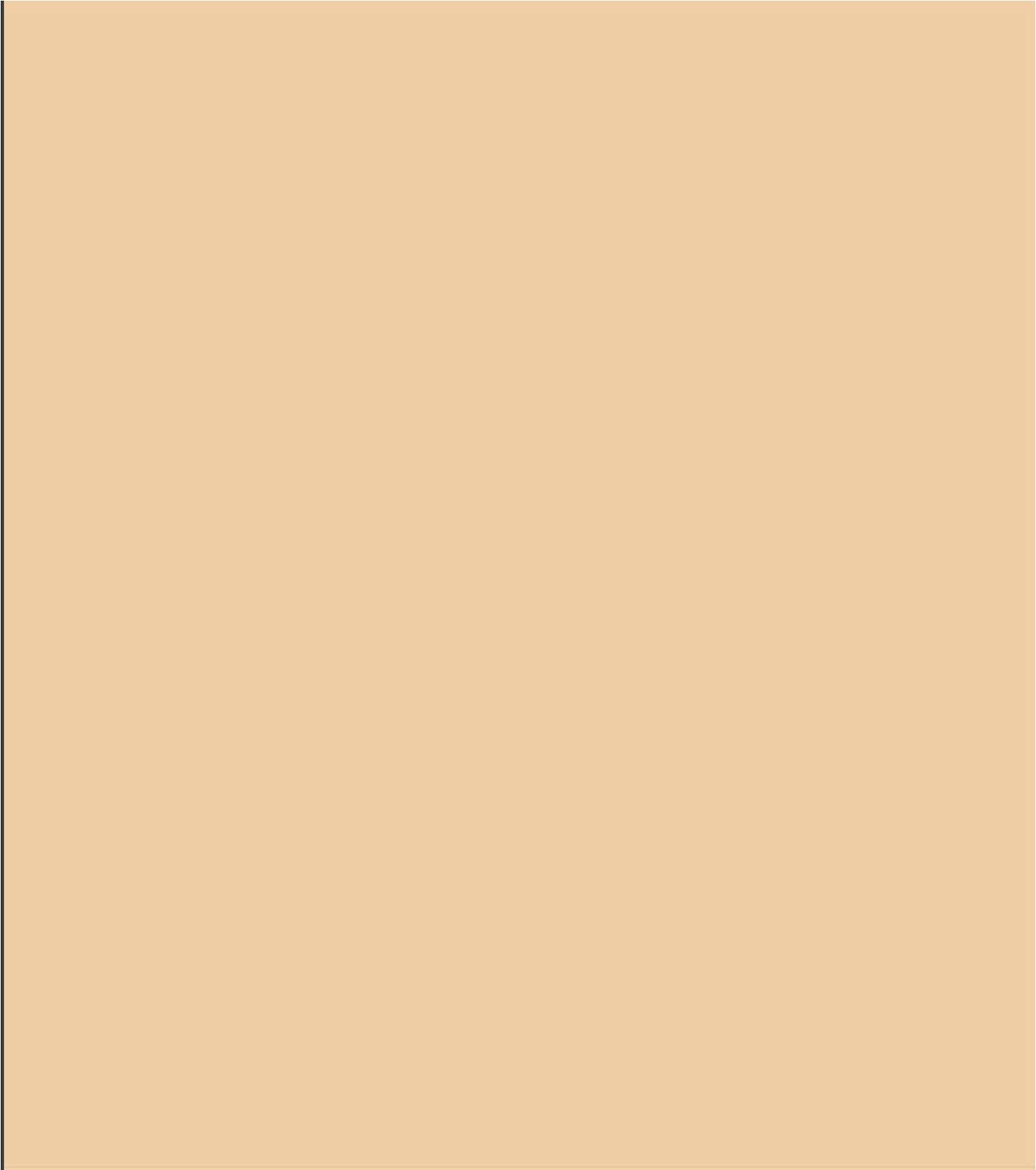
Учесниците во дебатата истакнаа дека процесот на децентрализација предизвика извесни подобрувања на полето на правата на немнозинските заедници, но дека правичната застапеност и почитувањето на правата на малцинствата сè уште претставуваат голем предизвик за општините. Според нив законската рамка е добра, но таа треба ефикасно и доследно да се спроведува.

Заклучоци:

- Почитувањето на правата загарантирани со Уставот и со законите мора да претставува приоритет.
- Не смееме да забораваме дека граѓаните се носители на правата, односно да не ги супституираме индивидуалните права со колективните права.
- Не смееме да ги забораваме другите идентитети, односно треба да се залагаме за политика на признавање на таканаречените презрени идентитети.
- Законот за заштита од дискриминација мора да се донесе што е можно побргу.
- Јавните претпријатија и институциите мора што е можно побрзо да се запознаат со прописите во делот на правичната застапеност, како и со надлежностите на Народниот правобранител.
- Имаме законски модел што може добро да функционира, но треба добро да се спроведува.
- Учество на етничките заедници во власта да се базира врз принципот на легитимитет и кредибилитет.
- Државната и јавната администрација мора да се професионализира.
- Власта треба да функционира во полза на

граѓаните, а не само во полза на своите партиски и други интереси.

- Правичната застапеност бара појасни критериуми и правила.
- Потребно е да се создаде систем на собирање податоци дисегрегирани врз етничка основа.
- Во Македонија луѓето се соочуваат со скриена дискриминација, односно систематизирана, структурирана и институционализирана дискриминација и тоа врз основа на традицијата, стереотипите и на предрасудите.
- Државата треба да ги поттикне граѓаните, институциите, претпријатијата и сите фактори да ги почитуваат различностите.

JETESË NË MJEDIS MULTIETNIK –
QYTETARË ME TË DREJTA, MUNDËSI DHE MBROJTJE TË BARABARTË

DECENTRALIZIMI –
MUNDËSI PËR KOMUNË
MË TOLERANTE

JETESË NË MJEDIS MULTIETNIK –

QYTETARË ME TË DREJTA, MUNDËSI DHE MBROJTJE TË BARABARTË

DECENTRALIZIMI –

MUNDËSI PËR KOMUNË MË TOLERANTE

“Jetesë në mjedis multietnik – Qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë” është projekt për përmirësimin e statusit të grupeve minoritare dhe të kapacitetit për pjesëmarrje të tyre aktive në krijimin e politikave publike si në nivel lokal ashtu edhe në nivel nacional.

Fondacioni Institut Shoqëri e Hapur – Maqedoni (FISH-HM) në bashkëpunim me OJQ-n “Vlera të përbashkëta” dhe 12 ish Qendrat për përkrahje të OJQ-ve në rajonin e Velesit, Shtipit, Kërçovës, Strugës, Resnjës, Gjevgjeliçës, Negotinës, Strumicës, Delçevës, Kratovës, Dibrës, Kumanovës dhe Tetovës e realizuan këtë projekt në periudhën janar 2007 – tetor 2009.

Zbatimin e projektit financiarisht e përkrahu Bashkimi Evropian në kuadër të “Fushatës 4” të Iniciativës Evropiane për Demokraci dhe të Drejtat e Njeriut (EIDHR): “Përmirësimi i barazisë, tolerancës dhe paqes” në partneritet me FISHHM”.

Detyrat themelore të projektit “Jetesë në mjedis multi-etnik – Qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë” ishin:

- Rritja e vetëdijes publike për të drejtat e grupeve minoritare dhe promovimi i respektimit dhe mbrojtjes së pakicave në pajtim me konventat relevante ndërkombëtare dhe legjislacionin nacional;
- Monitorim i zbatimit të dispozitave ekzistuese në komuna;
- Motivimi i përfaqësuesve të grupeve minoritare të marrin pjesë në krijimin e politikave publike

dhe reformat, në veçanti në lëmin e mbrojtjes së të drejtave të tyre;

- Zhvillimi i kapaciteteve dhe bashkëpunimi me OJQ-ve dhe institucioneve që punojnë me pakicat etnike dhe bashkësitë etnike;
- Ndikim mbi institucionet qeveritare në zbatimin e mëtutjeshëm të Strategjisë për përfaqësim të drejtë të pakicave në administratën publike dhe ndërmarrjet publike.

Në kuadër të projektit u realizuan numër i madh i aktiviteteve:

- Dyzet trajnime për të drejtat e pakicave, për pothuaj 1000 përfaqësues nga 150 organizata joqeveritare dhe 95 institucione lokale,
- Fushata “Nën të njëjtin diell” për promovimin e vlerave shumetnike dhe respektimin e ndërsjellë dhe rritjen e vetëdijes publike për çështjet e bashkësive etnike joshumicë në nivel nacional dhe lokal
- Internet faqja www.podistosonce.org.mk për distribucionin e informatave për aktivitetet e projektit dhe dokumenteve relevante nacionale dhe ndërkombëtare për pakicat,
- Nëntë TV debate rajonale dhe një nacionale me përfaqësues të bashkësive, organizatave joqeveritare, ekspertëve dhe institucioneve përkatëse,
- Dy hepeninga të mëdha njëditorë shumetnik në Shkup (nëntor 2008) dhe Strugë (korrik 2009),

- Përgatitje, publikim dhe distribucion i “Doracak mbi legjislacionin kombëtar në sferën e përdorimit të gjuhëve të bashkësive etnike në Republikën e Maqedonisë” në 7 gjuhë të cilat përdoren në Maqedoni dhe në gjuhën angleze,
- Përgatitje, publikim dhe distribucion i “Doracakut për eliminimin e diskriminimit në bazë të përkatësisë etnike” në 7 gjuhë të cilat përdoren në shtet dhe në gjuhën angleze,
- Përkrahje për krijimin dhe zhvillimin e katër rrjeteve të organizatave joqeveritare të cilat punojnë për të drejtat e pakicave në nivel lokal dhe nacional,
- Gjashtëmbëdhjetë takime tematike/punëtori të organizatave joqeveritare dhe institucioneve lokale për iniciimin e komunikimit dhe bashkëpunimit të ndërsjellë,
- Tetë takime rajonale për vendosjen e bashkëpunimit mes komisioneve për marrëdhënie mes bashkësive, këshillave komunal dhe qendrave rajonale të Avokatit popullor,
- Analizë e pjesëmarrjes së pakicave (meshkuj dhe femra) në organet vendimmarrëse në nivel lokal në 84 komuna dhe në Qytetin e Shkupit,
- Tetëmbëdhjetë debate publike për të drejtat e pakicave për probleme aktuale dhe çështje që kanë të bëjnë me bashkësitë etnike joshumicë,
- Mbikëqyrje e administratës lokale në 24 komuna nga aspekti i marrëdhënieve ndëretnike dhe realizimin e të drejtave të bashkësive etnike joshumicë,
- Përgatitje, publikim dhe distribucion i Raportit me rezultatet e mbikëqyrjes të administratës lokale dhe rekomandime për hapa të ardhshme, mundësi dhe zgjidhje për përmirësimin e gjendjeve.

KONFERENCA “DECENTRALIZIMI – MUNDËSI PËR KOMUNA MË TOLERANTE”

Projekti “Jetesa në mjedis shumetnik – qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë” zyrtarisht përfundoi më 22 tetor 2009 me konferencë njëditore e titulluar “Decentralizimi – mundësi për komuna më tolerante” e mbajtur në Shkup. Në konferencë morën pjesë numër i madh i organizatave joqeveritare, përfaqësues të pushtetit lokal, institucione dhe ekspertë për të drejtat e njeriut dhe pakicave si edhe përfaqësues të korit diplomatik në Republikën e Maqedonisë.

Para të pranishmëve fjalim mbajtën: **Ervan Fuere**, përfaqësues special i Bashkimit Evropian dhe shef i Delegacionit të Komisionit Evropian; **Filip Riker**, ambasador i SHBA-ve në Maqedoni; **Vladimir Milçin**, drejtor ekzekutiv i FISHHM-s dhe **Hajrije Rexhepi**, kryetare e OJQ-s “Vlera të përbashkëta”.

Në konferencë u prezantuan edhe rezultatet e mbikëqyrjes së administratës lokale. Metodologjinë e mbikëqyrjes e prezantoi **Borjanço Micevski**, nga Qendra Rajonale për zhvillim të qëndrueshëm nga Kratova, kurse konkluzionet e mbikëqyrjes i prezantoi **Elena Angelovska** nga OJQ “Vlera të përbashkëta”.

Në kuadër të konferencës u mbajt edhe panel diskutim “Sfidat për Maqedoninë në rrugën drejt shoqërisë tolerante” në të cilën morën pjesë: **Mersel Bilalli**, profesor, FON; **Zharko Trajanoski**, ekspert për të drejtat e njeriut; **Naser Vejseli**, zëvendës avokat i popullit, zyra rajonale Kumanovë dhe **Mirjana Najçevska**, ekspert për të drejtat e njeriut.

Konferenca mbaroi me prezantimin e konkluzioneve nga panel diskutimi.

FJALIME PËRSHËNDETËSE

Euro-ambasadori Fuere theksoi se karakteri shumëetnik është ai që e bën Maqedoninë të jetë e vetme dhe me këtë gjë vendi duhet të mburret. Ai u përkujtua në hepeningun e madh shumëetnik në Strugë dhe theksoi se kjo ngjarje “ ishte një spektakël i jashtëzakonshëm dhe simbol i shkëlqyer i një populli të ylberit”. Në Maqedoni ekzistojnë shumë sfida dhe ato, sipas ambasadorit Fuere mundet të tejkalohen vetëm nëpërmjet bashkëpunimit dhe partneritetit. Gjatë kësaj, theksoi ai është shumë me rëndësi bashkëpunimi i Qeverisë me shoqërinë civile, bashkësinë afariste dhe nënkuptohet me bashkësinë ndërkombëtare. Prania e ambasadorit Riker, për Fueren paraqet dëshmi se ekzistojnë shumë vende të cilët e përkrahin Maqedoninë në rrugën e saj drejt Bashkimit Evropian.

Marrëveshja kornizë e Ohrit, konstaton Fuere, ngelë të jetë e një rëndësie qenësore për demokracinë dhe për të drejtat e bashkësive të ndryshme. Nga ana tjetër, decentralizimi, theksoi ai, është një nga shtyllat e Marrëveshjes kornizë të Ohrit sepse ajo mundëson që gjithë bashkësitë e ndryshme të kenë votë në procesin e sjelljes së vendimeve. Decentralizimi i rritën kontaktet dhe komunikimin mes atyre të cilët e krijojnë politikën dhe ato të cilët i shfrytëzojnë shërbimet. I zmadhon mundësitë e qytetarëve të jenë të kyçur dhe të ndikojnë në sjelljen e vendimeve në nivel lokal, e me këtë forcohet edhe vet procesi demokratik në nivel lokal.

Duke folur për arsimin dhe konfliktin mes gjimnazistëve në Strugë, ambasadori Fuere theksoi se Qeveria duhet të zbaton rekomandimet e Komisarit të lartë për pakica nacionale dhe se Strategjia e Qeverisë për arsim shumëetnik mundet të nxisë aktivitete pozitive për tejkalimin e dallimeve mes bashkësive të ndryshme.

Euro-ambasadori informoi edhe për rekomandimet e Komisionit Evropian të përmbajtura në Raportin për përparimin e Republikës së Maqedonisë në vitin 2009, në pjesën për marrëdhëniet ndëretnike, duke theksuar se nevojitet strategji për rekrutimin e nëpunësve shtetërorë nga bashkësitë jo shumicë, si edhe duhet që komisionet për marrëdhënie mes bashkësive në nivel lokal në shumë komuna nuk funksionojnë siç duhet. Këto rekom-

andime, sipas Fueres, paraqesin thirrje për përkushtime më të mëdha të Qeverisë për gjallërim të komisioneve, si edhe inkurajim për komitetin parlamentar për marrëdhënie mes bashkësive të jetë plotësisht i kyçur në promovimin dhe inicimin e zhvillimit të komisioneve në nivel lokal.

Euro ambasadori theksoi se bashkësia rome në Maqedoni vazhdon të ballafaqohet me kushte të rënda jetësore dhe diskriminim, në veçanti nga aspekti i qasjes deri te dokumentet personale, arsimim, mbrojtje sociale, kujdes shëndetësor, punësim, strehim.

Në fund të fjalimit të tij, ambasadori Fuere, theksoi se duhet të ketë kyçe më të madhe sistemore të shoqërisë civile në sjelljen e vendimeve në nivel nacional dhe lokal. Në këtë mënyrë, vendimet do të jenë më reprezentative dhe do ti pasqyrojnë nevojat e qytetarëve. Mu për këtë shkak, Fuere i bëri thirrje Qeverisë të bëjë çka është e mundur për ti kyçur të gjithë aktorët e shoqërisë civile në procesin e vendimmarrjes.

Ambasadori Riker theksoi se është shumë i kënaqur nga partneriteti me Bashkimin Evropian, por edhe nga bashkëpunimi me organizatat e shoqërisë civile siç është FISHHM. Decentralizimi i pushtetit dhe përgjegjësisë është i rëndësishëm dhe ai, siç tha Riker, ekziston në SHBA më shumë se 200 vjet. Ky lloj pushteti qytetarëve u jep rol më aktiv lokal. Pushteti i Kryetarit është i fuqishëm, konstaton Riker, megjithatë pushteti më i madh është në nivel lokal, gjegjësisht “pushteti i 50 shteteve tona, qarqeve, shkollave, qyteteve”. Në Amerikë, theksoi Riker, vazhdimisht diskutojmë dhe debatojmë për tolerancën, dallimet, respektin e ndërsjellë. Këto janë gjëra që nevojiten në një demokraci dhe prandaj SHBA-t i iniciojnë orvatjet që demokracia të jetojë në Maqedoni. Në fund, ambasadori Riker theksoi: “Ne jemi partnerë me Bashkimin Evropian dhe me bashkësinë ndërkombëtare në shumë projekte dhe presim që Maqedonia së shpejti të jetë anëtare a barabartë në strukturat euro-atlantike”.

Në fillim, drejtori ekzekutiv i FISHHM, theksoi se është shumë i gëzuar dhe i kënaqur kur e përjeton frymën e bashkimit dhe gatishmërisë “për ti ecur punët përpara”. Duke u rikthyer në vitin e largët 1992 dhe në konferencën ndërkombëtare në të cilën kanë marrë pjesë

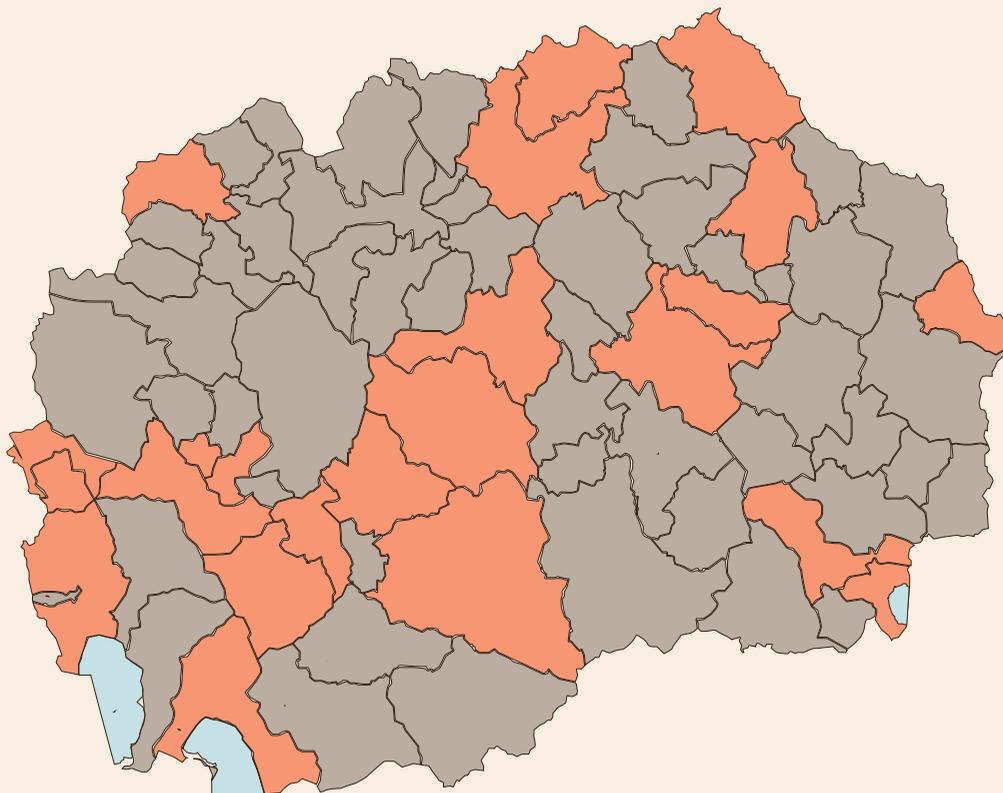
qindra përfaqësues të pushtetit lokal dhe qytetarë nga vendet anëtare të Këshillit të Evropës dhe e cila është mbajtur në Maqedoni në organizim të një nga organizatave të para joqeveritare në vend - Parlamenti qytetar i Helsinkit, Milçini theksoi: “Praktikisht atëherë u bë e qartë se lidhja mes qytetarëve, qytetërimit, shoqërisë civile, demokracisë dhe vetëqeverisjes lokale paraqet një lidhje kërthizore. Dhe se njëra pa tjetrën nuk mundet të ekzistojnë”. Sipas tij që atëherë në kuadër të shoqërisë civile ishte e qartë se marrëdhëniet harmonike ndër-etnike paraqesin një nga shtyllat e shtetit dhe se “detyrë e jona është që dita ditës këtë shtyllë ta forcojmë”.

Sipas Milçinit, edhe pse sfida dhe probleme akoma ekzistojnë, janë bërë shumë gjëra në fushën e marrëdhënies ndër-etnike dhe “ne tani më nuk kemi alibi të themi se na mungon ajo apo kjo”. “Mendoj se me rekomandimin për fillim të bisedimeve arritëm deri në një pikë kur faktikisht nga ne varet se a do të arrijmë ta realizojmë ëndrrën e shumicës”, tha njeriu i parë i FISHHM dhe theksoi: “Unë këtë ëndërr do ta definoja kështu: Maqedonia një ditë do të jetë shtet në të cilin kur do të goditet ndonjë shqiptar të gjithë dot kërcëjnë e jo vetëm shqiptarët. Kur do të godasin ndonjë maqedonas do të kërcëjnë të gjithë e jo vetëm maqedonasit. Kur do të godasin ndonjë rom do të kërcëjnë të gjithë e jo vetëm romët. Kur goditja ndaj tjetrit do të na dhemb edhe neve njëjloj si me qene goditje ndaj neve vetë, mendoj se atëherë dot vijmë deri në atë pikë e cila nënkuptohet nuk është as shpejt as lehtë e kapshme. Por, ajo është ajo pikë kur atë shtyllë të shtetit Republikë e Maqedonisë askush nuk do të mundet ta rrëzojë. Në atë moment Republikën e Maqedonisë askush nuk do të mundet ta kontestojë. Sepse ne do të vijmë deri në momentin në të cilin të drejtat individuale dhe kolektive do të jenë njëjloj të rëndësishme. Dhe atëherë do të mundemi të flasim edhe për demokraci edhe për shoqëri civile në të cilën të drejtat e njeriut dhe liritë e njeriut respektohen deri në fund. Kjo nënkuptohet është ëndërr. Unë ndoshta nuk do ta përjetoj. Por, shpresoj se dikush nga ju do ta përjetojë, ata më të rinjtë. Por, ajo që jam më i moshuar nuk më jep liri të them: tani është mjaft nga mua, tani dot pushoj. Si qytetarë, si individ mendoj se ajo është obligim i imi dhe jam i bindur se në Maqedoni ka shumë qytetarë, pa marrë parasysh se a janë nga sektori joqeveritar, pushtetit lokal apo qendror të cilët e ndajnë të njëjtin mendim. Së bashku këtë mundemi ta bëjmë”.

Kryetarja e “Vlerave të përbashkëta”, theksoi se duke i falënderuar Bashkimi Evropian dhe FISHHM, projekti projektit “Jetesa në mjedis shumetnik – qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë” arriti ta iniciacion bashkëpunimin mes institucioneve lokale, komisioneve për marrëdhënie me bashkësitë, zyrave rajonale, organizatave joqeveritare dhe përfaqësuesve të bashkësive etnike në vend. Duke e pasur për bazë karakterin shumë etnik, fetar, gjuhësor dhe kulturor të Republikës së Maqedonisë, ky projekt sipas Rexhepi, arriti të jep sinjal pozitiv si duhet të dëgjohen pikëpamjet e ndryshme, si duhet të përmirësohet kultura e dialogut dhe si me përkushtime të përbashkëta mundet të gjenden mënyra për tejkalimin e pikëpamjeve të ndryshme. Të gjithë ata që morën pjesë në punëtoritë, ngjarjet, debatet publike në kuadër të këtij projekti, në fund gjithnjë, theksoi Rexhepi, ndjeheshin si pjesë e zgjidhjeve pozitive të problemeve dhe nevojave të tyre të përditshme dhe kjo dëshmon se qëllimi i projektit është arritur.

Rexhepi theksoi se ngelë të bëhet edhe shumë deri në realizimin e plotë të drejtave të bashkësive etnike, si edhe në drejtim të përmirësimit të komunikimit të tyre me institucionet përgjegjëse. Megjithatë, sipas saj, më me rëndësi është krijimi i atmosferës pozitive në këtë fushë të ndjeshme, si një nga parakushtet e domosdoshme për shpejtimin e proceseve euro-integruese në Republikën e Maqedonisë.

PREZANTIM I REZULTATEVE TË MBIKËQYRJES SË ADMINISTRATËS LOKALE

Metodologjia

Metodologjinë e mbikëqyrjes të administratës lokale e prezantoi **Borjanço Micevski** nga Qendra rajonale për zhvillim të qëndrueshëm, Kratovë, anëtarë i grupit operativ për mbikëqyrje.

Mbikëqyrja e administratës lokale nga aspekti i realizimit të drejtave të bashkësive etnike u realizua në periudhën janar 2008 – qershor 2009 në 24 njësi të vetëqeverisjes lokale: Valandovë, Veles, Vraneshiticë, Dibër, Delçevë, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovë, Karbinc, Kërçovë, Koçan, Kriva Palankë, Krushevë, Kumanovë, Pehçevë, Prilep, Resnjë, Staro Nagoriçane, Strugë, Tetovë, Qendra Zhupë, Çashkë, Shtip.

Mbikëqyrjen e zbatuan 12 ekipe me nga tre mbikëqyrës lokal dhe përfaqësues të bashkësive të ndryshme etnike të përfaqësuar në komunën përkatëse e cila ishte objekt i mbikëqyrjes. Ekipe të mbikëqyrëse punuan sipas planeve mujore aksionare dhe me përdorimin e matricës paraprakisht të përgatitur. Ata mbanin takime, realizuan kontakte dhe mbledhën të dhëna nga struktura të ndryshme lokale – pusheteti lokal, gjyqësia, sektori qytetar, mediumet dhe qytetarët dhe përgatitën raporte tremujore dhe gjashtëmujore. Në fund të projektit u përgatit raport final i cili i përmban rezultatet e mbikëqyrjes 18 mujore si edhe rekomandimet për tejkalimin e problemeve dhe dobësive të konstatuara.

Objekt i mbikëqyrjes ishin gjendjet lokale nga aspekti i proceseve të decentralizimit dhe të marrëdhënieve ndëretnike në fushat në vijim: siguria, e drejta për barazi para ligjit dhe trajtim i barabartë, shkollimi, përfaqësimi i drejtë, toleranca, kuptimi dhe bashkëpunimi, marrëdhëniet sociale dhe roli i organizatave qytetare në përfshirjen e bashkësive etnike në nivel lokal, si edhe të drejta tjera qytetare që kanë të bëjnë me përfaqësues të bashkësive të ndryshme etnike.

Rezultate

Konkluzionet kyçe të mbikëqyrjes janë grupuar në fushat në vijim: shkollimi, përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike komunale; toleranca; mirëkuptimi dhe multi-kultura; komisionet për marrëdhënie mes bashkësive dhe fusha tjera të interesit. Këto konkluzione i prezantoi **Elena Angelovska** nga OJQ “Vlera të përbashkëta”:

1. SHKOLLIMI

Dobësi

- Ekziston mungesë e kuadrit adekuat mësimdhënës, në veçanti mes bashkësive që nuk janë shumicë,
- Ekziston mungesë e librave në gjuhët e bashkësive joshumicë,
- Në disa komuna nuk ka mësim në gjuhën e bashkësive etnike jo shumicë,
- Përfaqësimi i pamjaftueshëm i bashkësive etnike joshumicë në strukturat drejtuese në arsim, këshillat shkollor dhe këshillat komunal,
- Fëmijë në moshën shkollorë jashtë procesit arsimor,
- Në disa komuna rurale aspak nuk ka të regjistruar fëmijë në klasë të parë apo zvogëlohet numri i nxënësve për shkak të emigrimit në qytet apo në shtetet e huaja,
- Evidentim i dobët i nxënësve të regjistruar dhe atyre jashtë procesit shkollor, si edhe mungesa e evidentimit sipas përkatësisë etnike,
- Nxënësiet e gjinisë femërore në disa komuna, në veçanti ato ruralet, nuk janë të rregullta në mësim, heqin dorë nga shkollimi a diku aspak nuk fillojnë me shkollim,
- Te nxënësit e bashkësisë rome vërehet largim i parakohshëm nga procesi arsimor,
- Si shkak më i madh për mos vazhdimin e shkollimit prindërit e cekin gjendjen e rëndë socio-ekonomike,
- Aktivitetet në kuadër të Dekadës së Romëve janë të pamjaftueshme,
- Ekziston i ashtuquajtur diskriminim i heshtur i fëmijëve rom, probleme me regjistrimin në shkollë për shkak të rajonizimit,
- Shfaqja e pengesave në procesin arsimor për shkak të ndeshjeve politike,
- Shumë shkolla rurale punojnë në kushte substandarde,

- Shfaqen probleme gjatë regjistrimit në arsimimin më të lartë për shkak të mosnjohjes së gjuhës ligjëruese,
- Të pranishme janë përplasje fizike mes nxënësve të përkatësive të ndryshme etnike,
- Shfaqja e ndasive etnike të nxënësve në ndërrime të ndryshme gjuhësore,
- Shfaqja e keqpërdorimit të punës mes fëmijëve nga ana e prindërve,
- Në disa komuna nxënësit e bashkësive më të vogla etnike preferojnë që mësimin ta ndjekin në gjuhën maqedonase apo shqipe.

Përmirësime

- Transporti falas inicicion kyçje në procesin arsimor dhe vazhdimin e tij,
- Librat falas janë të një dobie të madhe për prindit me gjendje të rëndë socio-ekonomike,
- Për shkak të Ligjit për shkollim të mesëm të detyrueshëm vërehet rritje e numrit të nxënësve të cilët vazhdojnë shkollimin e mesëm,
- Gjithnjë e më shumë studentë të regjistruar nga bashkësitë etnike joshumicë,
- Rritje e numrit të romëve të cilët regjistrohen në shkolla të mesme,
- Gjithnjë e më tepër bursa për nxënësit rom,
- Sektori civil punën në formimin e arsimit për të rritur, në veçanti romët,
- Ka shembuj të shkollave të vëllazëruara nga Maqedonia dhe Turqia të cilët mes veti bashkëpunojnë dhe ndihmohen, ,
- Hapje e institucioneve për arsim të lartë me mësim në më shumë gjuhë të cilat fliten në Maqedoni,
- Gjatë grevave, të punësuarit në arsim nuk ndahen sipas përkatësisë etnike.

2. PËRFAQËSIMI NË STRUKTURAT DREJTUESE, ADMINISTRATIVE DHE PUBLIKE KOMUNALE

Dobësi

- Bashkësitë joshumicë nuk janë mjaftë të përfaqësuara në strukturat publike, komunale dhe administrative në nivel lokal (Valandovë, Veles, Vraneshticë, Dibër, Delçevë, Demir Hisar, Dojran, Drugovë, Karbincë, Kërçovë, Koçan, Kriva Palankë, Kumanovë, Pehçevë, Prilep, Strugë, Qendra Zhupë, Çashkë, Shtip),
- Kjo ka të bëjë me mungesën e kuadrit të kualifikuar dhe mungesës së mjeteve financiare,
- Për shkak të mungesës së kuadrit të kualifikuar bëhen punësime të personave nga komuna tjera,
- Përfaqësimi i bashkësive etnike më të vogla është në nivel akoma më të pavolitshëm,
- Konkursët për punësim jo rrallë kanë parregullsi (shpallen në një gjuhë apo në gjuhë joadekuate), vërehet punësim në bazë të përkatësisë partiake, ka edhe raste kur gjatë punësimeve nuk respektohet përfaqësimi i drejtë etnik,
- Për parregullsitë gjatë punësimeve mungon reagimi ligjor,
- Gjatë zgjedhjeve lokale dhe presidenciale 2009, në disa komuna partitë e bashkësive etnike jo shumicë nuk kishin dorëzuar lista të pavarura për këshilltarë, kurse kandidatët e tyre ishin pjesë e listave të partive më të mëdha, gjë që solli të ketë numër të vogël të personave nga BEJ në këshillat komunal,
- Në zgjedhjet lokale dhe presidenciale 2009 në disa komuna partitë e BEJ kishin lista të pavarura për këshilltarë po nuk kishin asnjë përfaqësues të zgjedhur në këshillin komunal,
- Në këshillat ku ka numër të vogël të përfaqësuesve të BEJ, një këshilltarë është anëtarë në më shumë komisione komunale.

Përmirësime

- Në disa komuna gjatë zgjedhjeve lokale 2009 kishte të dorëzuara lista të pavarura nga partitë e BEJ, anëtarët e të cilave siguruan vende në këshillat komunal,
- Përfaqësues nga BEJ ishin në mënyrë aktive të kyçur në procesin zgjedhor si anëtarë të këshillave zgjedhore dhe mbikëqyrës,
- Ka dukuri të vendosjes së grave nga BEJ në pozita udhëheqëse apo punësime në administratën lokale,
- Anëtarët e bashkësive etnike joshumicë në mënyrë aktive janë të kyçur në programin për vetëpunësim nëpërmjet kreditimit,
- Anëtarët e BEJ angazhohen si punëtorë sezonal nga ana e disa ndërmarrjeve lokale, në veçanti anëtarët e bashkësisë rome,
- Në disa komuna ku nuk ekziston Komision për marrëdhënie mes bashkësive ka të punësuar Referent për çështje etnike (rome).

3. TOLERANCA DHE MIRËKËPTIMI, MULTI-KULTURA

Dobësi

- Në përgjithësi, në nivel lokal sundojnë marrëdhënie të relaksuara ndëretnike. Në disa komuna është konstatuar tolerancë mes bashkësive etnike por jo edhe bashkëpunim (Kërçovë), kurse në disa komuna gjendja vlerësohet si e luhatshme (Kumanovë, Tetovë),
- Përplasjet politike dhe mospajtimet ndikojnë në marrëdhëniet ndëretnike dhe funksionimin e komunave,
- Shfaqen dukuri të incidenteve të izoluar të karakterit ndëretnik siç janë përplasjet fizike, vandalizmat mbi objekte fetare dhe përmendore, ndërtimi i objekteve fetare, konflikte mes tregtarëve të imët me policinë, shfrytëzimi i hapësirës publike, rrënim i

padrejtë i lagjeve rome, etj.

- Në disa komuna ekzistojnë probleme me zbatimin e dygjuhësisë,
- Disa komuna nuk e respektojnë Ligjin për vendosjen e flamujve,
- Vërehet dukuria e mosnjohjes së normave dhe procedurave për realizimin e të drejtave të bashkësive,
- Shpesh herë qytetarët nuk e shfrytëzojnë të drejtën e marrjes së dokumenteve personale në gjuhën amë edhe pse e kanë një mundësi të tillë,
- Në disa komuna ndarja në bazë të fshatrave/lagjeve etnike e zvogëlon komunikimin mes njerëzve,
- Vërehet trajtim i pabarabartë i bashkësive etnike më të vogla në nivel lokal,
- Përqindje e madhe e shfrytëzuesve të ndihmës sociale dhe ndihmës së njëfishtë financiare janë anëtarët të BEJ,
- Në mjediset rurale nuk ka kushte për zhvillimin e kulturës së bashkësive,
- Bashkëpunimi mes qytetarëve dhe policisë nuk është në nivelin e duhur,
- Pranimi i Kosovës nga Republika e Maqedonisë shkaktoi tensione mes bashkësisë maqedonase, shqiptare dhe serbe.

Përmirësime

- Sektori civil është aktiv në mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të bashkësive etnike,
- Manifestimet multikulturore janë shkas për afrimin e njerëzve nga bashkësitë e ndryshme etnike,
- Ka përmirësim në zbatimin e dygjuhësisë në komunikimin e shkruar në komunat me më shumë se një gjuhë zyrtare,
- Rritet numri i komunave ku vërehet bashkëpunimi mes komunës dhe sektorit civil.

4. KOMISIONE PËR MARRËDHËNIE MES BASHKËSIVE

Komuna	Komisioni në përbërjen e mëparshme	Komision i formuar në këtë përbërje	E formuar sipas normave ligjore	E domosdoshme	E formuar në bazë vullnetare
Valandovë					
Veles					
Vraneshticë					
Dibër					
Delçevë					
Demir Hisar					
Dojran					
Dolneni					
Drugovë					
Karbinc					
Kërçovë					
Koçan					
Kriva Palankë					
Krushevë					
Kumanovë					
Pehçevë					
Prilep					
Resnje					
Staro Nagoriçane					
Strugë					
Tetovë					
Qendra Zhupë					
Çashkë					
Shtip					

5. LËMI TJERA TË INTERESIT

Dobësi

- Problemi më i madh i popullatës në komunat rurale është gjendja e keqe socio-ekonomike, papunësia, infrastruktura e keqe dhe problemet komunale,
- Gratë nuk janë të përfaqësuara mjaftë në jetën publike, strukturat lokale administrative dhe drejtuese,
- Përfaqësimi i pamjaftueshëm i gruas shpesh herë e shkakton arsimimi i pamjaftueshëm dhe bashkësia patriarkale,
- Komisionet për mundësi të barabarta të meshkujve dhe grave ndikojnë në përmirësimin e gjendjes së grave,
- Të rinjtë nuk janë aktivë sa duhet në jetën publike dhe në zhvillimin e komunës së tyre,
- Emigrimi i popullatës në qytet apo në shtete të huaja është evidente në shumë komuna.

Përmirësime

- Sektori civil kontribuon në mënyrë aktive drejt zhvillimit të bashkësive në numrin më të madh të komunave.

PANEL DISKUTIM “SFIDAT E MAQEDONISË NË RRUGËN DREJT SHOQËRISË MË TOLERANTE”

Fjalime hyrëse

Në temën **Pjesëmarrja politike e bashkësive etnike në pushtet në nivel lokal dhe qendror** profesori Mersel Biljalli theksoi se në Maqedoni bashkësitë etnike janë të kyçura në pushtet dhe se pjesëmarrja e tyre paraqet interes shtetëror gjegjësisht në këtë mënyrë shteti funksionon në pajtim me përbërjen e tij shumetnike. Po prandaj, sipas tij, në këtë segment është shumë me rëndësi të respektohet principi i legjitimitetit dhe kredibilitetit.

Duke folur për administratën shtetërore dhe pjesëmarrjen e përfaqësuesve të bashkësive etnik joshumicë në të, Biljalli theksoi se në ballafaqohemi me partizim të madh gjatë seleksionimit të kuadrove dhe se kjo administratë është tepër e rëndë për shtetin. Numri i të punësuarve në administratën publike është mbi 136.000 që paraqet rreth 20% e numrit të përgjithshëm të punësuarve në Maqedoni dhe rreth 13% e njerëzve të aftë për punë në shtet. Ky numër është madje 5 herë më i madh se mesatarja e Bashkimit Evropian.

Pos zvogëlimit të administratës dhe departizimin e saj, për Biljallin shumë e rëndësishme është çështja e profesionalizimit të saj. Sipas tij, Maqedonia patjetër duhet të ndërton institucione adekuate për seleksionimin e kuadrove profesionale, sepse vetëm me njerëz profesional mundet të arrihen rezultate të mira. Për qytetarin e thjeshtë është jo relevante se ai që ja ka kryer punën a është shqiptar, maqedonas apo turk. Në pushtetin qendror, theksoi Biljalli, ekzistojnë mekanizma të caktuar të cilët garantojnë funksionalitet në përputhje me realitetin adekuat shumetnik të shtetit dhe këto mekanizma funksionojnë. Por çështje e cila duhet të parashtrohet është se a janë këto mekanizma në dobi të qytetarëve dhe shtetit pa marrë parasysh përkatësinë etnike apo këto mekanizma shfrytëzohen ekskluzivisht për qëllime politike ditore dhe interesa të ngushta partiake.

Zharko Trajanoski duke folur për **multikulturalizmin e Maqedonisë** theksoi se ai ka të bëjë me traditën e bashkëjetesës e cila rrjedh që nga mbretëria Otomane, siç

janë fqinjësia, fryma dhe mentaliteti i çarshisë të cilët kanë nënkuptuar respekt ndaj tjetrit. Por, theksoi Trajanoski, multikulturalizmi si një traditë e bashkëjetesës akoma kontestohet nga shumë mendimtarë të cilët pyeten pse në vend të “izmit” nuk përdoren koncepte siç janë bashkëjetesë, tolerancë apo ndonjë termin tjetër i ngjashëm.

Kur flitet për multikulturalizmin në Maqedoni, mundet ta dallohen kontekste të ndryshme dhe kohë të ndryshme, por Trajanoski më shumë u ndal në politikat e identitetit dhe dallimet të cilat i prekin disa të drejta të njeriut sipas amendamenteve kushtetuese nga vitit 2001. Sipas tij në Maqedoni shpesh herë flitet për të drejta kolektive gjegjësisht për të drejtat e bashkësive etnike, kurse termini bashkësi është monopolizuar në kuptimin etnik. Ai përkujtoi se në Kushtetutë bartës të së drejtave janë individët dhe se ajo është dallim shumë i madh nga aspekti i të drejtave të njeriut: “Ajo që më len përshtypje të veçantë edhe në fjalimet e politikanëve por edhe në fjalimet e atyre të cilët i ndjekin diskutimet politike në Maqedoni pas vitit 2001 është ajo se qytetarët disi janë të humbur nga fotografia si bartës të së drejtave dhe kemi një interpretim të Marrëveshjes Kornizë, gjegjësisht të amendamenteve të cilët i zëvendësojnë të drejtat individuale me të drejta kolektive dhe kjo mund të jetë problem serioz”.

Sipas Trajanoskit, politika e identitetit e përqendruar në përkatësinë etnike vendosi një tironi të caktuar të identiteteve ekskluzivisht etnike gjegjësisht solli deri në dalime të mëdha mes realitetit dhe asaj që është shkruar në letër. Harruam se nuk ekzistojnë vetëm identitete etnike, partiake, religjioze në Republikën e Maqedonisë, por ekzistojnë edhe identitetet tejet tjera. Në këtë drejtim, theksoi ai, termini multikulturalizëm duhet të përdoret si politikë e njohjes së identiteteve siç janë homoseksualët, lezbejkat, biseksualët, transseksualët, gratë, sepse ata janë të nënshtruar diskriminimit të dyfishtë, pastaj konsumuesve të drogës dhe anëtarëve tjerë të kulturave të marginalizuara zëri i të cilëve thjeshtë nuk arrin në realitetin tonë politik.

Në fund, Trajanoski tregoi në paradoksin që edhe tetë vjetëve pas Marrëveshjes Kornizë, Maqedonia akoma nuk ka ligj për mbrojtjen nga diskriminimi, i cili duhet të

mundëson mbrojtje në nivel individual, mes tjerash edhe nga diskriminimi në bazë të prejardhjes etnike.

Zëvendës Avokati i popullit nga zyra rajonale në Kumanovë, Naser Vejseli duke folur për **përvojat me përfaqësimin e drejtë dhe adekuat të bashkësive** theksoi se organet e shtetit në mënyrë më intensive i zbatojnë këto dispozita, për dallim nga fondet dhe ndërmarrjet publike të cilat nuk tregojnë gatishmëri për respektimin e këtij principi. Avokati i popullit, theksoi Vejseli, për këtë gjendje e informon Kuvendin, kurse Qeverinë e informon se ekziston mosnjohje elementare e përgjegjësisë të Avokatit të Popullit nga ana e disa organeve, si për shembull: Ndërmarrjes publike për menaxhim me hapësirën banesore dhe afariste, Agjencisë për investime të huaja, Drejtorisë për zona të lira ekonomike, Enti shtetëror për mbrojtje shëndetësore, Enti republikan për transfuziologji, Barnatorja klinike, Spitali special për fëmijë në Ohër, shtëpitë shëndetësore në Ohër dhe Veles, si edhe komunat e Kavadarci, Negotinës, Vraneshicës, Gradskos, Zajazit, Zërnovcit, Rosomanit dhe Studeniçanit.

Gjendja, sipas Vejselit, nuk është shumë më e mirë edhe në gjyqësi, ku ky princip zbatohet shumë ngadalë, e ajo që në veçanti brengos është fakti se ankesat e dorëzuara deri te Avokati i popullit e që kanë të bëjnë me përfaqësimin e drejtë në krahasim me lëmit tjera janë shumë pak, gjegjësisht janë vetëm 0,69% nga numri i përgjithshëm i ankesave. Ky numër, theksoi Vejseli, as nga larg nuk përputhet me realitetin dhe flet për at se qytetarët akoma nuk janë mjaftë të njoftuar me përgjegjësitë e Avokatit të popullit.

Problem plotësues sipas Vejselit paraqet fakti se akoma nuk është sjellë ligj për mbrojtjen nga diskriminimi dhe mu për këtë shumë orvatje për përcaktimin e diskriminimit në Maqedoni janë të pasuksesshme.

Në temën **A ekziston diskriminimi në bazë të përkatësisë etnike?** Mirjana Najçevska theksoi se nëse gjykohet sipas ankesave që dorëzohen deri te organet kompetente për ekzistimin e diskriminimit në bazë etnike, mundet të fitohet përshtypja se në Maqedoni nuk ka diskriminim. Nëse gjykojmë nga aspekti i asaj sa vëmendje i përkushtohet diskriminimit etnik, gjegjësisht gjithë asaj që ka të bëjë me arritjen e barazisë të anëtarëve të bashkësive

të ndryshme etnike, e ajo është ndërrimi i Kushtetutës, ndryshimi i ligjeve, përcaktimi i akteve nënligjore me të cilët caktohet përfaqësimi i drejtë, përsëri mund të thuhet se nuk ka diskriminim në bazë etnike. Por, theksoi Najçevska, mbi 55% e qytetarëve të anketuar në hulumtimin “Eurobarometër”, mendojnë se ekziston diskriminimi në bazë etnike, kurse 37% mendojnë se ka më shumë diskriminim në bazë etnike në 5 vitet e fundit për dallim nga më parë.

Kjo diferencë mes të dhënave oficiale dhe qëndrimeve të qytetarëve, sipas Najçevskës, rrjedh nga disa probleme. Problemi i parë me të cilën ballafaqohemi është fakti se nuk mblidhen të dhëna të ndara në bazë të përkatësisë etnike. Nuk dimë a kemi lëmi në të cilat bashkësitë etnike përjetojnë ndonjë lloj të trajtimit jo të barabartë, pa marrë parasysh se a bëhet fjalë për banim, biznes, punësim, arsimim, mbrojtje shëndetësore, sjellja e policisë.

Problemi i dytë, theksoi Najçevska është ekzistimi i diskriminimit struktural gjegjësisht atij sistematik, diskriminim institucional i cili bazohet në ekzistimin tradicional të stereotipave apo paragjytimeve të caktuar. Në shikim të parë zbatohen metoda neutrale, nuk ka diskriminim aktiv, por situata e cila krijohet paraqet situatë e diskriminimit. Te ne edhe pos asaj se ceket shqetësimi në Ligjin për marrëdhënie pune dhe në Ligjin për mundësi të barabarta të meshkujve dhe grave, shpesh herë kur themi shqetësim mendojmë në shqetësim seksual. Por, shqetësimi është një lloj diskriminimi. Ajo është krijimi i atmosferës armiqësore kërcënuese në të cilën pjesëtari i një bashkësie të caktuar etnike nuk ndjehet rahat. Në veçanti për këtë mundemi të flasim në sferën e arsimit. Shumë është rëndë të jesh nxënës rom në klasë ku shumicë janë pjesëtar të bashkësisë tjetër etnike.

Në fund, Najçevska përfundoi se nevojitet që shteti të ketë qasje më aktive gjegjësisht të nxisë aksion pozitiv i cili do ti inicion njerëzit dhe institucionet ti respektojnë dallimet. Thjeshtë shteti nuk duhet të prej që dikush ta padisë, por duhet të kërkon nga të gjithë ndërmarrjet dhe sektori i përgjithshëm publik dhe privat të ndërto-

jnë politika të veçanta për barazi gjegjësisht të kenë qasje pozitive për zgjidhjen e problemit me diskriminim.

Diskutim

Pjesëmarrësit në diskutim theksuan se në Maqedoni pjesëtarët e pakicave ballafaqohen me diskriminim. Ky diskriminim, sipas tyre nuk është publik por ndjehet në jetën e përditshme. Viktima më të shpeshta janë romët të cilët pothuaj vazhdimisht ballafaqohen me probleme në realizimin e të drejtave dhe lirive themelore personale, politike dhe ekonomiko-sociale, por edhe pjesëtarët e grupeve tjera të marginalizuara (egjiptasit, nënat vejushe, banorët e mjediseve rurale...).

Sipas diskutuesve, nuk mundemi të jemi të kënaqur nga ajo që është bë deri tani, dëshmi për këtë janë edhe vërejtjet e përmbajtura në Raportin e Komisionit Evropian për përparimin e Maqedonisë në vitin 2009.

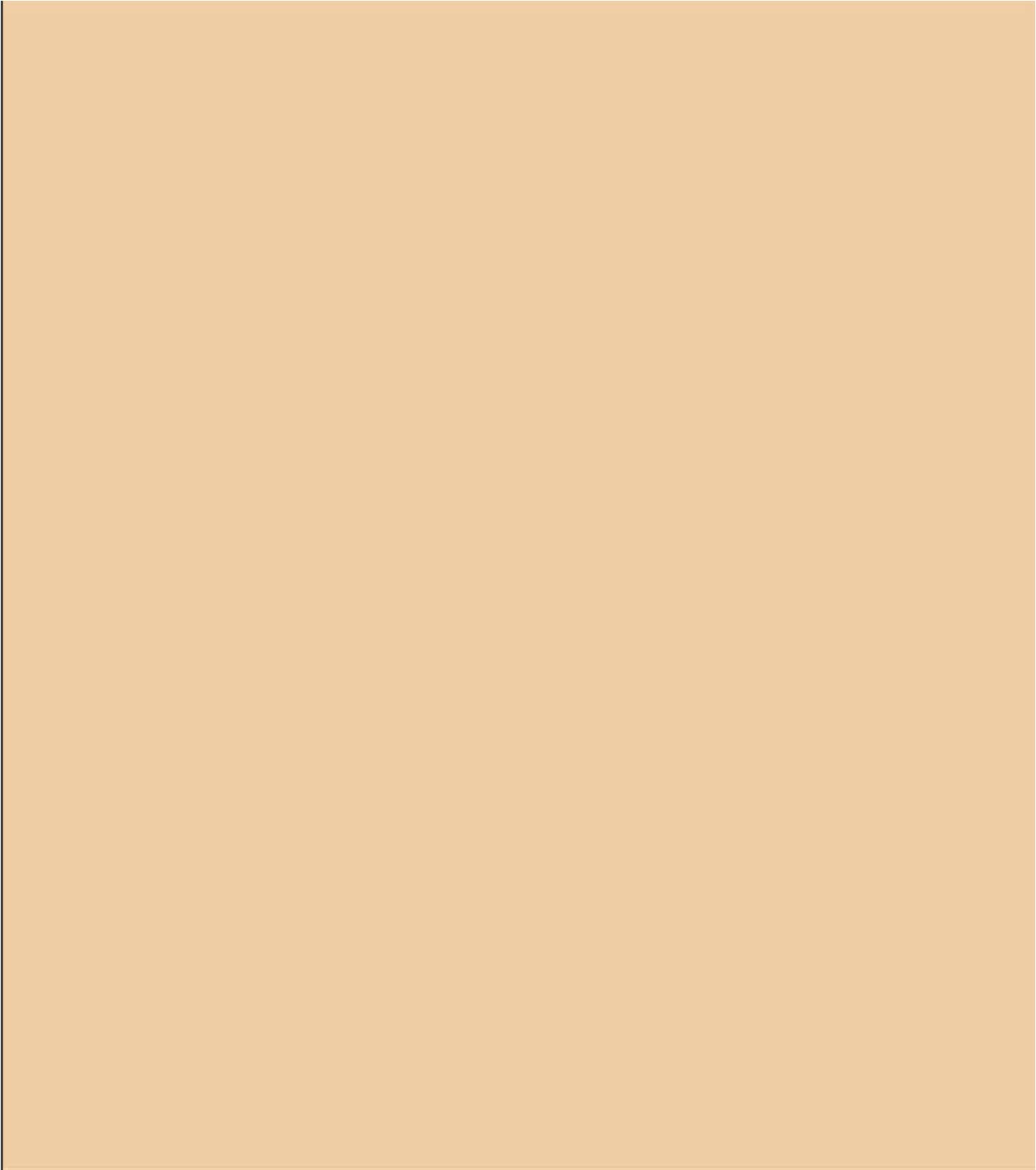
Njëkohësisht, diskutuesit konstatuan se duhet edhe shumë të punohet në sferën e mundësive të barabar dhe në përmirësimin e pozitës së grave në shoqërinë e Maqedonisë. Në emër të mbrojtjes së vlerave tradicionale dhe praktikave kulturore të bashkësisë etnike, shpesh harrojmë në dëmin të cilin kulturat tradicionale ua shkaktojnë pjesëtareve të bashkësisë së caktuar etnike. Mungesa e grave në sferën publike dhe në proceset vendimmarrëse praktikisht paraqet tregues gjegjësisht është rezultat i praktikave të tilla. Femra rome është viktimë e diskriminimit të dyfishtë, gjegjësisht romet janë të diskriminuara edhe nga institucionet në shoqëri edhe në familje

Pjesëmarrësit në debat theksuan se procesi i decentralizimit shkaktoi përmirësime të caktuara në sferën e të drejtave të bashkësisë joshumicë, por se përfaqësimi i drejtë dhe respektimi të drejtave të pakicave akoma paraqesin sfidë për komunitat. Sipas tyre korniza ligjore është e mirë por duhet të zbatohet në mënyrë efektive dhe parimore.

Konkluzione

- Respektimi i të drejtave të garantuara me Kushtetutë dhe me ligjet patjetër duhet të paraqet prioritet,
- Nuk duhet të harrojmë se qytetarët janë bartës të drejtave, gjegjësisht mos ti zëvendësojmë të drejtat individuale me të drejtat kolektive,
- Nuk duhet ti harrojmë identitetet tjera gjegjësisht duhet të zotohemi për politikë të pranimi të ashtuquajturave identitete individuale,
- Ligji për mbrojtjen nga diskriminimi duhet të miratohet sa më shpejtë është e mundur,
- Ndërmarrjet publike dhe institucionet duhet sa më shpejtë të njoftohen me dispozitat në pjesën e përfaqësimit të drejtë, si edhe me kompetencat e Avokatit të popullit,
- Kemi model ligjor i cili mundet të funksionon mirë, por duhet edhe të zbatohet,
- Pjesëmarrja e bashkësive etnike në pushtet të bazohet në principin e legjitimitetit dhe kredibilitetit,
- Administrata shtetërore dhe publike duhet patjetër të profesionalizohet,
- Pushteti duhet të funksionon në dobi të qytetarëve e jo vetëm në dobi të interesave të vetë partiakë,
- Përfaqësimi i drejtë kërkon kritere dhe rregulla më të qarta,
- Duhet të krijohet sistem për mbledhjen e të dhënave në bazë etnike,
- Në Maqedoni njerëzit ballafaqohen me diskriminim të fshehur gjegjësisht diskriminim të sistematizuar, struktural dhe të institucionalizuar edhe atë në bazë të traditës, stereotipave dhe paragjytimeve,
- Shteti duhet ti nxisë qytetarët, institucionet, ndërmarrjet dhe gjithë faktorët që ti respektojnë dallimet.

MULTIETNIK ORTAMDA YAŞAMAK -
EŞİT HAK, İMKAN VE KORUMAYA SAHİP VATANDAŞLAR

DESANTRALİZASYON -
DAHA TOLERANSLI BELEDİYELER İÇİN
OLANAK

MULTIETNİK ORTAMDA YAŞAMAK – EŞİT HAK, İMKAN VE KORUMAYA SAHİP VATANDAŞLAR

DESANTRALİZASYON – DAHA TOLERANSLI BELEDİYELER İÇİN OLANAK

“Multietnik ortamda yaşamak – eşit hak, imkan ve korumaya sahip vatandaşlar” projesi, hem yerel hemde ulusal düzeyde azınlıklar grupları statüsünün iyileştirilmesi ve onların kamu siyasetleri oluşturmada etkin katılımına ait projedir.

Makedonya – Açık Toplum Enstitüsü Vakfı (ATEV), “Ortak Değerler” STT ve STT-ları destekleyen on iki eski merkezleri: Köprülü, Pirlepe, İştıp, Kırçova, Struga, Resne, Gevgeli, Negotin, Ustrumca, Delçova, Kratova, Debre, Kumanova ve Kalkandelen merkezleri iş birliğiyle, Ocak 2007 – Ekim 2009 yılı döneminde bu projeyi gerçekleştirdi.

Projenin uygulanmasını, Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları girişiminin, (EIDHR): ATEV ortaklığıyla “Eşitliğin, hoşgörünün ve barışın ilerletilmesi” adlı “4. Kampanyası” çerçevesinde mali bakımdan destekledi.

“Multietnik ortamda yaşamak – eşit hak, imkan ve korumaya sahip vatandaşlar” vatandaşlar projesinin temel görevleri şunlardı:

- Geçerli olan uluslararası konvansyonlar ve ulusal yasamacılık uyarınca azınlık gruplarının hakları ve azınlıkların saygılanması ve korunmasının tanıtılması amacıyla kamu bilincini artırmak;
- Belediyelerde geçerli olan ayrımcılık karşıtı hükümlerin uygulanmasını gözetleme;
- Azınlık grupları temsilcilerini, özellikle onların haklarını koruma alanında kamu siyasetleri ve reformların oluşturulmasında katılmalarını teşvik etmek;

- Sınırlandırılmış etnik azınlıklar ve etnik topluluklarla çalışan STT – lar ve enstitüler arasında kapasiteleri ve işbirliğini geliştirme;
- Azınlıkların kamu administrasyonu ve kamu kurumlarında hakça temsili için stratejinin süregelen uygulanması bakımından hükümet enstitülerine etki yapmak.

Proje çerçevesinde büyük sayıda etkinlikler başarıyla gerçekleştirildi:

- 150 sivil teşkilat ve 95 yerel enstitüden 1000 kadar temsilci için azınlık hakları ile ilgili 40 eğitim,
- Ulusal ve yerel düzeyde çoğunluk olmayan etnik topluluklar soruları ile ilgili kamu bilincini artırmak ve multietnik değerler ile karşılıklı saygının tanıtılmasına adanmış “Aynı Güneş Altında” kampanyası,
- Projedeki etkinlikler hakkında bilgi dağılımı ve azınlıklarla ilgili geçerli olan ulusal ve uluslararası belgelere ulaşmak için www.podistosonce.org.mk internet sayfası,
- Topluluklar, sivil toplum teşkilatları, uzmanlar ve ilgili enstitüler temsilcilerinin katıldığı dokuz bölgesel ve bir ulusal TV tartışması,
- Üsküp’ te Kasım 2008 ve Struga’da (Temmuz 2009) birer günlük iki büyük multietnik gösterisi,

- Ülkede kullanılan yedi dilde ve İngilizce olarak “Rehber Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan etnik topluluklar dillerinin kullanılması alanından milli yasa mevzuatına ait” hazırlanması, basılması ve dağıtımı,
- Ülkede kullanılan yedi dilde ve İngilizce olarak “etnik mensubiyet esasına üzere ayrımcılığın kaldırılması ile ilgili el kitabının” hazırlanması, basılması ve dağıtımı
- Yerel ve ulusal düzeyde, azınlık hakları üzere çalışan sivil teşkilatların dört ağına tasarımı ve gelişmesine destek,
- Karşılıklı iletişim ve işbirliği teşvik etmek için sivil teşkilatlar ve yerel enstitülere onaltı konusal buluşma/çalıştay,
- Topluluklar arası ilişkiler komisyonları, belediye konseyleri ve Halk Savunucusu bölgesel büroları arasında işbirliği oluşturmaya adalı sekiz bölgesel karşılaşma,
- Seksendört belediyede ve Üsküp Kenti’nde yerel düzeyde karar getirici bünyelerde azınlıkların (erkekler ve kadınlar) katılımı için analiz,
- Güncel sorunlar için azınlıkların hakları ve çoğunluk olmayan etnik topluluklarla bağlı sorunlar konusunda onsekiz kamu tartışması,
- Etnikler arası ilişkiler ve çoğunluk olmayan etnik topluluklar haklarının gerçekleşmesi bakımından 24 belediyede yerel administ-rasyonu gözetleme,
- Yerel administ-rasyon gözetiminden sonuçlar raporunun hazırlanması, basılması ve dağıtımı ile durumun iyileşmesi konusunda atılması gereken adımlar, olanaklar ve çözümler ile ilgili öneriler.

“DESANTRALİZASYON - DAHA TOLERANSLI BELEDİYELER İÇİN OLANAK” KONFRANSI

“Multi-etnik ortamda yaşamak – eşit hak, imkan ve korumaya sahip vatandaşlar” projesi, Üsküp’te 22 Ekim 2009 tarihinde düzenlenen bir günlük sonul konfrans “Desantralizasyon - daha toleranslı belediyeler için olanak” ile resmen tamamlandı. Toplantıya, büyük sayıda sivil teşkilatlar, yerel idare temsilcileri, insan ve azınlık hakları ile uğraşan enstitü ve uzmanlar ve Makedonya Cumhuriyeti Diplomatik temsilciler katıldılar.

Toplantıda: Avrupa Birliği özel temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Kurumu Başkanı **Ervan Fuere**, Makedonya’da ABD Büyükelçisi; **Filip Riker**, MATEV icra müdürü; **Vladimir Milçin**, ve STT “Ortak Değerler” Başkanı **Hayriye Recepti**, konuşmada bulundular.

Konfransa, yerel administresyonun gözetiminden elde edilen sonuçlar da tanıtıldı. Gözetim metodolojisini, Kratova’dan Süregen gelişme Bölgesel Merkezden **Boryanço Mitsevski**, Gözetimden elde edilen sonuçları ise Stt “Ortak Değerler”den **Elena Angelovska** takdim etti.

Konfrans çerçevesinde, “Toleranslı belediyeler Yolunda Makedonya için Kısıktılar” konusunda panel-tartışma da düzenlendi. Panel tartışmaya, FON profesörü **Mersel Bilyali**, insan hakları uzmanı **Jarko Trayanoski**, Halk Savunucusu vekili, Kumanova bölgesel bürodan **Naser Veyseli**, ve insan hakları uzmanı **Mityana Nayçevska** katıldılar.

Panel tartışmadan elde edilen sonuçların tanıtımıyla konfrans sona erdi.

SELAMLAMA KONUŞMALARİ

Büyükelçi Fuere, Makedonya'yı tek yapan onun multietnik özelliğidir ve bununla ülke gurur duymalıdır. Fuere, Struga'da düzenlenen büyük multietnik gösteriyi hatırlayarak bu olayın, “muhteşem bir gösteri olduğunu ve bir gökkuşağı ulusunun güzel bir sembolü” olduğunu söyledi. Büyükelçi Fuere'ye göre Makedonya'da birçok kışkırtı var ve onlar sadece işbirlik ve ortaklık aşırı atlatılabilir. Bu sırada, Hükümet'in, sivil toplum, bisnis topluluğu ve tabii ki uluslararası toplulukla işbirliğin çok büyük önemden olduğunu vurguladı. Büyükelçi Riker'in katılmış olması, Fuere için, Avrupa Birliği yolunda Makedonya'yı destekleyen birçok dost ülkenin var olduğuna bir kanıttır.

Ohri Çerçeve Anlaşması, Fuere'nin kanısına göre, demokrasi ve farklı topluluklar temsilcilerinin hakları konusunda temel önem taşımaya devam etmektedir. Desantralizasyon ise, Fuere'nin vurguladığına göre, Ohri Çerçeve Anlaşmasının önemli sütunlarından biri olarak karar getirme sürecinde farklı toplulukların sesini duyurtmayı sağlamaktadır. Desantralizasyon, siyasetleri tasarlayan ve hizmetlerden yararlananlar arasında temas ve iletişimi artırmaktadır. Vatandaşların, yerel düzeyde karar getirme sürecine dahil edilmesi ve etki etmesi olanaklarını artırarak bununla yerel düzeyde demokrasi süreci de güçlenmektedir.

Eğitim ve Struga'da orta okul öğrencileri arasında çıkan çatışma konusunda konuşan Büyükelçi Fuere, hükümetin, milli azınlıklar üst düzey komiserinin önerilerini yürürlüğe geçirmesi gerektiğini ve hükümetin multietnik eğitim ile ilgili stratejisinin, farklı topluluklar arasında farklılıkların atlatılması yolunda olumlu aktiviteler başlatılabileceğini vurguladı.

Avrupa Büyükelçisi, Makedonya Cumhuriyeti'nin 2009 yılında ilerleme raporunda yer alan Avrupa Komisyonu önerileri hakkında bilgi de vererek, etnikler arası ilişkiler konusunda, çoğunluk olmayan topluluklardan devlet memurları seçimi için bir stratejinin gerekli olduğunu ve birçok belediyede yerel düzeyde topluluklar arası ilişkiler komisyonlarının gerektiği gibi çalışmadığını öne sürdü.

Fuere'ye göre bu öneriler, komisyonların canlandırılması için Hükümetin daha büyük çaba göstermesine bir çağrı oluşturduğunu ve topluluklar arası ilişkiler parlamento komitesinin, yerel düzeyde komisyonların gelişmesini tanıtmaya ve teşvik etmede tamamen dahil edilmesine bir cesaretlendirme demektir.

Avrupa Büyükelçisi, Makedonya'daki Roman topluluğunun hala ağır zor yaşam şartları ve ayrımcılıkla karşılaştığını bunun özellikle kimlik belgeleri, eğitim, sosyal koruma, sağlık, iş bulma ve konut alanlarında hissedildiğini belirtti.

Konuşmasının sonunda Büyükelçi Fuere, ulusal ve yerel düzeyde karar getirme işleminde sivil toplumun daha büyük sistematik katılımının gerekli olduğunu vurguladı. Bu şekilde kararlar çok daha tanıtılmış olacak ve vatandaşların ihtiyaçlarını yansıtacak. Bu yüzden Fuere, Hükümete, karar getirme sürecine sivil toplumdan bütün etmenleri dahil etmek için elinden geleni yapmaya çağırıdı.

Büyükelçi Riker, Avrupa Birliği ile ortaklıktan çok memnun olduğunu, ayrıca MATEV gibi sivil toplum teşkilatlarıyla iş birlikten çok memnun olduğunu vurguladı. Yönetimin ve sorumluluğun desantralizasyonu büyük önemdedir ve o, Riker'in dediği gibi ABD'de 200 yıldan çok mevcuttur. Böyle yönetim vatandaşlara daha etkin yerel rol sağlamaktadır. Başkanın gücü büyüktür fakat Riker'in dediği gibi daha büyük güç yerel düzeydedir yani “bizim 50 devlet, eyalet, okul, şehirlerin gücü”. Amerika'da biz sürekli hoşgörü, farklılıklar, karşılıklı saygı konusunda tartışır ve anlaşırız. Bu gibi şeyler bir demokraside gerekli olanlardır ve bu yüzden ABD, Makedonya'da da demokrasinin yaşaması için yapılan çabaları teşvik etmektedir. Sonunda Büyükelçi Riker şunları vurguladı: “biz birçok projede hem Avrupa Birliği hemde Uluslararası toplumla ortaklıyoruz ve Makedonya'nın en yakın zamanda Avro-atlantik bünyesinin eşit haklı üyesi olmasını bekliyoruz”.

Başlangıçta, MATEV icra müdürü beraberliğin ruhunu ve “işeri ileriye götürme” hazırlığını duyduğundan son derece sevinçli ve mutlu olduğunu vurguladı. Milçin, ülkedeki ilk sivil teşkilatlardan biri olan vatandaşların Helsinki Parlamentosu örgütünde Makedonya'da 1992 yılında düzenlenen uluslararası konfransı hatırlatarak bu konfransa birkaç yüz Avrupa Konseyine üye ülkeler

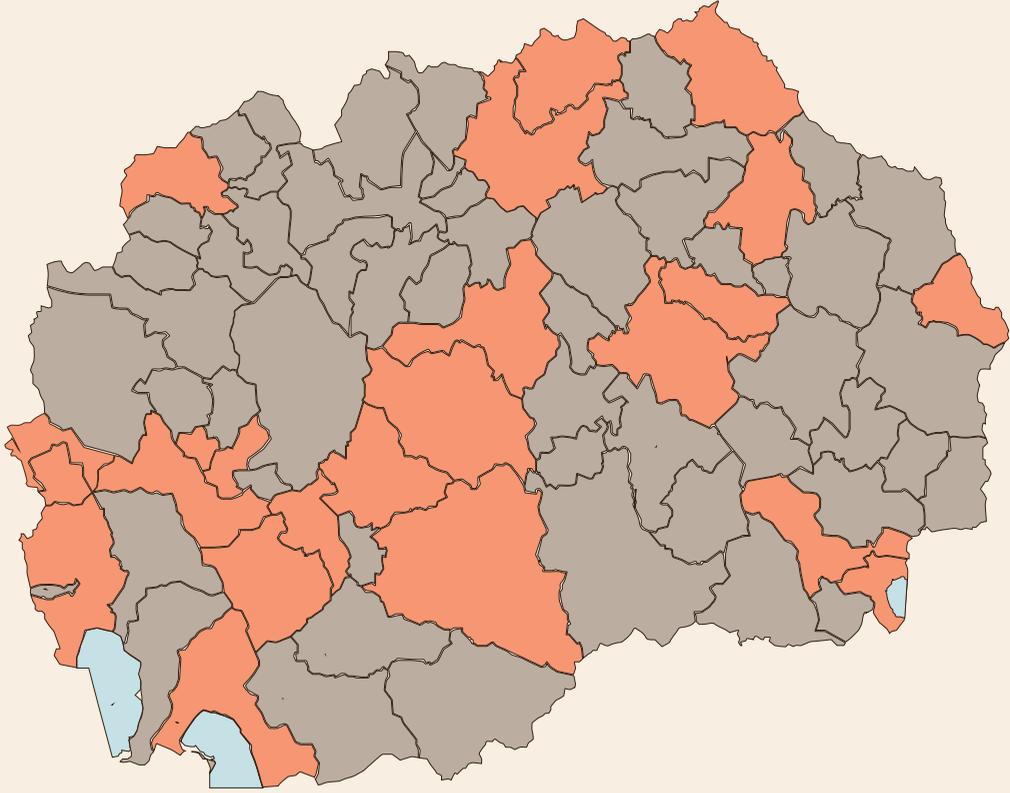
vatandaşları ve yerel idare temsilcilerinin ve Avrupa Konseyi kapılarını çalan ülke temsilcilerinin katıldığını belirtti. Milçin şunları dedi: “pratikte o anda, vatandaşlar, vatandaşlık, vatandaş toplumu, demokrasi ve yerel idare arasındaki ilişkinin bir bağ olduğu anlaşıldı. Ve biri diğeri olmadan yapamaz”. Ona göre, daha o zamanlar sivil toplum çerçevesinde uyumlu etnikler arası ilişkilerin devletin sütunlarından biri olduğu ve “bizim görevimiz her gün o sütünü daha da güçleştirmek” olduğu anlaşıldı.

Milçin’ e göre, hala kışkırtılar ve sorunlar var olduğu halde etnikler arası ilişkiler alanında bir çok şey yapılmıştır ve “bize bu veya şu eksiktir dememiz için artık alibimiz yok”. “Müzakerelere başlama önerisiyle, oğumuzun ruyası olanı gerçekleştirmeyi başaracağımızın bize bağlı olduğu noktaya varıldı” diyen MATEV başkanı şöyle devam etti: “ben bu ruyayı şöyle tanımlardım. Makedonya bir gün öyle bir ülke olacak ki Arnavutu vurunca hepsi atlayacak, sadece Arnavutlar değil. Bir Makedon’u vurduklarında hepsi koşacak, sadece Makedonlar değil. Roman’ı vurunca hepsi atlıycak, sadece Romanlar değil. Diğesine vurulan darbeden biz acı hissedersek, sırtımıza bir darbe inmiş gibi, o zaman o noktaya ulaşacağımızı düşünüyorum, ki bu mutlaka ne çabuk olacak ne de çabuk elde edilecek. Fakat bu o noktadır ki Makedonya Cumhuriyeti’i devletinin o sütununu hiç kimse yıkamayacak. O anda Makedonya Cumhuriyeti’ni hiç kimse soru altına getiremeyecek. Çünkü biz, kişisel ve toplu hakların eşit ölçüde önemli olacağı ana gelmiş olacağız. Ve o zaman heö demokrasi, hem sivil toplum, hemde insan haklarının ve insan özgürlüklerinin sonuna kadar saygılandığı bir toplum için konuşabileceğiz. Bu tabiki bir ruyadır. Ben belki bunu göremeyeceğim. Fakat umarım sizlerden birisi, daha genç olanlar, bunu görecek. Fakat daha yaşlı olduğumdan şunu söylememeye izin vermiyor: benden artık bu kadar, dinleneceğim. Bir vatandaş, bir birey olarak bunun benim bir görevim olduğunu düşünüyorum ve Makedonya’da, sivil sektörde, yerel yada merkezi idarede olduğu fark etmeden bunu paylaşan bir çok vatandaşın var olduğu kanısındayım. Beraber bunu yapabiliriz”.

“ortak Değerler” başkanı, Avrupa Birliği ve MATEV sayesinde, “Multietnik ortamda yaşamak - eşit hak, imkan ve korumaya sahip vatandaşlar” projesinin, yerel enstitüler, topluluklarla ilişkiler komisyonları, bölgesel bürolar, sivil toplum teşkilatları ve ülkedeki etnik topluluklar temsilcileri arasında işbirliğini teşvik etmeye başladığını vurguladı. Recepti ’e göre, Makedonya Cumhuriyeti’nin etnik, din, dil ve kültürel çeşitliliğini temel alan bu proje, farklı görüşlerin nasıl dinlenmesi gerektiği, diyalog kültürünün nasıl ilerletilmesi gerektiği ve ortak çabalarla farklı görüşlerin atlatılması amacıyla nasıl yolların bulunması konusunda olumlu sinyal vermeyi başardı. Bu proje çerçevesinde düzenlenen çalıştaylara, atölyelere, olaylara ve kamu tartışmalarına katılanlar, her zaman sonunda, kendi hergünlük sorun ve ihtiyaçlarına olumlu çözümlerin bir bölümü olarak kendilerini hissederdiler. Recepti sonunda bunun, projenin amacına ulaştığını gösterdiğini vurguladı.

Recepti ’in belirttiğine göre etnik toplulukların haklarının tamamen gerçekleşmesi ve onların yetkili enstitülerle iletişiminin iyileşmesi alanında yapılacak daha çok şeyi var. Yine de, Recepti ’e göre, bu duyarlı alanda pozitif atmosferin oluşturulması en önemlidir, buysa makedonya Cumhuriyetinin Avro-Atlantik süreçlerinin hızlandırılması için gereken en önemli önkoşullardan biridir.

YEREL ADMINISTRASYONUN GÖZETİMİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLARIN TANITIMI

Metodoloji

Yerel administrasyonun gözetim metodolojisini, *Kratorova, Süregeen Gelişme Bölgesel merkezinden*, gözetim eylem grubu üyesi **Boryanço Mitsevski** tanıttı.

Etnik topluluklar haklarının gerçekleştirilmesi bakımından yerel administrasyonun gözetimi, Ocak 2008 - Haziran 2009 yılı döneminde yerel idarenin 24 biriminde düzenlendi: Valandova, Köprülü, Vraneštitsa, Debre, Delçova, Demir Hisar, Dolneni, Doyran, Drygovo, Karbintsi, Kırçova, Koçana, Eğri Palanka, Kruşova, Kumanova, Pehçova, Pırlepe, Resne, Eski nagoriçane, Kalkandelen, Merkez Jupa, Çaşka ve İştıp.

Gözetimi, üç yerel gözlemci ve gözetim konusu olan her belediyeden farklı etnik topluluklar temsilcilerden oluşan 12 ekip gerçekleştirdi. Gözetim ekipleri aylık aksiyon planlarına göre çalışarak, önceden hazırlanmış gözetim matrisi kullandılar. Onlar, farklı yerel strüktürlerden - yerel idare, adliye, sivil toplum, medyalar ve vatandaşlardan bilgi toplayarak karşılaşmalar düzenlediler ve temaslarda bulundular. Bu konuda üç aylık ve yarım yıllık raporlar hazırladılar. Projenin sonunda, 18 aylık gözetleme sonuçlarını ve belirlenen sorun ve zayıflıkların atlatılmasıyla ilgili önerileri içeren sonul rapor hazırlandı.

Gözetleme konusu, desantralizasyon süreçleri bakımından yerel durumlar ve şu alanlarda etnikler arasındaki ilişkilerin durumu: güvenlik, Kanun önünde eşitlik hakkı ve eşit davranış, eğitim, hakça temsil, hoşgörü, anlayış ve işbirlik, sosyal ilişkiler ve yerel düzeyde etnik toplulukların katılımında sivil teşkilatların rolü ve farklı etnik topluluklardan temsilcilerle ilişkili diğer vatandaş hakları.

Sonuçlar

Eğitim, idari, administrasyon ve kamu belediye yapılarında katılım, hoşgörü, anlayış ve çok kültürlülük, topluluklar arası ilişkiler komisyonları ve diğer ilgi alanlarından elde edilen en önemli sonuçları, STT "*Ortak Değerler*"den **Elena Angelovska** takdim etti.

1. EĞİTİM

Zayıflıklar

- Gereken öğretmen kadrosu, özellikle çoğunluk olmayan topluluklar dillerinde öğretmen kadrosu yetersizliği görülmekte.
- Çoğunluk olmayan topluluklar dillerinde okuma kitapları yetersizliği mevcut.
- Bazı belediyelerde, çoğunluk olmayan topluluklar dillerinde eğitim yapılmıyor.
- Eğitimde idari bölümlerde, okul heyetlerinde ve konseylerinde, çoğunluk olmayan etnik toplulukların katılımı yetersizdir.
- Okul çağındaki çocuklar, eğitim süreci dışında.
- Bazı kırsal bölgelerde, ilkokul birinci sınıfa kayıtlanan hiçbir öğrenci yok ya da şehire veya dış ülkelere artan göç yüzünden öğrenci sayısında azalma görülmektedir.
- Kayıtlanan öğrenciler ve eğitim süreci dışında olan öğrenciler hakkında yetersiz kayıt, etnik mensubiyet bakımından da yetersiz kayıtlar.
- Bazı belediyelerde, özellikle de kırsal bölgelerden kız öğrenciler eğitimde sırasızdır, eğitimden vazgeçmekte bazı yerlerde ise hiç eğitim almıyorlar.
- Roman topluluğundan öğrencilerin eğitimi erken terketmeleri göze çarpmaktadır.
- Çocuklarının eğitime devam etmemelerini ebeveynler en çok kötü sosyo-ekonomik duruma özürlemekteler.
- Romanların On Yılı çerçevesindeki etkinlikler yeterli değildir.
- Roman çocuklarına, öyle denilen sessiz ayrımcılık da uygulanmakta- bölgeleştirme yüzünden okula kayıt sorunları.
- Siyasi hesaplaşmalar yüzünden eğitim sürecinin engellenmesi durumu.
- Birçok kırsal okulda, eğitimim sürdürülmesi için koşullar standart dışıdır.

- Daha yüksek eğitime kayıtlanmada, eğitimin yapıldığı dilin bilinmemesi yüzünden sorunlar görülmektedir.
- Farklı etnik mensubiyetli öğrenciler arasında fiziksel çatışmalar mevcuttur.
- Öğrencilerin, dil vardiyaları ile etnik ayırımı durumları.
- Ana babalar tarafından çocuk emeğinin suiistimal edilmesi olayları.
- Bazı belediyelerde, daha küçük etnik topluluklardan öğrenciler, makedonca veya Arnavutça eğitim görmeyi yeğliyorlar.

İyileşmeler

- Ücretsiz ulaşım, eğitim sürecine katılımı ve onun devamını teşvik etmektedir.
- Sosyo-ekonomik durumu çok kötü olan ebeveynlere ücretsiz ders kitapları büyük yardımdandır.
- Zorunlu orta eğitim Yasasından dolayı, orta eğitime devam eden öğrencilerin sayısında artış görülmektedir.
- Çoğunluk olmayan etnik topluluklardan üniversiteye kayıt yapan gençlerin sayısı giderek artmaktadır.
- Orta eğitime kayıtlanan Roman çocukları sayısında artış görülmektedir.
- Roman öğrencilere burs sayısı giderek artmakta.
- Sivil toplum sektörü, erişkinlerin, özellikle de Roman olanların eğitimlerini tamamlamaları konusunda çalışmalar sürdürmektedir.
- Makedonya ve Türkiye arasında kardeş okullar örnekleri vardır ve aralarında işbirlik ve yardımlaşma vardır.
- Makedonya'da konuşulan daha çok dilde tedrisat yapan Yüksek Eğitim Kurumlarının açılması.
- Grevler sırasında, eğitimde çalışanlar, etnik esas üzere ayırım göstermezler.

2. BELEDİYE İDARI, ADMINISTRASYON VE KAMU KURULUŞLARINDA KATILIM

Zatıfıklar

- Çoğunluk olmayan topluluklar, yerel düzeyde kamu, belediye ve administrasyon kurumlarında yeterince temsil edilmemiştir (Valandova, Köprülü, Vraneštitsa, Debre, Delçova, Demir Hisar, Doyran, Drygovo, Karbintsi, Kırçova, Koçana, Eğri Palanka, Kumanova, Pehçova, Pirlepe, Resne, Struga, Kalkandelen, Merkez Jupa, Çaşka ve İştıp.
- Bu durum, kalifiyeli kadronun olmayışı ve mali gereçlerin yetersizliğiyle aşklanmaktadır.
- Kalifiyeli kadronun yetersizliği yüzünden, diğer belediyelerden kişilerin işe alınması olayları vardır.
- Daha küçük etnik toplulukların temsil edilmesi daha da kötüdürumdadır.
- İş ilanlarında çoğu defa düzensizlikler görülmektedir (bir dilde veya uygun olmayan dilde ilan edilmiş), parti aşırı işe alınma olayları görülmüş ve istihdam sırasında hakça etnik temsil edilmenin saygılanmadığı olaylar var.
- İşe alınmalar sırasında yolsuzluklar hakkında hukuksal tepki yok.
- 2009 yerel ve Cumhurbaşkanı seçimlerinde, bazı belediyelerde, çoğunlukta olmayan topluluklar partileri kendi başlarına konsey üyeleri listeleri sunmadılar, onların adayları ise daha büyük partilerin listelerinde yer aldı, buysa, belediye konseylerinde çok az sayıda çoğunluk olmayan topluluklar temsilcisinin olmasına neden oldu.
- 2009 yerel ve Cumhurbaşkanı seçimlerinde bazı belediyelerde, çoğunluk olmayan topluluklar partilerinin kendi başlarına konsey üyeleri listeleri vardı, fakat hiçbir temsilci belediye konseyine seçilmedi.
- Çok az sayıda çoğunluk olmayan topluluklardan temsilci olan konseylerde, bir konsey üyesi daha çok belediye komisyonu üyesidir.

İyileşmeler

- 2009 Yerel seçimlerde bazı belediyelerde, çoğunluk olmayan topluluklardan partiler kendi başına listeler sunmuştu ve onların üyeleri, belediye konseylerinde yer sağladılar.
- Çoğunluk olmayan topluluklardan temsilciler, seçim kurulları üyeleri ve gözlemci olarak seçim sürecine dahil edilmişlerdi.
- Çoğunluk olmayan topluluklardan kadınlardan, yönetici görevde olanlar veya yerel administrasyonda çalışanlar var.
- Çoğunluk olmayan topluluklardan temsilciler, etkin olarak kredi verme aşırı kendi başına çalışma sağlama programına katılmıştır.
- Çoğunluk olmayan topluluklardan temsilciler, özellikle Roman topluluğundan olanlar, bazı yerel şirketler tarafından işçi veya sezon işçisi olarak işe alınmaktadır.
- Topluluklar arası ilişkiler Komisyonunun olmadığı bazı belediyelerde, etnik (roman) sorularla ilgili görevli tain edilmiştir.

3. HOŞGÖRÜ VE ANLAYIŞ, ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Zayıflıklar

- Genelde, yerel düzeyde iyi etnikler arası ilişkiler hüküm sürmektedir. Bazı belediyelerde, etnik topluluklar arasında hoşgörü tespit edilmiştir, fakat işbirlik yoktur (Kırçova), bazı yerlerde ise durum hassas olarak değerlendirilmektedir (Kumanova, kalkandelen).
- Siyasi hesaplaşmalar ve uyumsuzluklar etnikler arası ilişkilere ve belediyelerin çalışmalarını etkilemektedir.
- Kavga, dini yapılar ve anıtlar üzerine vandalizm, dini yapıların inşaatı, küçük ticaretle uğraşanların polisle çatışması, kamu alanlarını kullanma, yasal olmayan Roman semptlerinin yıkılması v.b. gibi etnikler arası özellikli bazı olaylar da görülmektedir.

- Bazı belediyelerde, çifte dil kullanımının uygulanmasında sorunlar var.
- Bazı belediyeler bayrak Yasasını saygılamıyor,
- Topluluklar mensuplarının haklarının gerçekleştirilmesi norm ve süreçlerinin bilinmemesi durumu dikkat çekicidir.
- Hakları oldukları halde çoğu defa vatandaşlar anadillerinde kimlik belgelerini alma hakkını kullanmıyor.
- Bazı belediyelerde, etnik köy/sempt ayırımı insanlar arasındaki iletişimi azaltmaktadır.
- Yerel düzeyde daha küçük etnik topluluklara eşit olmayan davranış görülmektedir.
- Sosyal yardım ve bir kereklilik para yardımı alanların büyük oranı, çoğunluk olmayan topluluklar mensuplarıdır
- Kırsal ortamlarda topluluklar kültürlerinin gelişmesi için koşullar yoktur.
- Vatandaşlar ve polis arasında iş birlik memnun edici düzeyde değildir.
- Makedonya Cumhuriyeti tarafından Kosova'nın tanınması Makedon, Arnavut ve Sırp topluluğu arasında gerilime neden oldu.

Düzeltilmeler

- Sivil sektör, etnik toplulukların haklarını koruma ve tanıtımda etkindir.
- Çokkültürlü gösteriler, farklı etnik topluluklardan insanların yakınlaşmasına bir vesiledir.
- Birden fazla resmi dili olan belediyelerde yazılı iletişimde iki dil uygulamasında iyileşme vardır.
- Çoğu Belediyede, Belediye ve sivil sektör arasında iş birlik belgindir.

4. TOPLULUKLAR ARASI İLİŞKİLER KOMİSYONLARI

Comună	Comisii din ma ninti	Fundată comisii tora	Fundată cu regulativili a nomurlor	Obligatsionă	Fundată pi bază di volonteri
Valanduva					
Veles					
Vraneshtitsa					
Dibra					
Delciuva					
Demir Hisar					
Doiran					
Dolneni					
Drugovo					
Carbintsi					
Chicea					
Cociani					
Criva Palanca					
Crushuva					
Cumanuva					
Pehciuva					
Pärlep					
Resen					
Staro Nagoriciane					
Strug					
Tetuvo					
Tsentar Jupa					
Ciashca					
Shtip					

5. DİĞER İLGI ALANLARI

Zaaflar

- Kırsal bölgelerdeki ahalinin en büyük sorunu, kötü sosyal ekonomik durum, işsizlik, kötü temel altyapı ve komunal sorunlardır.
- Kadınlar, kamu yaşamında, yerel idarede ve yönetimde gerektiği kadar yer almamaktadır.
- Kadınların yetersiz derecede temsil edilmemesinin sebebi, yeterli derecede alınmayan eğitim ve patriyahal toplumdur.
- Erkeklerle ve kadınlara eşit olanaklar komisyonları, kadınların durumunun iyileştirilmesinde pek etkili değildir.
- Gençler, kamu yaşamında ve belediyelerinin gelişmesinde gerektiği kadar etkin değildir.
- Nüfusun şehire veya dış ülkelere göçü birçok belediyede göze çarpmaktadır.

Durumun iyileşmesi

- Sivil toplum teşkilatları, bir çok belediyede, toplulukların gelişmesine etkin biçimde katkı sunmaktadır.

“DAHA HOŞGÖRÜLÜ TOPLUM YOLUNDA MAKEDONYA’DA MÜCADELE” KONULU PANEL TARTIŞMA

Giriş sözleri

Yerel ve merkez düzeyli yönetimde, etnik toplulukların siyasi katılımı konusunda, profesör mersel Bilyali, Makedonya’da etnik toplulukların yönetime dahil edildiklerini ve onların katılımının, özellikle devletin çıkarından olduğunu, diğer sözlerle, bu şekilde devletin, multietnik oluşumuna uygun bir şekilde görevini icra ettiğini belirtti. Bu yüzdendir ki, Bilyaliye göre, bu konuda, yasallık ve kredibilite prensiplerinin saygılanması büyük önem taşımaktadır.

Devlet yönetimi ve çoğunluk olmayan etnik topluluklar temsilcilerinin yönetimde iştiraki konusunda konuşan Bilyali, kadro seçimi sırasında büyük partizasyonla karşılaştığımızı ve bu administrasyonun, devlet için büyük ağırlık oluşturduğunu söyledi. Devlet administrasyonunda çalışanların sayısı 136.000’in üzerinde olup, bu sayı Makedonya’da toplam çalışanların % 20- sini, ülkede çalışma gücünde olanlardan hemen de % 13-ünü oluşturmaktadır. Bu sayı, Avrupa Birliğindeki ortalama sayıdan hemen de 5 kat daha büyüktür.

Administrasyonun azaltılması ve onun partizanlıktan uzak tutulması yanısıra, Bilyali için administrasyonun profesyonelleştirilmesi sorusu da çok önemlidir. Bilyali’ye göre, profesyonel kadronun seçilmesi amacıyla Makedonya ilgili kurumlar oluşturmalıdır, çünkü sadece profesyonel olanlarla iyi sonuçlar elde edilebilir. Sıradan bir vatandaşa, işini halletmeyenin Arnavut mu, Makedon mu yoksa Türk olup olmadığı hiç önemli değildir. Bilyali, merkez yönetimde, ülkenin multietnik gerçeğine uygun işlevsellik garanti eden belirli mekanizmaların var olduğunu ve bu mekanizmaların çalıştığını vurguladı. Fakat, sorulması gereken sorunun, etnik mensubiyete bakılmaksızın bu mekanizmaların vatandaşların ve devletin yararına mı, yoksa bu mekanizmalar, günlük siyasi amaçlar ve parti çıkarları amacıyla mı kullanıldığıdır.

Makedonyada multikültürlülük konusunda konuşan Jar-ko Trayanoski, bunun Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan ortak yaşam geleneğiyle bağlantılı olduğunu

ve komşuluk ilişkileri ve çarşı ruhu ve mentalitesinin başkalarına saygı göstermeye dayandığını vurguladı. Trayanoski, buna rağmen, ortak yaşamın bir geleneği olarak çokkültürlülüğün, “izim” yerine neden ortak yaşam, hoşgörü veya başka buna benzer terim konseptlerinin kullanılmadığını soran birçok kuramcının hala eleştiri hedefi olduğunu vurguladı.

Makedonya’ da çok kültürlülük konusunda konuşulduğunda, farklı içerikler ve farklı zamanların sınırlanabileceğini belirten Trayanoski, en çok, 2001 yılında Anayasa değiştirgeleri uyarınca belirli insan haklarına adalı kimlik siyasetlerine ve farklılıklar üzerinde durdu. Ona göre, Makedonya’ da, toplu haklar yani etnik topluluklar hakları konusunda en çok konuşulmaktadır, topluluk terimi ise etnik anlamda tekelleşmiştir. Trayanoski, Anayasada hakların bireylere ait olduğunu hatırlatarak bunun, insan hakları açısından büyük bir fark olduğunu söyledi: “Siyasetçilerin konuşmalarında ve 2001 yılından sonra Makedonyadaki siyasi tartışmaları inceleyen kişilerin konuşmalarında özellikle ilgimi çeken, hakların taşıyıcısı olarak vatandaşların resimden bir nevi kaybolduklarıdır, ve bireysel hakları toplu haklar yerine koyan bir Çerçeve Anlaşması, doğrusu değiştirgeler yorumu ortaya çıkmaktadır ki bu, insan hakları açısından, ciddi bir sorun olabilir”.

Trayanoski’ye göre, etnik odaklanmış kimlik siyaseti, müstesna etnik kimliklerine belirli despotluk sağladı, yani gerçek ve kağıt arasında büyük ayırma yol açtı. Makedonya Cumhuriyetinde sadece etnik, parti, din kimliklerinin varolmadığını unuttuk, bambaşka diğer kimlikler de mevcuttur. Bu yönde, Trayanoski’nin vurguladığına göre, çok kültürlülük terimi, çifte ayrımcılığa uğrayan homoseksüeller, lezbiyenler, biseksüeller, transseksüeller, kadınlar, bundan mada esrar kullananlar ve bizim siyasi gerçeğe sesini duyuramayan diğer sınırlandırılmış kültürler mensupları gibi dışlanmış kimliklerin tanınma siyaseti olarak kullanılmalıdır.

Son olarak Trayanoski, Çerçeve Anlaşmasından sekiz yıl sonra da Makedonya’nın, bireysel düzeyde koruma olduğu gibi, diğerleri arasında etnik mensubiyet esaslı ayrımcılıktan koruma sağlaması gereken ayrımcılıktan koruma çerçeve Yasası olmayışı çelişmesine de işaret etti.

Kumanova bölgesel bürosu Halk Savunucusu vekili Naser

Veyseli, **toplulukların hakça ve uygun temsili tecrübeleri** konusunda konuşurken, bu prensibin saygılanması için hazırlık göstermeyen fonlar ve kamu kuruluşlarından farklı olarak devlet idaresi, bu hükümleri daha yoğun bir şekilde uygulamaktadır. Veyseli, Halk Savunucusunun bu durumla ilgili Meclise bilgi sunduğunu, Hükümete ise bazı makamların, Halk Savunucusunun hüküm veya yetkileri konusunda temel bilgileri olmadıklarını bildirdiğini belirtti, ör: Konut ve İş Alanlarını İşletme Kamu Şirketi, Yabancı Sermayeler Acentası, Serbest ekonomi Bölgeler Yönetmeliği, Sağlık Koruma Devlet Kurumu, Transfüzioloj. Cumhuriyet Kurumu, Klinik Eczane, Ohri’ deki özel Çocuk Hastanesi, Ohri ve Köpürlüdeki Sağlık Ocakları ve Kavadar, Negotin, Vraneşnitsa, Gradsko, Zayas, Zrnovtsa, Rosoman ve Studeniçan belediyeleri.

Veyseli’ye göre, bu prensibin çok yavaş uygulandığı adliye de durum daha iyi değildir. Diğer alanlara nazaran, hakça temsille ilgili Halk Savunucusuna sunulan ağlaşıların çok az olduğu, sunulan toplam ağlaşılardan % 0,69- unu oluşturduğu gerçeği özellikle tedirgin edici durumdur. Veyseli’ ye göre bu sayı, gerçek durumu yansıtmamaktadır ve vatandaşların, Halk Savunucusunun yetkilerini gerektiği kadar bilmediklerini göstermektedir.

Veyseli, ayrımcılıktan koruma Yasasının hala getirilmesinin bir sorunu daha oluşturduğunu belirterek, Makedonya’ da ayrımcılık olaylarının belirlenmesi çabalarının çoğunun bu yüzden sonuçsuz kaldığını söyledi.

Etnik mensubiyet esaslı ayrımcılık var mıdır? konusunda konuşan Miryana Nayçevska, etnik esaslı ayrımcılığın varlığı ile ilgili yetkili kurumlara sunulan ağlaşılara bakılırsa, Makedonya’ da ayrımcılığın olmadığı kanısına varılacağını söyledi. Etnik ayrımcılığa ve çeşitli etnik topluluklar mensuplarına eşitlik sağlamayla bağlantısı olan herşeye, yani, Anayasanın değiştirilmesi, Yasaların değiştirilmesi, hakça temsil edilmenin belirlendiği ek yasa aktilerinin belirlenmesine ne kadar ilgi gösterildiği açısından bakılırsa, yine etnik mensubiyet esaslı ayrımcılığın mevcut olmadığı söylenebilir.

Fakat, Nayçevska’ nın vurguladığına göre, “Evrobarometre” nin yaptığı bir ankete katılan vatandaşların % 55-i, etnik esaslı ayrımcılığın var olduğunu, % 37- si ise eskiye nazaran son 5 yılda etnik esaslı daha çok ayrımcılığın mevcut olduğunu düşünmektedir.

Nayçevskaya göre, resmi bilgiler ile vatandaşların tutumları arasındaki bu uyumsuzluk, birkaç soruna dayalıdır. Karşılaştığımız ilk sorun, etnik mensubiyet esaslı bölünmüş bilgilerin toplanmaması gerçeğidir. Etnik toplulukların, onlara karşı bir nevi eşit davranılmadıkları alanların, konut, iş, isdiham, eğitim, sağlık koruma, polislin davranışı gibi alanların var olup olmadığına dair bilgilerimiz yok.

Nayçevska'ya göre ikinci sorun, belirli stereotipler veya önyargıların geleneksel varoluşuna dayalı struktürel ayrımcılığın yani sistematik, kurumlaştırılmış ayrımcılığın var olmasıdır. Bir çok defa özellikle etnik esaslı ayrımcılık dolaylıdır. Sözde aynı ya da tarafsız metodlar uygulanmaktadır, aktif ayrımcılıktan söz edilmiyor, fakat yaratılan durum, ayrımcılık olayını oluşturmaktadır. Bizde, İş İlişkileri Yasasında ve Kadınlar ile Erkekler Arasında eşit olanaklar Yasasında tedirginlik anıldığına rağmen, tedirginlik anıldığında cinsel tacizi düşünüyoruz. Fakat, taciz etme de bir nevi ayrımcılıktır. Belirli etnik topluluk mensubunun kendini rahat hissetmediği tehdit edici atmosfer yaratmaktadır. Bunun hakkında özellikle eğitimde söz edebiliriz. Başka bir etnik topluluk mensuplarının çoğunlukta olduğu bir sınıfta Roman öğrencinin durumu zor olabilir.

Sonunda Nayçevska, devletin proaktif yaklaşımı yani vatandaşları ve enstitüleri, farklılıkları saygılamayı teşvik edecek olumlu etkinlikte bulunması gerektiği düşüncesini sergiledi. Devlet, ona karşı davanın açılmasını beklememeli, bunun yerine, bütün şirketlerden ve bütün kamu ve özel sektörden, özel eşitlik siyaseti oluşturmalarını ve ayrımcılıkla mücadele için olumlu yaklaşımında bulunmalarını istemelidir.

Tartışma

Tartışmaya katılanlar, Makedonya'da azınlıklar mensuplarının, ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirttiler. Onlara göre bu ayrımcılık aşık değil, fakat hergün-lük yaşamda hissedilmektedir. Bu konuda en büyük sayıda Romanlar madurdurlar, onlar sürekli olarak, temel kişisel, siyasi ve ekonomi-sosyal hak ve özgür-lüklerini gerçekleştirmede sorunlarla karşılaşmaktalar. Diğer dışlanmış olan gruplara mensup olanlar da (Mısırlılar, eşsiz anneler, kırsal bölge ahalisi) madur konumundadır.

Tartışmacılara göre, şimdiye kadar yapılanlardan memnun olamayız, bunu, Makedonyanın 2009 yılındaki ilerlemesine ait Avrupa Komisyonu Raporu da kanıtlamaktadır.

Tartışmacılar, eşit olanaklar alanında ve Makedonya toplumunda kadınların durumunun ilerletilmesi konusunda daha çok şeylerin yapılması gerektiği kanısına vardılar. Etnik toplulukların gelenek değerlerinin ve kültür alışkanlıklarının korunması adına, geleneksel kültür pratiklerinin, belirli etnik topluluk mensubu kadınlara yarattığı zararlar çoğu defa unutulmaktadır. Kadınların, kamu çevresinde ve karar verme süreçlerinde olmaması, bu gibi pratiklerin göstergesi veya sonucudur. Roman kadını çifte ayrımcılık mağdurudur, Roman kadınlar hem toplumdaki kuruluşlardan hem de aile tarafından ayrımcılığa uğramaktadır.

Tartışmaya katılanlar, desantralizasyon sürecinin, çoğunluk olmayan topluluklar hakları alanından belirli iyileşmelere yol açtığını, fakat hakça temsil ve azınlık haklarının saygılanmasının, belediyeler için hala büyük sınav oluşturduğunu vurguladılar. Onlara göre yasal çerçeve iyidir, fakat aynısı efektif ve gerçek bir biçimde takip edilmelidir.

Sonuçlar

- Anayasa ve yasalarla garanti edilen hakların saygılanması öncülük sayılmalıdır,
- Vatandaşların hak sahibi olduklarını unutmamalıyız ve bireysel hakları toplu haklarla karıştırmamalıyız,
- Diğer kimlikleri de unutmamalıyız, yani öyle denilen dışlanmış kimlikleri tanıma siyaseti için çaba göstermeliyiz,
- Ayrımcılıktan koruma yasası bir an önce getirilmelidir,
- Kamu şirketleri ve kuruluşlar, hakça temsil hükümleri ve Halk Savunucusu yetkileri konusunda bir an önce bilgi sahibi olmalıdırlar,
- İyi fonksiyonu olan Yasa modelimiz var fakat onun doğru uygulanması gerekmektedir,
- Etnik toplulukların yönetimde iştiraki, yasallık ve kredibilite prensibi esasına dayanmalıdır,
- Hükümet ve kamu administrasyonu profesyonelleştirilmelidir,
- Yönetim, vatandaşların çıkarına çalışmalıdır, sadece kendi parti ve diğer çıkarlar uğruna çabalanmamalıdır,
- Hakça temsil edilme, daha ayan kriter ve kurallar üzerine yapılmalıdır,
- Etnik temeller üzere ayrıştırılmış veri toplama sistemi oluşturulmalıdır,
- Makedonya' da insanlar, sistemli, yapılaştırılmış ve kurumsallaştırılmış, gelenek, stereotipler ve önyargılar esasına dayanan saklı ayrımcılıkla yüz yüze gelmektedir,
- Devlet, vatandaşları, enstitüleri, şirketleri ve bütün etmenleri, farklılıkları saygılamaya teşvik etmelidir.

DŽIVDIPE ANO MULTIETNIKANO MAŠKARIPE –
DIZUTNE JEKHUTNE HAKOJENCA, ŠAJDIPA THAJ ARAKHIPA

DECENTRALIZACIA –
ŠAJDIPE BAŠE POTOLERANTNIKANE
KOMUNE

DŽIVDIPE ANO MULTIETNIKANO MAŠKARIPE – DIZUTNE JEKHUTNE HAKOJENCA, ŠAJDIPA THAJ ARAKHIPA

DECENTRALIZACIA – ŠAJDIPE BAŠE POTOLERANTNIKANE KOMUNE

„Dživdipe ano multietnikano maškaripe - dizutne jekhutne hakojenca, šajdipa thaj arakhipa“ si proekto bašo pošukar keripe statuso e minoritetnikane grupengo thaj e kapacitetongo bašo lengo aktivnikano participiripe ano kreiripe e putarde politikengo, sar ko lokalno nivo adjaar ko nacionalnikano nivo.

I fondacia Instituto putardo amalipe - Makedonia (FIPAM), ani kolaboracie e BROsa “Khetane baripena” thaj 12 Centroja bašo dendo dumo e BROenge, ane regiono-ja Veles, Prilep, Štip, Kičevo, Struga, Resen, Gevgelia, Negotino, Strumica, Delčevo, Kratovo, Debar, Kumanovo thaj Tetovo, kerda realizacia akale proektoske, ano periodo januaro 2007 - oktombro 2009 berš.

O realiziripe e proektosko finansikane ikerda i Europaki unia, ane pervazia ki „Kampanja 4“, ki Europakiri iniciativa baši demokratia thaj manuškane hakoja (EIDHR): „Anglape e jekhipasko, toleranciako thaj e bimaripasko“, ano partneripe e FIPAMesa.

E fundavne dende butja e proektosko “Dživdipe ano multietnikano maškaripe - dizutne jekhutne hakojenca, šajdipa thaj arakhipa” sas:

- Baripe e putarde minsako baše hakoja e minoritetnikane grupengo bašo patjivkeripe thaj arakhipa e minoritetengo ano jekhajekhipe e relevantnikane konvencienca thaj e nacionalnikane zakonoanipasa;
- Monitoringo ko realiziripe e akanutne antidiskriminaciake terminantenca ane komune;
- Motivacia e prezententengi ke minoritetnikane grupe te len than ano kreiripe e putarde

politikengo thaj ane reforme, ulavde ani ranik e arakhipasko olenge hakojenngo;

- Barjovipe e kapacitetongoro thaj kolaboracia maškar e BRO thaj e institucie save so kerena buti e marginalizirime etnikane minoritetenca thaj e etnikane khedinenca;
- Asari upral e rajikane institucie ano dikhipa e ponadarutne keripaske buti ki Strategia bašo jekhutno autoriziripe e minoritetengoro ani putardi administracia thaj putarde firme.

Ane fremia e proektoskere sukcesiale sine agorde but bare aktivipa:

- Saranda treningoja baše manuškane hakoja baše 1000 prezententoja tare 150 birajikane organizacie thaj 95 lokalnikane institucie,
- Kampanja „Telo jekh kham” bašo promoviripe e multietnikane baripangoro thaj maškarpeskoro patjivipe ki putardi mins baše pučipa ke bibutipaskere etnikane khedina ko nacionalnikano thaj lokalnikano nivo,
- Internet rigori www.podistosonce.org.mk baši distribucia ke ainformacie e aktivipangoro ano proekto thaj e relevantnikane nacionalnikane thaj internacionalniokane dokumentoja baše minritetoja,
- Enja regionalnikane thaj jekh nacionalnikani TV debata prezententonca tare khedina, jekhina, biradžikane organizacie, ekspertoja thaj jekhutne institucie,

- Duj bare jekhediveskere multietnikane hepeningoja ano Skopje (noemvri 2008) thaj Struga (juli 2009),
- Keripe buti, printipe thaj distribucia e „Legarutno lil bašo nacionalno zakonoanipa ani sfera ko labaripe e čhibengere tare etnikane khedipa ani Republika Makedonia” ke 7 čhiba save so ovena labarde ani them thaj ki anglikani čhib,
- Keripe buti, printipe thaj distribucia e „Instrukciengoro lil bašo cidipe e diskriminaciakoro upral i funda e etnikane preperipaskoro” ke 7 čhiba save so ovena labarde ani them thaj ki anglikani čhib,
- Dendo dumo bašo kreiripe thaj barjovipe e štare drakhalinengoro tare biradžikane organizacie save so krena buti ke minoretengere hakoja ko lokalno thaj ancionalno nivo,
- Dešušov tematikane arakhina/butjarlina tare birajikane organizacie thaj lokalno institucie bašo baripe e maškarpeskere komunikaciakoro thaj relaciakoro,
- Ofto regionalnikane arakhipa bašo keripe kolaboracia maškar e komisie baše relacie ke khedina, komunakere konsiloja thaj e regionalnikane kancelarie e Selikane hakojongere arakhutneskere,
- Analiza bašo leipe than e minoritetengoro (murša thaj džuvlja) ane činavipaskere badania ko 84 komune thaj Diz Skopje,
- Dešuofto putarde debate baše minoritetengere hakoja baše aktuelnikane hakoja thaj pučipa e ibutipaskere etnikane khedinenca,
- Deletipe ki lokalnikani administracia ano dikhipe e maškaretnikane relacienca thaj realiziripasa e hakojongoro ke nabutipaskere etnikane khedina,
- Keripe buti, printipe thaj distribucia e Raportoske e rezultatonca taro deletipe e lokalnikane administraciakoro thaj e rekomendaciengoro baše avutne phirda, šajdipa thaj činavipa bašo pošukar keripe buti e halengoro.

KONFERENCIA „DECENTRALIZACIA - ŠAJDIPE BAŠE POTOLERANTNIKANE KOMUNE”

O Proekto „Dživdipe ano multietnikano maškaripe - dizutne jekhutne hakojenca, šajdipa thaj arakhipa” oficijalnikane sine kerdi ko 22 oktobar 2009 berš, jekhediveskere agorde konferenciasa „Decentralizacia – šajdipe baše potolerantnikane komune” ikerdi ano Skopje. Ki konferencia lele than baro numero e birajikane organizaciengoro, prezntentoja tare kolanikane radžina, institucie thaj ekspertoja baše manuškane hakoja, sar thaj prezententoja ko diplomatikano koro ani Republika Makedonia.

E manušenge save so sine lafi kerde: **Ervan Fuere**, Specialnikano prezentento ki Europakiri Unia thaj sefi ki Delegacia ki Europakiri komisija; **Filip Riker**, ambasadoro ki UAT ani Makedonia; **Vladimir Milcin**, egzekutivo direktor ko FIPAM thaj **Hajrije Redžepi**, prezidenti koBRO „Khetane baripena”.

Ki konferencia sine prezentirime thaj e rezultatia taro deletipe ki lokalno administracia. I metodologija e deletipaskiri sikavda o **Borjanco Micevski**, taro Regionalnikano centro bašo ikerdo barjovipe taro Kratovo, a e arakhina e deletipaskoro prezentirinda i **Elena Angelovska** tari BRO „Khetane baripena”.

Ane fremia ki konferencia sas ikerdi thaj i panel diskusia “Mangina baši Makedonia ko drom kori o tolerantnikano amalipe” savate panelistoja sas: **Mersel Biljali**, profesor, FON; **Zarko Trajanoski**, eksperto baše manuškane hakoja; **Naser Vejseli**, -telo selikano hakojongoro arakhutno, regionalnikani kancelaria Kumanovo thaj **Mirjana Najcevska**, eksperto baše manuškane hakoja.

I konferencia agorda e prezentaciasa e dende lavenge tari panel diskusia.

BAXTARINAKERE VAKERIPA

O Euroambasadoro Fuere vakerda kaj o multietnikano karaktero si adava savo so kerela i Makedonia te ovel unikatnikani thaj kaj adalesa i phuv trubul te ovel bari-kani. Vov denda peskoro dikhipa bašo hepeningo ani Struga thaj denda kaj akava dikhipa “sine baro spektaklo thaj lačno simbolo jekhe naciakoro ki deleskiri kustik”. Ani Makedonia isi but butja, thaj ola uzal o ambasadoro Fuere, šaj te oven nakhavde sade prekal i kolaboracia thaj partneripe. Kodoleste, phenda vov, si but bare džanlipastar i kolaboracia e Rajipaskoro e dizutnikane amalipasa, e biznis khedinasa thaj haljovdo e internacionalnikane khedinasa. O thanipe e ambasadoreskoro Riker, e Fureske si tasdivo kaj isi but amalike phuva save so ikerena e Makedonia ko olakoro drom kori i Europakiri unia. E Ohrideskoro phandlo lafi, vakerda o Fuere, ačhola taro baro džanlipe e demokrati-ake thaj e hakojenje e preperutnenge tare verver khedina. I decentralizacia, pale, vakerda vov, si jekh tare stubia ko Ohrideskoro fremiskoro phandlo lafi kodoleske so adaja buti anela sa e verver khedina te ovel olen glaso ano proceso ko anipe e deciziengoro.

I decentralizacia barjarela e kontaktoja thaje komunikacie maškar adala save so kreirinena i politika thaj adala servosoja savengere so labarena e servisoja. Barjarela e šajdipa e dizutnengere save so si involvirime thaj kerena asari ke decizie ko lokalno nivo, a adalesa thaj o korkorutno demokratikano proceso ko lokalno nivo.

Vakerindo bašo sikljovipe thaj o konflikto maškar e maškarsiklljovne ani Struga, o ambasadoro Fuere vakerda kaj i Radži trubul te realizirinel e rekomendacie e Uče komesariatoskere baše nacionalnikane minoritetoja thaj kaj i Strategia e Radžakiri bašo multietnikano sikljovipe šaj te vazdel pozitivnikane aktivipa bašo nakhipa e averipangoro maškar e ververipa ke verver khedina.

O Evroambasadoro informirinda thaj baše rekomendacie e Europakere komisiakere ikerde ano raporto bašo anglipe e Republika Makedoniakoro ano 2009 berš, ano kotor e themakere oficialutnengoro tare bibutipaskere khedina, sar thaj e komise baše relacie maškar e khedina ko lokalno nivelu ane but komune thaj ola na funkcionirinena jekhutne. Akala rekomendacie, uzal o Fuere, sikavena akharipe baše sa pobare mangina e Radžakere

bašo vazdipe e komisiengoro thaj deipe baripe e Parlamentoske komitetoske baše relacie maškar e khedina te ovel sastikane involvirime ano promoviripe thaj vazdipe e barjovipaskoro e komisiengoro ko lokalno nivo.

O Evroambasadoro denda peskoro vakeripe kaj i romani khedin ani Makedonia thaj ponadari khuvela pes phare dživdipaskere šartenca thaj diskriminaciasa majbut ani relacia e resipaskoro dži e dokumentoja, sikljovipe, socialnikano arakhipa, sastipaskoro arakhipa, butikeripe thaj kheripe.

Ko agor taro peskoro vakeripe, ambasador Fuere, vakerda kaj isi bareder sistematikano involvirime e dizutnikane amalipaskoro ano anipe e deciziengoro ko nacionalno thaj lokalno nivo. Ko akava čhani, e decizie ka oven but reprezentativnikane thaj ka sikaven e trubutnipa e dizutnengere. Adaleske ka oven but paše dži e trubutnipa e dizutnengere. Adaleske, o Fuere akharda e Radža te kerel sa so si šajutno te šaj te involvirinel sa e akteren taro dizutnikano amalipe ano proceso e deciziengoro.

O Ambasadoro Riker vakerda kaj si but hošime e partneripastar e Europakere iniatar, numa thaj e kolaboraciatar e organizacienca ko dizutnikano amalipe sar so si o FIPAM. I Decentralizacia e radžakiri thaj e obligaciakiri si taro baro džanlipe thaj voj, sar so vakerda o Riker, si paše 200 berš ani UAT. Akaja radži e dizutnengiri dela olenge poaktivnikani rola. I zur e prezidenteskiri si bari numa, konstatirinela o Riker, pobari zur si ko lokalno nivo ja pale “i zur e amare 50 themengiri, thanengiri, školengiri, dizengiri”. Ani Amerika, vakerda o Riker, savaxt kerasa diskusia thaj debate baši tolerancia, baše averipa bašo amaro respekto. Kodola si e butja so si trubutne jekhe demokratiake thaj adaleske, o UAT vazdela e mangina i demokratia te ovel thaj ani Makedonia. Ko agor, o ambasadoro Riker phenda: “Amen siam partneroja ani Europakiri unia thaj e maškarthemutne khedinasa ane but proektoja thaj adžikeras i Makedonia but sigate te ovel phedri dženi ke europakere structure”.

Ko starto o egzekutivako direktoro ko FIPAM, vakerda kaj si but baxtalo thaj hošime kana hošinela o ruhi e jekhipaskoro thaj e butikeripaskoro ko “keripe disave butja te džan angle”. Iranindo pes ki durutni 1992 berš thaj ki maškarthemutni konferencia, savate lele than nekobor prezententoja ke lokalnikane radža thaj e dizutne tare

phuva dženja ko Konsilo e Europakoro thaj kodolenge save so khuvenas ko vudara e Konsiloske ki Europa, thaj savi so ikerdovela ani Makedonia, ani organizacia ki jekh tare jekhto birajikane organzacie ani them- Helsingeskoro parlamento e dizutnengoro, o Milčin vakerda: “Praktikane tadani sine but sasijajlo kaj o linko maškar e diztne, dizutnipe, amalipe, demokratia thaj i lokalnikani korkoriradžin sikavela jekh pupkoskiri relacia. Thaj jekh bizo aver našti te džan. Sar so vakerda vov tadani ane fremia e dizutnengere amalipaskoro sine but lokho dikhlo kaj e harmonikane maškaretnikane relacie sikavena jekh tare direkvoja e themakere thaj kaj amaro durudžipe si sako dive adava direkto te kera ole sa pozoralo te ovel”.

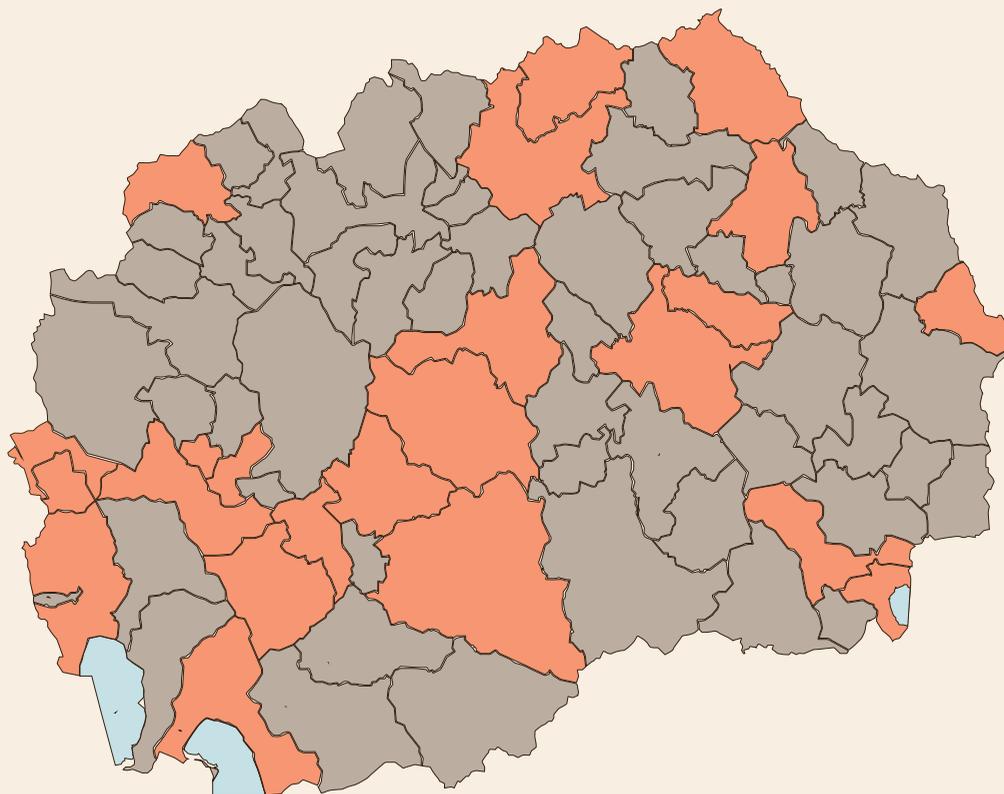
Uzal o Milčin, thaj uzal adava so panda isi pharipa, kerde si but šukar butja ki umal e maškaretnikane relacien-goro thaj kaj “amen nane te ovel amen alibi te vakera kaj nane amen akava ja pale okova”. “Gindinava kaj e rekomendaciasa bašo startipe e lafikeripaskoro amen resljam dži jekh nukta kana faktikane amender adhinela ka kera ja na sdava so si suno e pobuter amengoro”, vakerda o jekhto manuš ko FIPAM thaj phenda: “Me adava suno adjaar ka definirinarav: I Makedonia jekh dive te ovel phuv savate kana ka khuven Albanco ka rupinen sarine, a na sade e Albancoja. Kana ka khuven e Makedonco te rupinen sarine, a na sade e Makedoncoja. Kana ka khuven e Rome ka rupinen sarine, a na sade o Roma. Kana o khuvipe e avereskoro ka dukhal thaj amen, sar te si khuvipe ko amaro dumo, tadani gindinava kaj ka ava dži adaja nukta savi so nane ni lokhi ni pale lokhi astaripaske. Numa adaja nukta si o direkto e themakoro Republika Makedonia sava nijekh našti ka šaj te peravel. Ano kodova momento nane te ovel ko pučiipe i Republika Makedonia. Adaleske so sarine amen ka ava dži o momento ano savo e individualnikane thaj e kolektivnikane hakoja ka oven jekhe bare džanlipasa. Thaj tadani ka kera maškar amende phandle lafia thaj baši demokratia, thaj bašo dizutnikano amalipe, thaj bašo amalipe ano savo e manušikane hakoja thaj e manušikane tromalipa ka oven patjivkerde dži agor. Kodova čače si suno. Me šaj nane te adžikerav ole. Numa gindinava so disavow tumendar ka adžikerel ole, okola e terneder. No, kodova so sium phureder na dela mange vestipe te vakerav: e akana dosta si mange, ka kerav dajandiepe. Sar dizutno, sar individual gindinava kaj adava si miri dajatva thaj gindinava so ani Makedonia isi but dizutne save so bizo te ovel dikhlo si ja na ano birajikano sektoro, ani lokal-

nikani ja pale ani centralnikani radži save so adava ulav-ena. Jekhethane adava šaj te keras”.

I Prezidentka ko „Khetane baripena”, vakerda kaj ašakaripasa e Europakere uniake thaj e FIPAMeske, o proekto „Dživdipe ano multietnikano maškaripe - dizutne jekhutne hakojenca, šajdipa thaj arakhipa” lele te vazden i kolaboracia maškar e lokalnikane institucie, komisie baše relacie e khedinenca, regionalnikane kan-cealrienca, biradžikane organizacienca thaj e prezen-tentenca tare etnikane khedina ani them. Isindo akava sar baza i etnikani, patjavipaskiri, čhibakiri, thaj o kul-turnikano ververrangipe ki Republika Makedonia, akava proekto, uzal i Redžepi , reslja te del pozitivnikano sig-nalo savo so trubul te šunen e verver dikhina, sar thaj anglipe e kulturakoro taro dialogo sar thaj jekhethano mangipa so šaj te anen dži o nakhavipa e verver dikh-ipangoro. Sa akala save so lena than ke butjarlina, ke čipote, ke putarde debate ane fremia e akale proektosa, vakerda i Redžepi , thaj ovela hošime sar kotor e poziti-vnikane soluciendar thaj olengere sakodivutne phari-panca thaj trubutnipanca, thaj adaleske adava sikavela kaj i resarin si e proektoskiri agordi.

Redžepi vakerda kaj ačhola panda but te ovel kerdi buti ki relacia e saste resarinengoro e hakojengiri ke etni-kane khedina, sar thaj ano drom e pošukar keripaskoro ki olengiri komunikacia e autorizirime instituciengoro. Pale, uzal olate, majbut si pozitivnikano o atmosferipe akale hošipaskere umalakoro, sar jekh tare binakhle anglošartia bašo sigjaripe e evointegraciakere proceson-goro ki Republika Makedonia.

PREZENTACIA E REZULTATITONGIRI TARO DELETIPE KI LOKALNIKANI ADMINISTRACIA

Metodologia

I Metodologia e deletipaskiri ki lokalnikano administracia vakerda o **Borjanco Micevski** taro *Regionalnikano centro bašo ikerdo barjovipe Kratovo*, dženo ki operativnikani grupa bašo deletipe.

Ano periodo januari 2008 - juni 2009 berš sine kerdo deletipe ki lokalnikani administracia ani relacia e realiziripasa e hako-jengoro ke etnikane khedipa ane 24 jekhina ki lokalnikani korkoriradžin ani Republika Makedonia: Valandovo, Veles, Vraneštica, Debar, Delčevo, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kičevo, Kočani, Kriva Palanka, Kruševo, Kumanovo, Pehčevo, Prilep, Resen, Staro Nagoričane, Struga, Tetovo, Centar Zupa, Čaška thaj Štip.

O deletipe kerde 12 timoja kerde tare trin lokalnikane deletdžie, e prezententoja ke but etnikane khedipa, autorizirime ane jekhutne komune save so sine objekto ko deletipe. E deletipaskere timoja kerde buti uzal e masekoskere akciakere planoja thaj e labaripasa ke anglederutne kerde matrice bašo deletipe. Ola ikerde arakhipa, kerde kontaktoja thaj khedinde evidentoja tare verver lokalnikane structure - lokalnikani radži, sudipe, dizutnikano sektoro, mediumia, dizutne, t.a.n, upral i funda ko so kerde e kvartalnikane thaj šove masekoskere raportoja taro kerdo deletipe ke jekhina ki lokalnikani korkoriradžin. E 18-masekoskere raportoja taro kerdo deletipe ke jekhina e lokalnikane korkoriradžinaker.

Ano raporto si dikhle sa e pučipa save so sine objekto ko deletipe thaj save so astarena e lokalnikane halia ani relacia e procesonca ki decentralizacia thaj maškarmutne relacie ane reonia: arakhipe, hako ko jekhipa anglo zakono thaj jekh tretmano, sikljovipe, hakome autoriziripe, tolerancia, haljovipe thaj kolaboracia, socialnikane relacie thaj i rola e dizutnikane organizaciengoro ano phandipe e etnikane khedipangoro ko lokalnikano nivo, sar thaj e aver dizutnikane hakojenca, phandle e prezententonca tare verver etnikane khedina.

Rezultatia

E klidarde arakhina taro deletipe sas sumirime ane akalaranika: sikljovipe; autoriziripe ane vastaripaskere, administrativnikane thaj ane putarde komunakere structure; tolerancia, haljovipe thaj multikultura, komisie baše relacie maškar e khedina thaj aver ranika taro interesosikavda i **Elena Angelovska** taro BRO "Khetane baripena":

1. SIKLJOVIPE

Kišlipa

- Isi nanipe taro jekhutno kadari ko sikljovipe, majbut ke čhiba e nabutipaskere khedinengoro,
- Isi nanipe tare školakere pustika ke čhiba tare bibutipaskere khedina,
- Ane disave komune nane sikljovipe ke čhiba tare bibutipaskere etnikane khedina,
- Tikno autoriziripe e bibutipaskere etnikane khedinengoro ane vastaripaskere structure ano sikljovipe, školakere komitetoja thaj konsiloja,
- Čhave ke školakere berša so si avrial e sikljovipaskere procesostar,
- Ane disave ruralnikane kmune nane xramome jekhtoklasoskere čhave ja pale tiknjovala o numero e sikljovngoro baši bari emigracia ani diz ja pale ane aver phuva,
- Kišli evidencia tare xramome sikljovne thaj adala so si avrial e sikljovipaskere procesostar, sar thaj nanipe e evidenciakoro palo etnikano prepripe,
- E sikljovne taro džuvljano jeri ane disave komune, majbut e ruralnikane, si biničale ano sikljovipe, ikljovena e sikljovipstar, anekote thaj na startuina,
- Kori e čhave tari romani khedin si bareder o anglovaxteskoro mukhipe e školakoro,
- Sar majbari karana ovela vakerdo so e dada/daja dena sar ekonomikano-socialnikano hali,
- Aktivipa ane fremia ki Dekada e Romengiri si tikne,
- Isi a.v. biašundi diskriminacia upral e romane čhave, pharipa e xramovipasa baši reonizacia,
- Čipota kana isi pharipe ko edukaciakoro procesos baše politikane akušipa,
- But ruralnikane školen isi substandardikane šartia bašo ikeripe e sikljovipaskoro,
- Ikljovena e pharipa ko xramovipa ano poučo sikljovipe bašo bipendžaripe e sikljovipaskere čhibakoro,

- Isi fizikane akušipa maškar e sikljovne tare verver etnikane preperipa,
- Čipota kana isi etnikano ulavdipe ane čhibanegre smene,
- Čipota kana isi bilačo labaripe e čhavorikane butjakoro tari rig e dajengi/dadengi
- Ane disave komune e sikljovne tare tikneder etnikane khedina preferinena te sikljoven makedonikani ja albanikani čhib.

Lačharkeripa

- Bilovengoro džaipe vazdela involviripe ano sikljovipaskoro proceso thaj oleskoro lungjaripe,
- Bilovengere pustika save so si taro baro trubutnipe baše daja/dada save nisi phari socio-ekonomikano hali,
- Bašo Zakono bašo obligativnikano maškarutno sikljovipe ovela notirime o baripe e e sikljovngengoro save so džana ki maškarutni škola,
- Sa pobuter hramome studentia taro BEK,
- Baripe ko numero e Romengoro save so ovena xramome ani maškarutni škola,
- Sa pobuter stipendie e sikljovnenge Roma,
- O dizutnikano sektoro kerela buti ko džioformipe e sikljovipaskoro baše bare, majbut e Roma,
- Isi misala e phralkerde školengoro tari Makedonia thaj Turkia save so maškarpeste kerena kolaboracia thaj dena pumenge dumo,
- Putaripe e uče školakere instancengoro ko sikljovipe ke pobuter čhiba save so ovena vakerde ani Makedonia,
- Bašo vaxt e štrajkongoro, e butjarne ano sikljovipe na ovena ulavde pali etnikani funda.

2. AUTORIZIRIPE ANE VASTARIPASKERE, ADMINISTRATIVNIKANE THAJ ANE PUTARDE KOMUNAKERE STRUKTURE

Kišlipa

- Bibutipaskere khedina nane kodobor autorizirime ane putarde, komunakere thaj administrativnikane structure ko lokalno nivo (Valandovo, Veles, Vraneštica, Debar, Delčevo, Demir Hisar, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kičevo, Kočani, Kriva Palanka, Kumanovo, Pehčevo, Prilep, Resen, Struga, Centar Župa, Čaška, Štip),
- Akava majbut si bašo nanipe e kvalifikuime kadareskoro thaj nanipe e finansiakere resursoja,
- Bašo nanipe taro kvalifikuime kadaro isi thaj čipota ko butikeripe e simengoro tare aver komune,
- Autoriziripe e potikne etnikane khedipangoro thaj ko pobilačo nivo,
- Konkursoja bašo butikeripe isi majbut binormativnipa (iaklde ki jekh čhib thaj ko najekhutni čhib), notirime si o butikeripe pali partiakiri funda, ai isi thaj čipote kana ko butikeripe na ovela patjivkerdi o jekhutno etnikano autoriziripe,
- Baše binormativipe ko butikeripe nane juristikani reakcia,
- Baše lokalnikane thaj prezidentikane alusaripa 2009, ane disave partie ko BEK nane olen dende korkorutne konsiliarnikane liste, a olengere kandidatia sine kotor tare bareder partie, so anda dži but tikno numero e BEK ane komunakere konsiloja,
- Ke lokalnikane thaj prezidentikane alusaripa 2009 ane disave komune taro BEK isi olen korkorutne konsiliarnikane liste, numa thaj nijekh alusardo prezentento ano komunakoro konsilo,
- Ane konsiloja kote so isi hari prezententoja taro BEK, jekh konsiliaro si dženo ke pobuter komunakere komisie.

Lačharkeripa

- Ane disave komune ke lokalnikane alusaripa 2009 sine dende korkorutne liste tare partie taro BEK, savengere džene arakhle than ane komunakere konsiloja,
- Prezententia taro BEK sas aktivnikane involvirime ano alusaripaskoro proceso sar džene ke alusaripaskere komitetoja thaj observeria,
- Isi čipota kana isi mandatiripe e preperutnengere ko BEK ke vastaripaskere pozicie, ja pale butikeripe ani lokalnikani administracia,
- Preperutne ko BEK si aktivnikane involvirime ani programa bašo butikeripe prekal o kreditiripe,
- Preperutne ko BEK si angazirime sar generalnikane thaj sezoneskere butjarne tare riga e lokalnikane firmengoro, majbut e preperutnenge ki romani khedin,
- Ane disave komune savende nane Komisia baše relacie maškar e khedina butjarno si Referento baše etnikane (romane) pučipa.

3. TOLERANCIA THAJ HALJOVIPA, MULTIKULTURNIPE

Kišlipa

- Generalnikane ko lokalnikano nivelo isi relaksirime maškaretnikane relacie. Ane disave komune si konstatirime tolerancia maškar e etnikane khedina, numa thaj na i kolaboracia (Kičevo), a nekote o hali si vakerdo sar kišlo (Kumanovo, Tetovo),
- Politikane akušipa thaj bihaljovipa anena maškaretnikane relacie save si bilače thaj funkcionirina e komune,
- Isi čipota ke izolirime incidentoja tare maškaretnikano karaktero save so si fizikano akušipe, vandalizmo upral e patjavipaskere objektoja thaj liparipa, keripe patjavipaskere objektoja, konflikto tare xurde kinobikinutne e policiasa, labaripe e putarde thaneskoro, bihakome rumipe e romane kupatnjengoro, thaj av.

- Ane disave komune pharipa isi e implementiripasa e dujčhibjaripasa,
- Disave komune na patjivkerena o Zakono bašo sikavipe e barjakongoro,
- Baro si thaj i čipota e ikljovipaskoro e normengoro thaj e procedurengoro ke hakoja e preperutnengere ke khedina,
- But fare e dizutne na labarena o hako te len personalno dokumentia ki dajakiri čhib thaj uzal o šajdipe save so lena,
- Ane disave komune o ulavdipa pale etnikane gava/kupatnja tiknjarela i komunikacia maškar e manuša,
- Ovela dikhlo o najekh tretmano e tikneder etnikane khedipangoro ko lokalno nivo,
- Baro procent tare leutne e socialnikane dende dumeskoro thaj jekhfareskoro lovengoro deipe si preperutne taro BEK,
- Ane ruralnikane khedina nane šartia bšo barjovipe e kulturakere e khedinengoro,
- Kolaboracia maškar e dizutnengoro thaj e policiakoro nane ko hošime nivo,
- Angigaripe e Kosovakoro tari rig e Republika Makedoniakoro anda tenzie maškar i makedonikani, albanikani thaj srbikani khedin.

Lačharkeripa

- O dizutnikano sektoro si aktivnikano ano arakhipe thaj promocio e hakojangoro e etnikane khedinengoro,
- Multikulturnikane manifestacie si šukar bašo pašakeripe e manušengoro tare verver e etnikane khedinengoro,
- Isi lačharkeripe ano implementiripe e dujčhibaripaskoro ani xramomi komunikacia ane komune pobuter tari jekh oficialnikani čhib,
- Ane pobuter komune ovela dikhli i kolaboracia maškar i komuna thaj o dizutnikano sektoro.

4. KOMISIE BAŠE RELACIE MAŠKAR E KHEDINA

Komuna	Komisija ano nakhlo saikeripe	Formirime komisija ano akava saikerip	Formirime uzal e zakoneskete aktia	Obligativno	Formirime ko šukrikeripaskiri funda
Valandovo					
Veles					
Vraneštica					
Debar					
Delčevo					
Demir Hisar					
Dojran					
Dolneni					
Drugovo					
Karbinci					
Kičevo					
Kočani					
Kriva Palanka					
Kruševo					
Kumanovo					
Pehčevo					
Prilep					
Resen					
Staro Nagoričane					
Struga					
Tetovo					
Centar Župa					
Čaška					
Štip					

5. AVER RANIKA TARO INTERESO

Kišlipa

- Majbaro pharipe e dživdntengoro tare ruralnikane komune si o baro pharipe e dživdntengoro thaj sikavela i bilači socio-ekonomikani situacia e bibutjarnengiri, bilači fundavni infrastruktura thaj e komunalnikane pharipa,
- Džuvlja save si nabut autorizirime ano putardo dživdipe, e lokalnikane administrativnikane thaj vastaripaskere strukture,
- Bihošime autoriziripe e džuvljakoro majbut kerena o nabutipaskoro sikljovipe thaj o patrijarhalnikano khedipe,
- E komisie baše jekhutne šajdipa e džuvljengoro thaj muršengoro saven nane asari ano pošukarkeripe e halengoro e džuvljengoro,
- E terne nane kodobor aktivnikane ano putardo dživdipe thaj ano bajrovipe o lengere komunakoro,
- I Emigracia e dživdntengiri ani diz vaj pale ane avralphuvakere thema si evidentikani ane pobuter komune.

Lačharkeripa

- O dizutnikano sektoro aktivnikane dela duma kori o barjovipe e khedipangoro ano majbaro kotor e komunengoro.

PANEL DISKUSIA „MANGINA BAŠI MAKEDONIA KO DROM KORI O POTOLERANTNIKANO AMALIPE”

Xulipaskere vakeripa

Ki tema **Politikano leipe than e etnikane khedinengoro ko lokalno thaj centralno nivo** o profesoro Mersel Biljali vakerda kaj ani Makedonia e etnikane khedina si invlovirime ani radži thaj kaj lengoro leipe than sikavela jekh baro themakoro intereso ja pale ko akava čhani i them funkcionirinela jekhethane ano olakoro multietnikano saikeripe. Adaleske, sar so vakerela vov, but si bare džanlipastar te ovel patjivkerdo o principo e legitimititeskoro thaj kredibilititeskoro.

Vakerindo baši themakiri administracia thaj o leipe than e prezntentengoro ke bibutipaskere etnikane khedina ano late, Biljali vakerda kaj amen khuvas amen e bare partizaciasa ki selekcia e kadrongiri thaj kaj akaja administracia si but phari e themake. O numero e butjarnengoro si upral 136.000 so si 20% tare sa e manuša butjarne ani Makedonia thaj uzal 13% tare sa e manuša so šaj te keren buti ani them. Akave numero si 5 fare pobaro taro procento e Europakere uniakoro.

Uzal o tiknjaripe e administraciakoro thaj olakere departizaciakoro, e Biljaliske but si bare džanlipastar o puèipe olakere profesionalizaciakoro. Sar so vakerela vov, i Makedonia trubul te kerel jekhutne institucie baši selekcia e profesionalnikane kadrongiri, kodoleske so sade profesionalconca ka šaj te kerel lače rezultatoja. E sadane dizutneske si irelevantnikane savo si adava so agorela i buti oleske Albanco, Makedonco vaj pale Turko. Ani cenralnikani radži, vakerda Biljali, isi terminirime mehanizmoja save so garantirinena o funkcioniripe thaj jekh multietnikano čačiipe ki them thaj adala mehanizmoja funkcionirinena. Numa pučiipe so trubul te ovel pučlo si isi vaj na kjari adale mehanizmongoro e dizutnenge thaj i them bizo te ovel dikhli i etnikani preperin thaj adala mehanizmoja si diveskere politikane resarina thaj tang partiakere interesoja.

Zarko Trajanoski vakerindo bašo **multikulturalizm ani Makedonia** vakerda kaj vov ovela phandlo e tradiciasa savate sas jekhethano dživdipe savo so avela panda

tari tomanikani imperia, kote so o komšiluko, ruhi thaj mentaliteto e čaršiakoro haljovenas patjiv kori o aver. Numa, vakerda Trajanoski, o multikulturalizmo sar ulavdi tradicia ko jekhethano dživdipe, panda si meta e kritikakoro tare but teoretičaroja save so pučena soske ko than e “izmoskoro” nane labarde konceptoja sar so si jekhethano dživdipe, tolerancia ja pale aver termino.

Kana ovela vakerdo bašo multikulturalizmo ani Makedonia, šaj te ovel dendo ko konteksto thaj verver vaxtia, no o Trajanoski majbut ikerela pes ke politike e identitetoskoro thaj e ververipa save so si trubutne e manuškane hakojege ane konstitucionalnikane amandmania ano 2001 berš. Uzal oleste, ani Makedonia, but fare ovela vakerdo baše kolektivnikane hakoja ja pale hakoja e etnikane khedinengoro, a o termino khedin ovela monopolizirime ano etnikano dikhipe. Vov vakerda kaj ano Konstitucionalo legarutne e hakojege si e individue thaj kaj vov si bareder taro aspekto e manuškane hakojege: ”Adava so mangle mukhela dojmo thaj ane vakeripa e politikengoro, numa thaj ane vakeripa adalengoro so sikljarena e politikane diskusie ani Makedonia palo 2001 berš si kaj e dizutne si nesar našalde taro tasviri e hakojege thaj isi amen jekh interpretacia ko Fremiskoro phandlo lafi, ja pale amandmania save so kerena supstitucia e individualnikane hakoja e kolektivnikane hakojege so si taro aspekto e manuškane hakojege thaj šaj te ovel seriozno problemo”.

Uzal o Trajanoski, i politika e identitetoskoro si fokusirime upral o disavov etnikano keripe e tiraniakoro tare disave identitetoja ja pale anela dži barder xevipa maškar o realiteto thaj o papyri. Bisterdam kaj nane sade etnikane, partiakere, religioznikane identitetoja ani Republika Makedonia, numa isi thaj aver identitetoja. Ko adava drom, vakerda vov, o termino multikulturalizam trubul te ovel sar politika e angigaripaskoro tare bimangle identitetoja, sar so si e homoseksualnikane, lezbiengere, biseksualcongere, transeksualcongere, džuvljengere kodoleske so ola si teli dujengiri diskriminacia, pala adava e labarutnengoro e drogengoro thaj aver preperutne e marginalizirime kulturengoro savengoro glaslo jekhutno na reseal ani amari politikani realiteta.

Koa gore, Trajanoski, vakerda bašo paradokso thaj kaj ofto berš palo Fremiskoro phandlo lafi, i Makedonia panda nane ola fremiskoro zakono bašo arakhipe tari diskriminacia, savo so trubul te anel arakhipe ko individualnikano nivo, maškar aver thaj diskriminacia ki funda e etnikane preperipaskoro.

O telo Selikano Hakojege Arakhutno tari regionalnikani kancelarija ano Kumanovo Naser Vejseli vakerindo baše **experience e jekhutne thaj lače autoriziripa e khedipangoro** vakerda kaj e organoja ki themakiri vastarin realizirina akala čekatipa, bašo averipe e fondongoro thaj e putarde firmengoro save so na sikavena keripe buti ko patjivipe akale principeskoro. O selikano hakojege arakhutno vakerda o Vejseli akaleske informirinda e

parlamente, a e vladake vakerda kaj isi elementarnikano bipendžaripe disave organengoro, sar misaleske: Putardi firma bašo keripe buti e kherutne thaj biznis thaneskoro, Agencia baše avralphuvakere investicie, Direkcija baše ekonomikane tromale zone, Themakoro instituto bašo sastipaskoro arakhipe, Republikano instituto baš transfuziologija, Klinikani apteka, Specialnikani čhavorikani hospitali ano Ohrid, sastipaskere khera ano Ohrid thaj Veles sar thaj e komune Kavadarci, Negotino, Vranešnica, Gradsko, Zajas, Zrnovci, Rosoman thaj Studeniciani.

I situacia, uzal o Vejseli, nane but pošukar thaj ano juristikano krisope, sade so akava principo ovela realizirime but pohari, a adava so si pharo si o fakto kaj e dende rodipa dži o Selikano arakhutno save so si bašo autorizirime jekhajekhipe, kana si ki komparacia e avere ranikenca si but hari thaj si o.69% tare sa e dende rodipa. Akava numero, vakerda o Vejseli, thaj dural nane jekh e realinipasa thaj vakerela kaj e dizutne panda nane ko sa pendžarde e autoriziripanca e Selikane arakhutneskerenca.

Džipherde pharipa uzal o Vejseli sikavela o fakto kaj panda nane ando o zakono bašo arakhipe tari diskriminacia thaj adava sikavela but zumavipa bašo zurardipe e diskriminaciakoro ani Makedonia thaj si bibaxtagorale.

Ki tema **Isi vaj na diskriminacija upral i funda e etnikane preperipaskoro?** Mirjana Najčevska vakerda kaj ovela krisope uzal e doša save so dena e autorizirime organoja bašo isipe e diskriminaciakoro, thaj šaj te ovel vakerdo kaj ani Makedonia nane diskriminacia. Te dikhasa adava katar o aspekto kobor amen dasa sama ki etnikani diskriminacia, vaj pale ko adava so si phandlo e resipasa ko jekhipe e preperutnengoro tare vever etnikane khedinengere, a kodova si o averipe e Konstitucionaleskoro, averipe e zakonengoro, zurardipe e telozakoneskere aktongoro savenca ovela vakerdo o čakikano autoriziripe, pale šaj te ovel vakerdo kaj nane diskriminacia upral i etnikani funda. Numa, vakerda Najčevska, upral 55% tare dizutne, anketirime ano rodljaripe Eurobarometar, gindinena kaj isi diskriminacia upral i etnikani funda, a 37% gindinena kaj isi pobari diskriminacia upral i etnikani funda ane palune 5 berš, no so si anglo adava.

Akaja dikrepanca maškar e oficialnikane evidentvoja thaj e poze e dizutnengere, sar so vakerel i Najčevska, sip handle nekobore problemenca. Jekh to problemi si so amen khuvasa amen e desegrigirime evidentonca upral i funda e etnikane preperipaskoro. Na džanas si ja na ranika savende isi disavow proceduripe, kana si ko pučipe o kheripe, bizniso, sikljovipe, sastipaskoro arakhipe thaj butikeripe e policiakoro.

Dujto problemo, vakerda i Najčevska, si o ovipe e strukturnikane diskriminaciakoro ja pale sistematikano, institucionalizirime diskriminacia savi so ovela ke tradicionalnikane ovipa e stereotipengoro ja prejudiciengoro. But far, i diskriminacia, majbut upral i etnikani funda si indirektikani. Isi labaripe e jekhutnengoro ja neutralnikane metodengoro, nane aktivnikano diskriminiripe, numa i situacia savi so kerela te ovel diskriminacia. Amende uzal adava ovela kerdo džangavdo vilipe ano Zakono baše butjarne relacie thaj ano Zakono baše jekhutne šajjarina e muršengoro thaj e džuvljengoro, but fare kana ka vakera džanfavo vilipe gindinasa ko seksualnikano džungalipe. Numa o džangavdo vilipe si jekh forma e diskriminaciakoro. Adava kerela dušamniki atmosfera ani savi so preperutno e etnikane khedinakoro na hošindovela šukar.

Ulavde adaleske šaj te keras lafi ano sikljovipe. But sip hare te ove romano čhavo ano klaso kote so

dominantikane si e preperutne tari aver etnikani khedin. Ko agor, i Najčevska vakerda kaj si trubutno i them te ovel ola proaktivnikano resipe vaj te vazdel iniciativa e manuša thaj e institucie te patjivkeren e veveripa. Jekhutno i them našti te adžikerel disavow manuš te rodel, numa trubul thaj te rodel katar sa e firme thaj sasto putardo thaj privatnikano sektoro te tamirinel ulavde politike bašo jekhipe te ovel olen pozitivnikano resipe bašo arakhipe drom e diskriminaciasa.

Diskusija

E participanteja ani diskusia vakerde kaj ani Makedonia e preperutne e minoritetengere si khuvde e diskriminaciasa. Adaja diskriminacia, uzal olende, nane putardi, numa ovela dikhli ano sakodivutno dživdipe. Majbare viktimoja si e Roma save so but fare khuvena pumen e pharipanca ke olengere personalno, politikane thaj akonomikane socialnikane hakoja thaj tromalipa, numa thaj e preperutne tare aver marginalizirime grupe (Egitjanona, korkori parvarutne daja, dživdutne tare riralnikane maškaripa...)

Uzal e diskutantoja, našti te ova hošime taro adava so si kerdo dži akana, a zurardipe adaleske si e note save so si saikerde ano raporto e Europakere komisiakoro bašo anglipe e Makedoniakoro ano 2009 berš.

Ko jekh vaxt, e diskutantoja konstatirinde kaj trubul but te ovel kerdi buti ani ranik e najekh šajdipangoro thaj angli-paskoro e situaciakoro e džuvljakoro ano makedonikano amalipe. Ano anav e arakhipaskoro ke tradicionalnikane baripa thaj e kulturakere praktikengoro, but fare ovela bistedo ke škode so e tradicionalnikane praktike anena e preperutnenge ki jekh terminirime etnikani khedin. O nanipe e džuvljengoro ki putardi sfera thaj e procesoja so anena praktikane indikatoro ja pale rezultato ke adala praktike. I romani džuvli si viktima tari dujengiri diskriminacia, ja pale e Romane džuvlja si diskriminirime thaj tare institucie ano amalipe, numa thaj tari familia.

E participanteja ani debata vakerde kaj o proceso e decentralizaciakoro anda disave pošukar keripe ki umal e hako-jegoro ke nabutipaskere khedina, numa thaj ko autorizirime jekhipe thaj pathivipe e hakojegoro ke minoritetoja save so panda sikavena baro mangipe e komunenge. Uzal olende i zakoneskiri frema si šukar, numa trubul efikasno thaj dži paluno te ovel realizirime.

Phandle lafia

- Patjivipe e hakojengoro garantirime e Konstitucionalesa thaj e zakonenca trubul te oven prioriteto,
- Našti te bistra kaj e dizutne si legarutne e hakojengere, ja pale nane supstituirime e individualnikane hakoja e kolektivnikane hakojenja,
- Našti te d ate bistra aver identitetoja vaj pale trubul te dikha i politika bašo angigaripe e agjaar vakerde biangigarde identitetongoro,
- O Zakono bašo arakhipa e diskriminaciatar trubul te ovel ando so posig šaj,
- E putarde firme thaj e institucie trubul te oven so posigutne ko pendžaripe e normativengoro ano kotor e jekhutne autoriziriapaskoro, sar thaj e autriziripaskere e Selikane hakojengere arakhutneskere,
- Isi amen zakoneskoro modelo so šaj te funkcionirinel, numa trubul te ovel realizirime,
- O leipe than e etnikane khedinengoro ani radži te ovel bazirime upral o principio e legitimititeskoro thaj kredibilititetskoro,
- I themakiri thaj i putardi administracia trubul te ovel profesionalizirime,
- I radži te funkcionirinel ano trubutnipe e dizutnengoro, a na ano trubutnipe peskere partiengoro thaj aver interesoja,
- I jekhutni autorizirin rodela lačheder kriteriumia thaj noramtivoja,
- Trubul te ovel kerdo sistemo ko khedipe e evidentongoro desegrigirime upral i etnikani funda,
- Ani Makedonia e manuša khuvena pumen e garavde diskriminaciasa ja pale sistematizirime, strukturirime thaj institucionalizirime diskriminaciasa thaj upral i funda e tradiciakoro, stereotipengoro thaj prejudiciengoro,
- I them trubul te vazdel e dizutnen, institucien, firmen thaj sa e faktoren save so patjivkerena e ververipen.

**ЖИВЕТИ У МУЛТИЕТНИЧКОЈ СРЕДИНИ –
ГРАЂАНИ СА ЈЕДНАКИМ ПРАВИМА, МОГУЋНОСТИМА И ЗАШТИТОМ**

**ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА –
МОГУЋНОСТ ЗА ТОЛЕРАНТНИЈЕ
ОПШТИНЕ**

ЖИВЕТИ У МУЛТИЕТНИЧКОЈ СРЕДИНИ – ГРАЂАНИ СА ЈЕДНАКИМ ПРАВИМА, МОГУЋНОСТИМА И ЗАШТИТОМ

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА – МОГУЋНОСТ ЗА ТОЛЕРАНТНИЈЕ ОПШТИНЕ

„Живети у мултиетничкој средини – грађани са једнаким правима, могућностима и заштитом” јесте пројекат у вези са побољшањем статуса мањинских група и капацитета њиховог активнијег учешћа у креирању јавних политика како на локалном тако и на националном нивоу.

Фондација Институт отворено друштво – Македонија (ФИОДМ) у сарадњи са НВО „Заједничке вредности” и 12 бивших Центара за подршку НВО у регионима Велеса, Прилепа, Штипа, Кичева, Струге, Ресена, Гевгелије, Неготина, Струмице, Делчева, Кратова, Дебра, Куманова и Тетова, реализовала је овај пројекат у периоду јануар 2007 – октобар 2009 године.

Реализацију пројекта финансијски је подржала Европска унија, у оквиру „Кампање 4” Европске иницијативе за демократију и људска права (ЕИДХР): „Унапређење једнакости, толеранције и мира” у партнерству са ФИОДМ.

Основни задаци пројекта „Живети у мултиетничкој средини – грађани са једнаким правима, могућностима и заштитом” су:

- Подизање јавне свести у вези за правима мањинских група и промоција поштовања и заштите мањина у складу са релевантним међународним конвенцијама и са националним законодавством;
- Мониторинг спровођења постојећих анти-дискриминационих одредаба у општинама;
- Мотивација представника мањинских група учествовати у креирању јавних политика и реформама нарочито у области заштите њихових права;

- Развој капацитета и сарадње са НВО и институцијама које раде са маргинализованим етничким мањинама и етничким заједницама;
- Утицај на владине институције у погледу даљег спровођења Стратегије о правичној заступљености у јавној администрацији и јавним предузећима.

У оквиру пројекта успешно је реализован велики број активности:

- Четрдесет обука у вези за мањинским правима за готово 1000 представника 150 невладиних организација и 95 локалних институција,
- Кампања „Под истим сунцем” о промоцији мултиетничких вредности и међусобном поштовању и повећању јавне свести у вези са питањима невећинских етничких заједница на националном и локалном нивоу,
- Интернет страна www.podistosonce.org.mk у вези са дистрибуцијом информација о активностима у пројекту и релевантним националним и међународним документима о мањинама,
- Девет регионалних и једна национална ТВ дебата са представницима заједница, невладиних организација, експертима и релевантним институцијама,
- Два велика једнодневна мултиетничка хепенинга у Скопљу (новембар 2008) и Струги (јул 2009),
- Припрема, штампање и дистрибуција „Водича националног законодавства у сфери употребе

језика етничких заједница у Републици Македонији” на 7 језика који се користе у држави и на енглеском језику,

- Припрема, штампање и дистрибуција „Приручник за одстрањивање дискриминације на основу етничке припадности,, на 7 језика који се користе у држави и на енглеском језику,
- Подршка код креирања и развоја четири мреже невладиних организација које се баве мањинским правима, на локалном и националном нивоу,
- Шеснаест тематских сусрета-радионица невладиних организација и локалних институција о подстицању међусобне комуникације и сарадње,
- Осам регионалних сусрета у вези са успостављањем сарадње комисија за односе међу заједницама, општинским већима и регионалним канцеларијама Народног правобраниоца,
- Анализа учешћа националних мањина (мушкарци и жене) у телима одлучивања на локалном нивоу у 84 општине и граду Скопљу,
- Осамнаест јавних дебата о мањинским правима код актуелних проблема и питања у вези са невећинским етничким заједницама,
- Мониторинг локалне администрације у 24 општине у погледу међуетничких односа и остварењу права невећинских етничких заједница,
- Припрема, штампање и дистрибуција Извештаја са резултатима мониторинга локалне администрације и препорукама о будућим корацима, могућностима и решењима о побољшању стања.

КОНФЕРЕНЦИЈА

„ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА – МОГУЋНОСТ ЗА ТОЛЕРАНТНИЈЕ ОПШТИНЕ,,

Пројекат „Живети у мултиетничкој средини – грађани са једнаким правима, могућностима и заштитом” званично је био заокружен 22. октобра 2009 године, једнодневном завршном конференцијом под називом „Децентрализација – могућност за толерантније општине” која је одржана у Скопљу. На конференцији је било присутно више невладиних организација, представника локалних власти, институција и експерата за људска и мањинска права и представника дипломатског кора у Републици Македонији.

Присутним учесницама обратили су се: **Ерван Фуере**, Специјални представник Европске уније и шеф Делегације Европске комисије; **Филип Рикер**, амбасадор САД у Македонији; **Владимир Милчин**, извршни директор ФИОДМ и **Хајрије Реџеџи**, председница НВО „Заједничке вредности”.

На конференцији су били презентовани и резултати мониторинга локалне администрације. Методологију мониторинга је представио **Борјанчо Мицевски** из Регионалног центра за одржљив развој у Кратову, а налазе мониторинга презентовала је **Елена Ангеловска** из НВО „Заједничке вредности”.

У оквиру конференције одржана је и панел дискусија „Изазови Македоније на путу ка толерантнијем друштву” док су панелисти били: **Мерсел Биљали**, професор, ФОН; **Жарко Трајаноски**, експерт за људска права; **Насер Вејсели**, заменик народног правобраниоца, регионална канцеларија Куманово и **Мирјана Најчевска**, експерт за људска права.

Конференција је завршена презентацијом закључака панел дискусије.

ПОЗДРАВНА ОБРАЋАЊА

Евроамбасадор Фуере је подвукао да мултиетнички карактер јесте оно што прави Македонију уникатном и да је то нешто чиме се земља може дичити.

Он је подсетио на велики мултиетнички хепенинг у Струги и истакао да је овај догађај био „један неуобичајени спектакл и одличан симбол једне нације у дуги”. У Македонији постоје многи изазови и они, по мишљењу амбасадора Фуере-а, могу се превазићи једино сарадњом и партнерством. При томе је нагласио да је изузетно важна сарадња Владе са грађанским друштвом, са бизнис заједницом и, разуме се, са међународном заједницом. Присуство амбасадора Рикера за Фуере-а представља доказ да постоје многобројне пријатељске земље које подржавају Македонију на њеном путу ка Европској унији.

Охридски оквирни споразум, констатује Фуере, остаје од суштинског значаја за демократију и права припадника различитих заједница. Децентрализација је, нагласио је он, један од стубова Охридског оквирног споразума јер она омогућава свим различитим заједницама имати глас у процесу доношења одлука. Децентрализација повећава контакте и комуникацију између оних који креирају политику и оних који користе услуге. Повећава могућности грађана бити укључени и утицати на доношење одлука на локалном нивоу а тиме се јача и сам демократски процес на локалном нивоу.

Говорећи о образовању и конфликту између средњошколаца у Струги, амбасадор Фуере је нагласио да Влада треба да спроведе препоруке Високог комесара за националне мањине и да стратегија Владе о мултиетничком образовању може покренути више позитивних активности код превазилажења разлика међу различитим заједницама.

Евроамбасадор је говорио и о препорукама Европске комисије које су садржане у Извештају о напредку Републике Македоније у 2009 години, у делу о међуетничким односима, истакавши да је потребна стратегија регрутовања државних службеника из невећинских заједница као и то да комисије за односе

између заједница на локалном нивоу не функционишу на одговарајући начин.

Ове препоруке, по мишљењу Фуере-а, представљају позив за још веће залагање Владе у вези за заживљењем комисија, као охрабрење парламентарног Комитета за односе између заједница како би био комплетно укључен у промовирању и подстицању развоја комисија на локалном нивоу.

Евроамбасадор је нагласио да се ромска заједница у Македонији и даље суочава са тешким животним условима и дискриминацијом нарочито у односу на личне документе, образовање, социјалну заштиту, здравствену негу, запошљавање, становање.

На крају свог обраћања амбасадор Фуере је истакао да је потребна већа систематска укљученост грађанског друштва у доношењу одлука, на националном и локалном нивоу. На овај начин, одлуке ће бити много репрезентативније и одражаваће потребе грађана. Управо због тога Фуере је позвао Владу да уради све што је могуће како би укључила све актере грађанског друштва у процес одлучивања.

Амбасадор Рикер је истакао да је веома задовољан партнерством са Европском унијом, али и сарадњом са организацијама грађанског друштва, као што је ФИОДМ. Децентрализација власти и одговорности јесте од великог значаја и да она, како је рекао Рикер, у САД постоји више од 200 година. Оваква власт грађанима даје активнију локалну улогу. Моћ Председника је велика, међутим, констатује Рикер, већа моћ јесте на локалном нивоу односно „моћ наших 50 држава, округа, школа, градова”. У Америци, нагласио је Рикер, стално дискутујемо и дебатирамо о толеранцији, о разноликостима, о узајамном поштовању. То су ствари које су потребне у једној демократији и управо због тога САД подстићу залагања да демократија живи и у Македонији. На крају је амбасадор Рикер нагласио: „Ми смо партнери Европске уније и међународне заједнице у многим пројектима и очекујемо да ће Македонија ускоро бити пуноправна чланица евроатлантских структура”.

На почетку је извршни директор ФИОДМ-а истакао да је изузетно срећан и задовољан када осећа дух заједништва и спремности „гурати ствари напред”. Подсећајући на далеку 1992 годину и на међународну конференцију где је учествовало неколико стотина представника локалних власти и грађана из земаља чланица Већа Европе и оних који су тог тренутка куцали на врата Већа Европе и која се одржала у Македонији, у организацији једне од првих невладиних организација - Хелсиншки парламент грађана, Милчин је истакао: „Практично тада је постало јасно да веза између грађана, грађанства, грађанског друштва, демократије и локалне самоуправе јесте папчана веза. И да једно без другог не може”. Према његовом мишљењу, још тада у оквиру грађанског друштва било је јасно да хармонични међуетнички односи представљају један од стубова државе и да је „наша дужност да свакодневно тај стуб правимо чвршћим”.

Милчин сматра да и поред тога што још постоје изазови и проблеми, многе ствари су ураћене на пољу међуетничких односа и „ми више немамо алиби говорити да нам фали ово или оно”. „Мислим да препоруком о почетку преговора стигли смо до једне тачке када фактички од нас зависи дали ћемо успети да остваримо оно што је сан већине нас,, рекао је први човек ФИОДМ и истакао: „Ја бих тај сан овако дефинисао: Македонија ће једног дана бити држава у којој када ударе Албанца скоћиче сви а не само Албанци. Када туку Македонца скоћиче сви а не само Македонци. Када туку Рома скоћиче сви а не само Роми. Када ће нас заболети ударање другог као да је то ударац по наша леђа, мислим да ћемо тада доћи до оне тачке, која, разуме се, нити је лака нити лако дохватљива. Међутим, то је та тачка када тај стуб државе Републике Македоније нико неће моћи срушити. У том тренутку нико неће моћи доводити у питање Републику Македонију. Зато што ћемо доћи до тренутка када индивидуална и колективна права буду подједнако важна. И онда ћемо моћи говорити о демократији, о грађанском друштву и о друштву у којем се људска права и слободе поштују до краја. То је, разуме се, сан. Ја га можда нећу дочекати. Међутим, надам се да ће неко од вас то дочекати, они млађи. Но то што сам старији не даје ми слободу рећи: сада је доста од мене, одмараћу. Као грађанин, као индивидуа сматрам да је то моја обавеза и убеђен

сам да је у Македонији много грађана без обзира на то дали су у невладином сектору, у локалној или централној власти, који то сподељују. Ми то заједно можемо урадити “.

Председница „Заједничких вредности” истакла је да захваљујући Европској унији и ФИОДМ, пројекат „Живети у мултиетничкој средини – грађани са једнаким правима, могућностима и заштитом” успео подстићи сарадњу између локалних институција, комисија за односе са заједницама, регионалним канцеларијама, невладиним организацијама и представницима етничких заједница у држави. Имајући као своју базу етничку, верску, језичну као и културну шареноликост Републике Македоније, овај је пројекат, по мишљењу Реџепове, успео дати позитиван сигнал како треба саслушати различите погледе, како треба унапређивати културу дијалога и како заједничким напорима можемо наћи начине превазилажења различитих погледа. Сви они који су учесници радионица, догађаја, јавних дебата у оквиру овог пројекта, увек су се на крају, нагласила је Реџепа, осећали као део позитивних решења у вези са њиховим свакодневним проблемима и потребама, и управо то показује да је циљ пројекта постигнут.

Реџепа је истакла да остаје много шта урадити у односу на потпуно остварење права етничких заједница као и у правцу побољшања њихове комуникације са надлежним институцијама. Ипак, по њеном мишљењу, најважније је креирање позитивне атмосфере на овом осетљивом пољу као један од неизбежних предуслова убрзања евроинтеграционих процеса Републике Македоније.

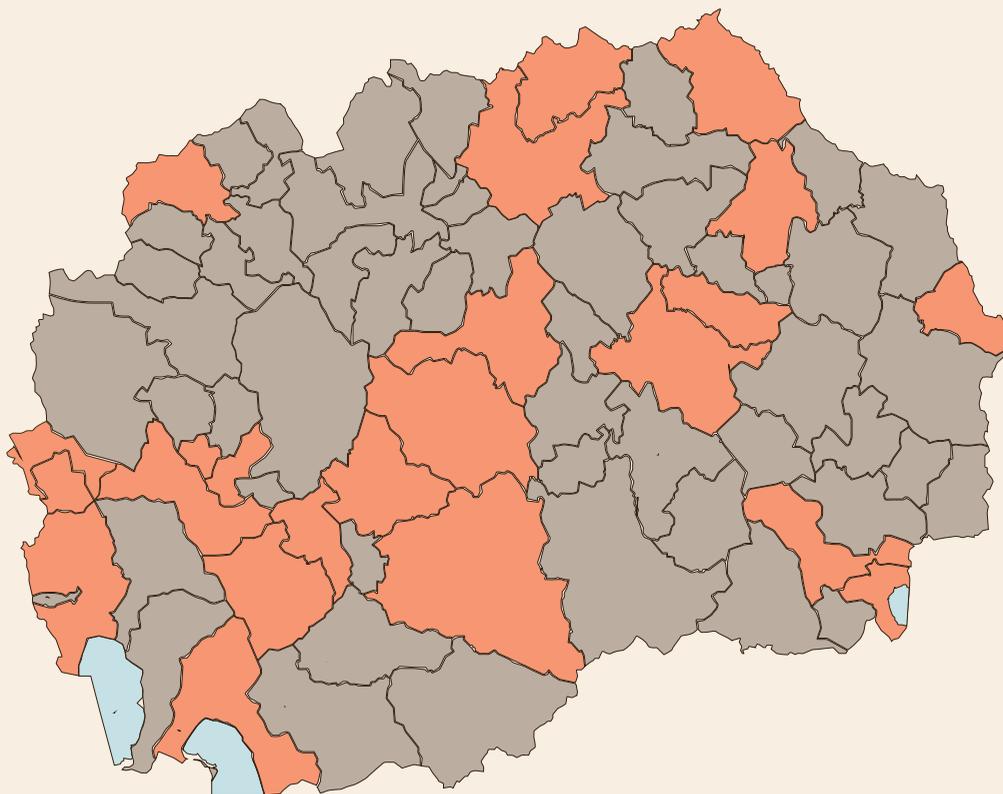

Н.Е. Ерван Фуере
H.E. Erwan Fouéré

Владимир
Милчин

ПРЕЗЕНТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА МОНИТОРИНГА ЛОКАЛНЕ АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Методологија

Методологију мониторинга локалне администрације представио је **Борјанчо Мицевски** из регионалног центра за одржљив развој, Кратово, члан оперативне групе за мониторинг.

Мониторинг локалне администрације у односу на остварење права етничких заједница био је спроведен у периоду јануар 2008 - јун 2009 године у 24 јединице локалне самоуправе: Валандово, Велес, Вранештица, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Долнени, Дојран, Другово, Карбинци, Кичево, Кочани, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Пехчево, Прилеп, Ресен, Старо Нагоричане, Струга, Тетово, Центар Жупа, Чашка и Штип.

Мониторинг је био спроведен од стране 12 тимова састављених од тројице локалних посматрача и од представника различитих етничких заједница, које су заступљене у дотичној општини, предмет мониторинга.

Посматрачки тимови су радили према месечним акционим плановима и употребом претходно припремљене матрице за мониторинг. Они су одржавали сусрете, остваривали контакте и сакупљали податке из различитих локалних структура- локалне власти, судства, грађанског сектора, медиума и грађана и припремали кварталне и полугодишње извештаје. На крају пројекта био је припремљен финални извештај укључујући резултате 18 месечног мониторинга као и препоруке у вези са превазилажењем констатованих проблема и слабости.

Предмет мониторинга било је стање процеса децентрализације и међуетнички односи у следећим областима: безбедност, право на једнакост пред законом и на једнаки третман, образовање, правична заступљеност, толеранција, разумевање и сарадња, социјални односи и улога грађанских организација у ангажовању етничких заједница на локалном нивоу као и остала грађанска права припадника различитих етничких заједница.

Резултати

Кључне налазе мониторинга сумирани су у следећим областима: образовању, заступљености у управним и јавним општинским структурама; толеранцији, разумевању и мултикултурности; код комисија за односе између заједница и осталим областима од

интереса, представила је **Елена Ангеловска** из НВО „Заједничке вредности“:

1. ОБРАЗОВАЊЕ

Слабости

- Постоји недостатак одговарајућег наставног кадра, нарочито код језика невећинских заједница,
- Постоји недостатак учбеника на језицима невећинских заједница,
- У неким општинама нема наставе на језицима невећинских етничких заједница,
- Недовољна заступљеност невећинских етничких заједница у управљачким структурама у образовању, школским одборима и већима,
- Деца школског узраста ван образовног процеса,
- У неким руралним општинама уопште нема уписаних у први разред или смањује се број ученика због повећане емиграције у градове или иностранство,
- Слаба евиденција о уписаним ученицима и оним ван образовног процеса као и недостатак евиденције према етничкој припадности,
- Ученице женског пола у појединим општинама, нарочито у руралним, се нередовне у настави, одрићу су образовања док понегде уопште га и не почињу,
- Код ученика ромске заједнице примећено је превремено напуштање образовања,
- Као највећи разлог ненастављања образовања родитељи наводе тешко социо-економско стање,
- Активности у оквиру Декаде Рома су недовољне,
- Постоји такозвана тиха дискриминација ромске деце, проблеми код уписа у школу због реонизације,
- Појава попречавања образовног процеса због политичких обрачуна,

- Многе руралне школе раде у супстандардним условима за извођење наставе,
- Јављају се проблеми приликом уписа у виши степен образовања због непознавања наставног језика,
- Присутни су физички обрачуни између ученика различите етничке припадности,
- Појава етничке поделе ученика у језичним сменама,
- Појава злоупотребе дечјег рада од стране родитеља,
- У неким општинама ученици из мањих етничких заједница преферишу да наставу прате на македонском или албанском језику.

Побољшања

- Бесплатни превоз у образовном процесу и његово настављање,
- Бесплатни уџбеници од огромне користи код родитеља са тешким социо-економским стањем,
- Као резултат Закона о обавезном средњем образовању примећује се повећање броја ученика који настављају средњим образовањем,
- Све више уписаних студената из НЕЗ,
- Повећање броја Рома који се уписују у школе средњег образовања,
- Све више стипендија за ученике Роме,
- Грађански сектор ради на докомплетирању образовања за одрасле, нарочито код Рома,
- Постоје примери збратимљених школа из Македоније и Турске који међусобно сарађују и помажу једни другима,
- Отварање високообразовних установа са наставом на више језика који се говоре у Македонији,
- Током штрајкова, запослени у образовању не деле се по етничком основу.

2. ЗАСТУПЉЕНОСТ У УПРАВНИМ И ЈАВНИМ ОПШТИНСКИМ СТРУКТУРАМА

Слабосџи

- Невећинске заједнице нису довољно заступљене у јавним, општинским и административним структурама на локалном нивоу (Валандово, Велес, Вранештица, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Дојран, Другово, Карбинци, Кичево, Кочани, Крива Паланка, Куманово, Пехчево, Прилеп, Ресен, Струга, Центар Жупа, Чашка, Штип),
- То се приписује недостатку квалификованог особља и недостатку финансијских средстава,
- Због недостатка квалификованог особља постоји појава запошљавања лица из других општина,
- Заступљеност мањих етничких заједница је на још незавиднијем нивоу,
- Конкурси за запошљавање не ретко садрже неправилности (објављени на једном језику или на нерелевантном језику) примећено је запошљавање по партијском основу, а постоје и случајеви када се приликом запошљавања не поштује правична етничка заступљеност,
- У вези са неправилностима приликом запошљавања недостаје правна реакција,
- На локалним и председничким изборима 2009, у неким општинама странке НЕЗ нису поднеле самосталне саветничке листе док су њихови кандидати били део листа већих странака што је довело до веома малог броја припадника НЕЗ у општинским већима,
- На локалним и председничким изборима 2009 у неким општинама странке НЕЗ имале су самосталне саветничке листе међутим ниједног изабраног представника у општинском већу,

- У општинским већима где је мали број представника НЕЗ, један члан већа је члан више општинских комисија.

Побољшања

- У неким општинама на локалним изборима 2009 било је самосталних листи странака из НЕЗ чији су чланови обезбедили место у општинским већима,
- Представници НЕЗ били су активно укључени у изборном процесу као чланови бирачких одбора и посматрача,
- Има појава постављања припадника НЕЗ на руководеће позиције или запослења у локалној администрацији,
- Припадници НЕЗ су активно укључени у програму самозапошљавања путем кредитирања,
- Припадници НЕЗ ангажују се као општи и сезонски радници од стране неких локалних предузећа, нарочито припадници ромске заједнице,
- У неким општинама где не постоји Комисија за односе између заједница, запослен је Референт за етничка (ромска) питања.

3. ТОЛЕРАНЦИЈА И РАЗУМЕВАЊЕ, МУЛТИ – КУЛТУРНОСТ

Слабости

- Генерално, на локалном нивоу владају релаксирани међуетнички односи. У неким општинама констатована је толеранција између етничких заједница али не и у сарадњи (Кичево) док се негде стане сматра крвким (Куманово, Тетово),
- Политички обрачуни и несугласице утићу на међуетничке односе и функционисање општина,
- Јављају се изоловани инциденти међуетничког карактера као што су физички обрачуни, вандализам повезан са верским објектима и спомен обележјима, конфликт ситних трговаца

са полицијом, коришћење јавног простора, бесправно рушење ромских насеља итд.,

- У појединим општинама постоје проблеми са имплементацијом двојезичности,
- Неке општине не поштују Закон о истицању застава,
- Приметљива је појава непознавања норми и процедура у вези са остваривањем права припадника заједница,
- Грађани често не користе право на добијање личних докумената на матерњем језику и поред могућности коју имају,
- У неким општинама подељеност по етничким селима-насељима смањује комуникацију између грађана,
- Примећује се неједнаки третман мањих етничких заједница на локалном нивоу,
- Велики проценат примаоца социјалне помоћи и једнократне новчане помоћи су припадници НЕЗ,
- У руралним срединама нема услова за развој културе заједница,
- Сарадња између грађана и полиције није на задовољавајућем нивоу,
- Признавање Косова од стране Републике Македоније изазвало је тензије између македонске, албанске и српске заједнице.

Побољшања

- Грађански сектор је активан у заштити и промоцији права етничких заједница,
- Мултикултурне манифестације су повод за зближавање људи из различитих етничких заједница,
- Постоји побољшање код имплементације двојезичности у писменој комуникацији у општинама са више од једног службеног језика,
- У све више општина примећује се сарадња између општине и грађанског сектора.

4. КОМИСИЈЕ ЗА ОДНОСЕ ИЗМЕЂУ ЗАЈЕДНИЦА

Општина	Комисија у прошлом саставу	Формирана комисија у овом саставу	Формирана према законским прописима	Обавезна	Формирана на добровољној основи
Валандово					
Велес					
Вранештица					
Дебар					
Делчево					
Демир Хисар					
Дојран					
Долнени					
Другово					
Карбинци					
Кичево					
Кочани					
Крива Паланка					
Крушево					
Куманово					
Пехчево					
Прилеп					
Ресен					
Старо Нагоричане					
Струга					
Тетово					
Центар Жупа					
Чашка					
Штип					

5. ОСТАЛЕ ОБЛАСТИ ОД ИНТЕРЕСА

Слабосџи

- Највећи проблем становништва руралних општина представља лоше социо-економско стање, незапосленост, лоша основна инфраструктура и комунални проблеми,
- Жене су недовољно заступљене у јавном животу, локалним административним и управљачким структурама,
- Узрок недовољне заступљености жена често су недовољно образовање и патријархална заједница,
- Комисије за једнаке могућности мушкараца и жена немају утицаја на побољшање стања код жена,
- Млади нису довољно активни у јавном животу и развоју њихове општине,
- Емиграција становништва у градове или у иностранство је евидентна у више општина.

Побољшања

- Грађански сектор активно доприноси развоју заједница у највећем броју општина.

ПАНЕЛ ДИСКУСИЈА

„ИЗАЗОВИ МАКЕДОНИЈЕ НА ПУТУ КА ТОЛЕРАНТНИЈЕМ ДРУШТВУ“

Уводна излагања

У вези са **Политичким учешћем етничких заједница у власти на локалном и централном нивоу** професор Мерсел Биљали истакао је да су у Македонији етничке заједнице укључене у власти и да њихово учешће представља изузетан државни интерес односно на овакав начин држава функционише адекватно са њеним етничким саставом. Управо због тога, по његовом мишљењу, у овом сегменту веома важно је поштовати принцип легитимитета и кредибилитета.

Говорећи о државној администрацији и учешћу невеликих етничких заједница у њој, Биљали истакао је да се ми суочавамо са великом партизацијом приликом селектирања кадрова и да је оваква администрација претешка за државу. Број запослених у јавној администрацији је више од 136.000 што представља 20% укупног броја запослених у Македонији и око 13% радноспособних људи у држави. То је чак 5 пута више од просека у Европској унији.

Поред смањења администрације и њене партизације, за Биљалија је веома важно питање њене професионализације. Он сматра да Македонија мора да изгради релевантне институције за селекцију професионалних кадрова јер једино професионалци могу постићи добре резултате. За обичног грађанина је ирелевантно дали је онај ко му није завршио посао Албанац, Македонац или Турчин. У централној власти, истакао је Биљали, постоје одређени механизми који гарантују функционалност која је адекватна са мултиетничком реалношћу државе и такви механизми функционишу. Међутим питање које треба бити постављено је јесу су ли ти механизми у корист грађана и државе без обзира на етничку припадност, или се такви механизми експлоатишу једино у дневно политичке циљеве и тесно партијске интересе.

Жарко Трајаноски, говорећи о **мултикултурализму у Македонији** нагласио је да се он повезује са

традицијом суживота која потиће још из Отоманске империје, где су комшилук, дух и менталитет чаршије подразумевали поштовање другог. Међутим, нагласио је Трајаноски, мултикултурализам као извесна традиција суживота, још увек је мета критике многих теоритичара који се питају зашто уместо „изам-а,, не употребљавају се концепти суживота, толеранције или неки сродан термин.

Када се говори о мултикултурализму у Македонији могу се разграничити различити контексти и различита времена, међутим Трајаноски највише се задржао на политике идентитета и разлике које тангирају одређена људска права након уставних амандмана из 2001 године. Према њему, у Македонији се често говори о колективним правима односно о правима етничких заједница, а термин заједница је монополизван у етничком смислу. Он је подсетио да су у Уставу индивидуе носиоци права и да је то веома велика разлика са аспекта људских права: „Оно што мени посебно оставља утисак и у говорима политичара међутим и у говорима оних који проучавају политичке дискусије у Македонији након 2001 године, јесте да су грађани некако изгубљени са слике као носиоци права и имамо једно тумачење Оквирног договора, односно амандмана која супституише индивидуална права колективним правима што, свакако, са аспекта људских права, може бити озбиљан проблем”.

По мишљењу Трајаноског, политика идентитета фокусирана на етничко, успоставила је одређену тиранију искључивих етничких идентитета односно довела је до великог раскорака између реалности и папира. Заборавили смо да не постоје само етнички, партијски, религиозни идентитети у Републици Македонији, него да постоје и сасвим другачији идентитет. У том правцу, нагласио је он, термин мултикултурализам треба користити као политика признавања презрених идентитета као што су хомосексуалци, лезбијке, бисексуалци, транссексуалци, жене јер су подложне двострукој дискриминацији, затим корисници дроге као и остали припадници маргинализованих култура чији се глас једноставно не чује у нашој политичкој реалности.

На крају, Трајаноски је указао на парадокс да и после осам година од Оквирног споразума, Македонија још

нема оквирног закона о заштити од дискриминације који треба обезбедити заштиту на индивидуалном нивоу, између осталог, и од дискриминације по основу етничког порекла.

Заменик Народног правобраниоца из регионалне канцеларије у Куманову, Насер Вејсели говорећи о **искуствима око правичне заступљености заједница**, истакао је да органи државне управе интензивније спроводе ова начела, за разлику од фондова и јавних предузећа који не показују спремност поштовати овај принцип. Народног правобранилац, истакао је Вејсели, о оваквом стању обавестио је Скупштину, док је Влади указао да постоји елементарно непознавање прописа односно надлежности Народног правобраниоца од стране неких органа, као, на пример: Јавно предузеће за привређивање са стамбеним и пословним простором, Агенција за стране инвестиције, Дирекција слободних економских зона, Државни завод за здравствену заштиту, Републички завод за трансфузиологију, Клиничка аптека, Специјална дечја болница у Охриду, здравствени домови у Охриду и Велесу, као и општине Кавадарци, Неготино, Вранешница, Градско, Зајас, Зрновци, Росоман и Студеничани.

Стање, сматра Вејсели, није много боље ни у правосуђу, где се овај принцип спроводи веома споро, а оно што нарочито забрињава јесте сазнање да су представке поднете Народног правобраниоцу, које се односе на правичну заступљеност, у поређењу са осталим областима, у малом броју односно износе само 0,69% укупног броја поднетих представки. То се, истакао је Вејсели, ни издалека не поклапа са реалним стањем и говори о томе да су грађани још увек недовољно упознати са надлежностима Народног правобраниоца.

Допунски проблем, по мишљењу Вејселија, представља факат да још увек није усвојен закон о заштити од дискриминације и управо због тога многи су покушаји о утврђивању дискриминације у Македонији неуспешни.

У вези са темом **Постоји ли дискриминација по основу етничке припадности?** Мирјана Најчевска је истакла да уколико се суди према представкама које се упућују надлежним органима о постојању

дискриминације по етничком основу, може се стећи утисак да у Македонији нема дискриминације. Ако судимо са аспекта колико пажње посвећујемо етничкој дискриминацији, односно свему томе што је повезано са постизањем једнакости припадника разних етничких заједница а то је мењање Устава, мењање закона, доношење подзаконских аката којима се утврђује правична заступљеност, поново може се рећи да нема дискриминације по етничком основу. Међутим, нагласила је Најчевска, више од 55% грађана, анкетираних у истраживању „Евробарометра“ мисле да има дискриминације по етничком основу, а чак 37% сматрају да у последњих пет година има више дискриминације по етничком основу неголи раније.

Ова дискрепанца између званичних података и ставова грађана произилази из неколико проблема, сматра Најчевска. Први проблем са којим се суочавамо јесте сазнање да се не сакупљају десагрегисани подаци по основу етничке припадности. Не знамо дали имамо области где етничке заједнице трпе некакву врсту неједнаког поступања, било да је реч о становању, бизнису, запошљавању, образовању, здравственој заштити, поступању полиције.

Други проблем, нагласила је Најчевска, јесте постојеће структурне дискриминације односно систематске, институционализоване дискриминације која је базирана на традиционално постојеће одређених стереотипа или предрасуда. Веома често, дискриминација, нарочито по етничком основу, је индиректна. На први поглед примењују се истоветне и неутралне методе, нема активне дискриминације, међутим, ситуација која се ствара, јесте ситуација дискриминисања. Код нас, и поред тога што се спомиње злостављање у Закону о радним односима и у Закону о једнаким шансама мушкараца и жена, веома често када кажемо злостављање мислимо на сексуално злостављање. Међутим, злостављање јесте у виду дискриминације. То је стварање непријатељске претеће атмосфере у којој се припадник одређене етничке заједнице не осећа удобно. О томе посебно можемо говорити у образовању. Веома тешко је бити ромски ученик у разреду где су доминантни припадници друге етничке заједнице.

На крају, Најчевска је закључила да је потребно да држава има активнији приступ односно да покрене позитивну акцију која ће подстићи људе и институције да поштују разлике. Једноставно држава не сме чекати некога да је тужи, него треба тражити од предузећа и целокупног јавног и приватног сектора да имају позитивнији приступ код справљања са дискриминацијом.

Дискусија

Учесници у дискусији истакли су да су припадници мањина у Македонији суочени са дискриминацијом. Та дискриминација, по њиховом мишљењу, није јавна, међутим осећа се у свакодневном животу. Најчешће жртве су Роми, који се готово стално суочавају са проблемима у остваривању основних личних, политичких и економско-социјалних права и слобода, али и припадници осталих маргинализованих група (Египћани, самохране мајке, становници руралних средина...) Дискутантима су подвукли да не можемо бити задовољни оним што је до сада урађено, а то је потврђено и примедбама које су садржане у Извештају Европске комисије о напредовању Македоније у 2009 години.

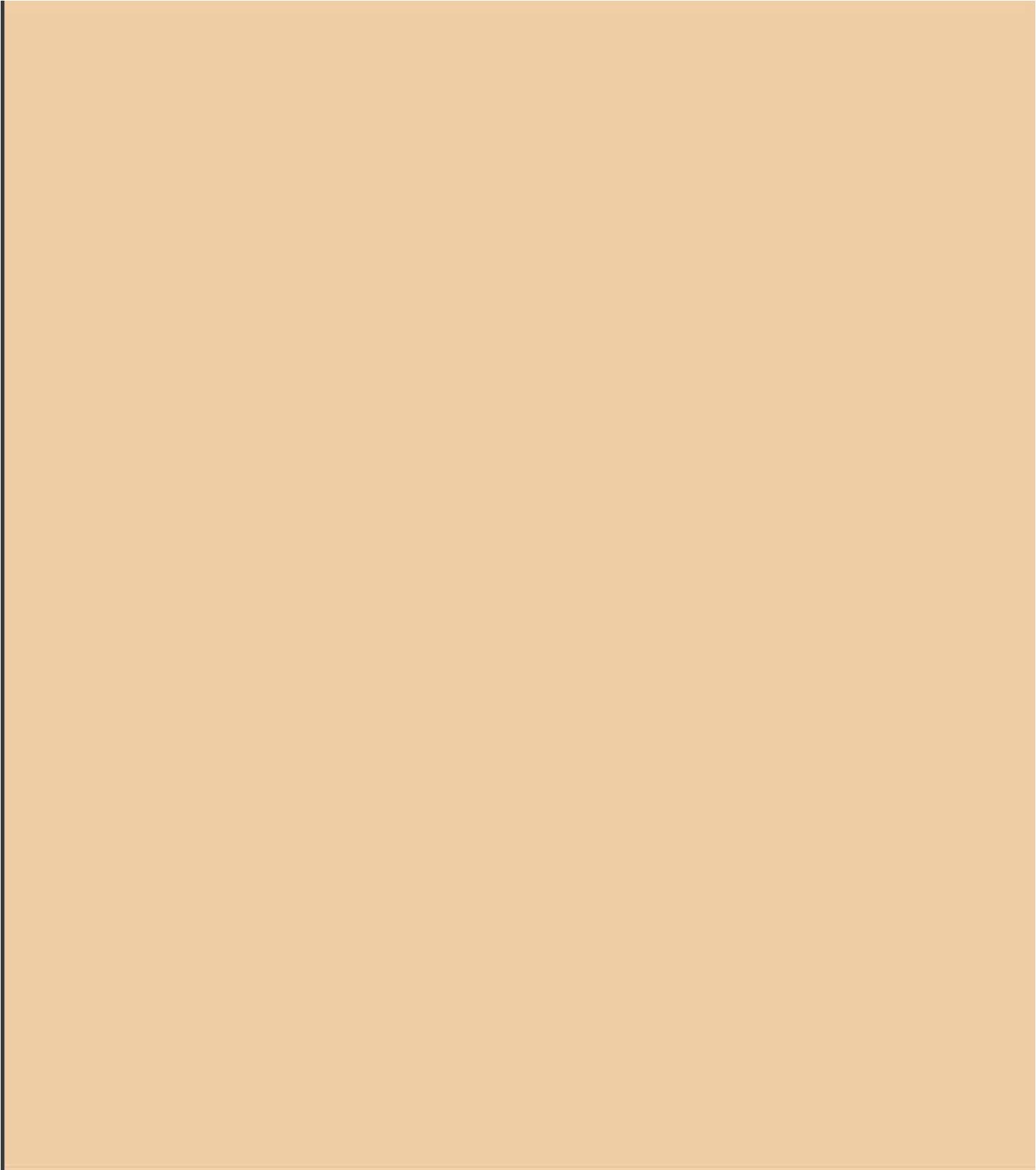
Истовремено, дискутантима су констатовали да потребно још много тога урадити у области једнаких могућности и унапређења положаја жена у македонском друштву. У име заштите традиционих вредности и културне праксе етничких заједница често се заборавља штета коју традиционална културна пракса наноси припадницама одређене етничке заједнице. Одсуство жена у јавној сфери и процесима одлучивања практично представља индикатор односно резултат такве праксе. Ромска жена је жртва двоструке дискриминације, односно Ромкиње су дискриминисане и од институција у друштву, међутим и од породице.

Учесници у дебати су истакли да је процес децентрализације изазвао извесно побољшање на пољу права неветинских заједница, међутим да правична заступљеност и поштовање права мањина још увек представљају велики ризик у општинама. Они сматрају да је законски оквир добар али треба га доследно и ефикасно спроводити.

Закључци

- Поштовање права која су загарантована Уставом и законима морају представљати приоритет,
- Не смемо заборавити да су грађани носиоци права, односно не супституирати индивидуална права колективним правима,
- Не смемо заборавити остале идентитете односно морамо се залагати за политику признавања такозваних презрених идентитета,
- Закон о заштити од дискриминације мора бити донет што је могуће пре,
- Јавна предузећа и институције морају се што је могуће брже упознати са прописима у делу правичне заступљености, као и са надлежностима Народног правобраниоца,
- Постоји законски модел који може добро функционисати, међутим треба га добро спроводити,
- Учешће етничких заједница у власти базирати на принцип легитимитета и кредибилитета,
- Државна и јавна администрација морају се професионализовати,
- Власт треба да функционише у корист грађана, а не само у корист својих партијских и осталих интереса,
- Правична заступљеност тражи јасније критерије и правила,
- Потребно је створити систем сакупљања података дисегрегираних по етничком основу,
- У Македонији људи се суочавају са скривеном дискриминацијом односно систематизованом, структурираном и институционализованом дискриминацијом и то на основу традиције, стереотипа и предрасуда,
- Држава треба подстићи грађане, институције, предузећа и све факторе поштовати различитости.

BANĂ TU LOC MULTIETNIC –
BĂNĂTORI CU IDGHI ĀNDREPTURI, PUTERI SHI AVIGLJEARI

DETSENTRALIZAREA –
SHANSĂ TI COMUNI MA
TOLERANTI

BANĂ TU LOC MULTIETNIC –

BANATORI CU IDGHI ANDREPTURI, PUTERI SHI AVIGLJEARI

DETSENTRALIZAREA –

SHANSĂ TI COMUNI MA TOLERANTI

„Bană tu loc multietnic – bânători cu idghi ändrepturi, puteri shi avigljeari“ easti proectu ti ma bun status a grupilor a minoritătšlor shi a capatsitetilor ti a lor partitsipari activă tu crearea a politichilor publitsi, cum pi nivel local ashitsi shi pi nivel natsional.

Fondatsia Institut dishcljisă sotsietati - Machidunia (FIDSM), deadun cu ONG „Valoari deadun“ shi 12-li di ex Tsentri ti sustsăniri a ONG, tu reghionili di Veles, Pärlep, Shtip, Chicea, Strug, Resen, Ghevghelia, Negotina, Strumitsă, Delciuva, Cratuva, Dibra, Cumanuva shi Tetuva, lu realizară aestu proectu, di meslu ianar anlu 2007 – pănă tu meslu ximedru anlu 2009.

Realizarea a proectului era sustănut cu finansii di la Unia Europeană, ân cadur a „Campanjiljei 4“, a Initsiativäljei europeană ti democratii shi ti ändrepturli a omlui (EIDHR): „Niintari a egalitatiljei, tolerantsiljei shi a irinjiljei“, ca partneri cu FIDSM.

Lucurlu fundamental a proectului „Bană tu loc multietnic – bânători cu idghi ändrepturi, puteri shi avigljeari“ era:

- Ma mari conshtintsă publică ti ändrepturli a grupilor a minoritătšlor shi promovari ti tinjiseari shi apurari a minoritătšlor adecvat cu conventsiili relevanti internatsionali shi cu leghislativa natsională;
- Monitoring a realizartiljei a determinantilor antidiscriminătoari pi tu comunili;
- Motivari a reprezentantsălor a grupilor a minoritătšlor ta s-ljea parti tu crearea a politichilor publitsi shit u reformili, ahorghea tu sferili ti apurari a ändrepturilor a lor;

- Developari a capatsitetilor ti colaborari anamisa a ONG shi institutsiili tsi lucreadză cu minoritătšli etnitsi cari suntu marghinalizati shi cu comunitătš etnitsi;
- Influentsă pi institutsiili a Guvernului ti realizarea a Strateghiiljei ti idghea partitsipari a minoritătšlor tu administratsia publică shit u firmili publitsi.

Ân cadur a proectului cu sucses era realizati multi activitătš:

- Paturdzătš di seminari ti ändrepturli a minoritătšlor, ti malju dză 1000 di reprezentantsă di la 150 organizatsii niguvernali shi 95 di institutsii locali,
- Campanja „Sum idghu soari“ ti promovari a valoărlor multietnitsi shi tinjiseari anamisa cum shi ma mari conshtintsă publică ti ântribărli a comunitătšlor etnitsi cari nu suntu multsimi pi nivel natsional shi nivel local,
- Internet frândza www.podistosonce.org.mk ti distribueari a informaciilor ti activitătšli tu proectul shi documentili natsionali shi internatsionali relevanti ti minoritătšli,
- Nauă TV debati reghionali shi ună natsională cu reprezentantsă di la comunitătšli, organizatsiili niguvernali, expertsälj shi institutsiili adecvati,

- Dau mări hepeninzi multietnitsi Scopia (brumar anlu 2008) shi Strug (lunar 2009),
- Ândridzeari, tipâriri shi distribuarea a „Conducator ti leghislativa natsionala tu sfera a ufilizariljei a limbilor a comunitatslor etnitsi tu Republica Machidunia“ pi 7 limbi cari s-ufilisescu tu statlu shi pi limba anglichească,
- Ândridzeari, tipâriri shi distribuarea a „Manulau ti eliminari a discriminariljei pi bază a originâljei etnică“pi 7 limbi cari s-ufilisescu tu statlu shi pi limba anglichească,
- Sustsâniri ti creari shi developari a paturlor mreji a organizatsiilor niguvernali cari lucreadză ti ândrepturli a omlui, pi nivel local shi pi nivel natsional,
- Shaspră di andamusi tematitsi/treninzi a organizatsiilor niguvernali shi a institutsiilor locali ti stimulari a comunicatsiljei shi a colaborariljei anamisa,
- Optu andamusi regional ti bğari colaborari anamisa a comisiilor ti relatsii anamisa di comunitătsli, consiliurlor a comunilor shi cantselariili regional ti Ombudsmanlui popular,
- Analiză ti partitsipari a minorităttslor (bărbats shi muljeri) tu organili cari aduc detsizii pi nivel local tu 84 di comuni shi Căsăbălu Scopia,
- Optuspră di debate publitsi ti ândrepturli a minorităttslor ti problemili actuali shi ântribărli ligati cu comunităttslor etnitsi cari nu suntu multsimi,
- Opservari a administratsiiljei locală tu 24 di comuni ti relatsiili interetnitsi shi realizarea a ândrepturlor a comunităttslor etnitsi cari nu suntu multsimi,
- Ândridzeari, tipâriri shi distribuari a Raportul cu rezultati di opservarea a administratsiiljei locală shi dimândări ti jgljoatili ti manclo, puteri shi solutsii ti ma buni situatsii.

CONFERENTSIA „DETSENTRALIZAREA - PUTEARI TI COMUNI MATOLERANTI“

Proectul „Bana tu loc multietnic – bânători ci idghi ândrepturi, puteri shi apurari“ ofitital era bitisit pi 22 di ximedru anlu 2009, cu conferentsia finală di ună dzuă „Detsentralizarea – shansă ti comuni matoleranti“, cari s-tsănu Scopia. La conferentsia loară parti multi organizatsii niguvernali, treprezentantsă a condutsirâljei locală, institutsii shi expertsă ti ândrepturli a omlui shi a minorităttslor, cum shi reprezentantsă a corlui diplomatic tu Republica Machidunia.

La aestă conferentsia zbor avura: **Ervan Fuere**, Reprezentantu spetsial a Uniiljei europeană shi shef a Delegatsiiljei a Comisiiljei europeană; **Filip Richer**, ambasadorlu a SUA tu Machidunii; **Vladimir Milcin**, director egzecutiv la FIDSM shi **Hairie Regepi**, prezidentă la ONG „Valoari deadun“.

La conferentsia era prezentati shi rezultati di opservarea a administratsiiljei locală. Metodologhia shi opservarea u-prezentă **Boriancio Mitsevschi**, di Tsentarlu regional ti developari sustsănută di Cratuva, a rezultati di opservarea fură prezentati di **Elena Anghelovsca** di ONG „Valoari deadun“.

Ân cadur a conferentsiiljei s-tsănu shi panel-discusii „Provocărli ti Machidunia pi calea cătră sotsietati ma tolerantă“ la cari panelishtsă era: **Mersel Biljali**, profesor, FON; **Jarco Traioanoschi**, expertu ti ândrepturli a omlui; **Naser Veiseli**, vitse ombudsman popular, cantselarii regională Cumanuva shi **Miriana Naicevsca**, expertu ti ândrepturli a omlui.

Conferentsia bitisi cu prezentarea a concluziilor di la panel-discusia.

GHINUERI

Euroambasadorlu Fuere actsentă ca caracterlu multiethnic easti atsea ts u-adară Machidunia unicită shi ca cu atsea Machidunia lipseashti s-hiba pirifană shi s-mărească. El adusi a minti ti marli hepening multiethnic tsi s-tsănu Strug shi actsentă ca aestă „era mari spectacle shi multu bun semnu ti ună natsii a curcubelui“. Tu Machidunii ari multi provocări shi eali, dzăsi ambasadorlu Fuere pot ta s-năstreacă mash cu colaboratsii shi partnerăljii. Aclotsi, adapsi el, multu easti importantă colaboratsia anamisa di Guvernul shi sotsietatea tsivilă, cu comunitatea di biznis, shi s-achicăseashti cu comunitatea internatsională. Atsea tsi aclo era shi ambasadorlu Richer, ti Fuere easti mari factu ca ari multi stati oaspiti cari i-da sustsăniri ali Machidunii pi calea tsi u-îmnă cătră Unia europeană.

Contractul âncadurat di Ohârda, constată Fuere, armăni cu importantsă esentsială ti democratia shi ti bânătorlji di la comunitătsli etnitsi. Detsentralizarea, arăpoi, actsentă el, easti una di parlji a Contractului âncadurat di Ohârda ca da puteari tuti comunităts s-lja parti tu adutsarea a detsiziilor. Detsentralizarea adutsi shi ma mări contacti shi comunicatsii anamisa di atselj cari fac creari a politicăljei shi atselj cari au hăiri di atsea. Da ma mari puteari a bânătorlor s-hibă involvats shi s-aibă influentsă pi detsiziili tsi s-aduc pi nivel local ma shi pi singurlu protses democratic pi nivel local.

Ti educatsia shi conflictul anamisa di scularlji d la sculiili di mesi di Strug, ambasadorlu Fuere actsentă ca Guvernul lipseashti s-li realizeadză dimândărli a Analutului comesar ti minoritâts natsionali shi ca Strateghia a Guvernului ti educatsii multietică poati s-da activitâts pozitivi ti năstritseari a problemilor anamisa di comunitătsli.

Euroambasadorlu informă ti dimândărli a Comisiiljei europeană dati tu Raportul ti progreslu ali Republica Machidunia ti anlu 2009, tu partea ti relatsiili interetnitsi, cu actsentu ca ca easti lipsitâ strateghii ti regrutari lăcărto ti administratsia a statlui di la comunitătsli etnitsi, cum shi ca comisiili ti relatsii anamisa di comunitătsli pi nivel local tu multi comuni nu funcsiioneadza adecvat. Aesti dimândări, dupu Fuere, suntu apel ti nica ma mări eforturi a Guvernului ti ânyeari a comisiilor, cum shi ti

âncurâjari a Comitetului parlamentar ti relatsii anamisa di comunitătsli s-hibă complet involvat ti promovari shi stimulari a developatsiiljei a comisiilor pi nivel local.

Euroambasadorlu actsentă ca comunitatea a Romilor tu Machidunii sh-manclu s-stăvrăseashti cu greali conditsii ti bană shi discriminari naiama multu tu partea ti documentili personali, educatsia, apurarea sotsială, sânăitatea, intrarea la lucru, partea ti bânari tu casi.

Tu soni, ambasadorlu Fuere, actsentă ca lipseashti s-aiba ma mari involvari sistematică a sotsietatiljei tsivilă tu adutsarea a detsiziilor, pi nivel national shi pi nivel local. Ashitsi, detsiziili va s-hibă multu ma reprezentativi shi va s-hibă ti atsea tsi lă lipseashti a bânătorlor. Ti atsea, Fuere l-cljimă Guvernul s-adară tut tsi poati ta spoatâ tuts acter a sotsietatiljei tsivilă s-intră tu protseslu ti adutseari detsizii.

Ambasadorlu Richer actsentă ca easti multu ifharistusit di partneriljea cu Unia europeană, ma shi di colaboratsia cu organizatsiili a sotsietatiljei tsivilă, ca cum easti FIDSM. Detsentralizarea ari mari importantsă shi ca cum dzăsi Richer, tu SUA aestă detsentralizari easti pisti 200 dianj. Aestă condutsiri lă da a bânătorlor ma activă rolji locală. Sila a prezidentului easti mari, ghini ma, constată Richer, ma marea silă easti pi nivel local ica „sila a 50-lor di stati, reghioni, sculli, casăbadz“. Tu Americă, actsentă Richer, dipriună discutăm shi avem debate ti tolerantsia, ti lucărli tsi nu li-avem ună turlii tuts, ti tinjisarea anamisa. Atseali suntu lucre cari suntu lipsiti ti ună democratii shi ti atse, SUA da stimulu ti eforturli democratia s-băneadză sh-aoatsi tu Machidunii. Tu soni, ambasadorlu Richer actsentă: „Noi him partneri cu Unia Europeană shi cu comunitatea internatsională cu multi proecti shi ashtiptăm Machidunia ti shcurtu s-hibă membru a structurilor euroatlantitsi“.

Tu ahurhita, directorlu egzecutiv la FIDSM, actsentă ca easti multu hărios shi ifharistusit cându l-ducheashti spiritul ta s-him deadun shi „s-li pindzem lucărli tru năinti“. Cându s-turna tu anlu 1992 shi la conferentsia internatsională, la cari loară parti vără sută di reprezentantsă a condutsirăljei locală shi bânătorlji di la statili membri a Consiliulu ali Europă, shiatselor cari tu atsel momentu asuna pi usha a Consiliului ali Europa, cari s-tsănu tu Machidunii, organizatâ di ună di protili organi-

zatsii niguvernali tu statlu – Parlamentul di Helsinchi a bânătorlor, Milcin actsentă: „Atumtsea practice s-limbidză ca ligatura anamisa di bânătorlji, sotsietatea tsivilă, democratia shi condutsirea locală easti papoclu. Shi ca ună fără di altă nu poati“. El dzăsi ca nica di atumtsea s-vidzu ca relatsiili interetnitsi cu harmonii suntu un di parlji a statlui shi ca „obligatsii a noastă easti cafi dzuă atsel par s-lu adrăm s-hiba nica ma sânătos“.

Dupu Milcin, ticara ca provocări shi problem ari nica, suntu adrati multi lucre pi cāmpul a relatsiilor interetnitsi shi „noi cama nuavem alibi s-dzătsem ca nă easti shcurtu aestă ica alantă“. „Minduescu ca cu dimândarea ti ahurharea a discusiiljei agiumsima la un loc cāndu di noi easti ligatā desi va s-putem s-realizām atsea tsi ti ma multu di noi easti yis“, dzăsi protlu om la FIDSM shi actsentă: „Io alāshtiu yis va lj-adar ahtari definitiisii: Machidunia ună dzuă va s-hibā stat iu cāndu va s-agudeascā Arbinesh va s-mutā tuts, a nu mash Arbineshlji. Cāndu va s-agudeascā Machedon, va s-mutā tuts nu mash Machedonlji. Cāndu va s-agudeascā Rom, va s-mutā tuts nu mash Romlji. Cāndu goada pi alantu van ā doarā cānda easti goadā pi trupu a nostu, minduescu ca va s-agiundzem aclo iu lipseashti, loclu cari s-achicāseashti nu s-agiundzi nitsi agonjea nitsi lishor. Ma atsel easti loclu cāndu parlu a statlui Republica Machidunia canā nu va s-poatā s-lu pingā. Tu atsel momentu Republica Machidunia canā noari s-poata su-aducā tu āntribari. Ti atsea ca va s-yinim tu un momentu cāndu ändrepturli individuali shi ändrepturli colectivi va s-hibā idghea importanti. Shi atumtsea va s-putem s-zburām, shi ti democratii, shi ti sotsietati tsivilă, shi ti sotsietati iu ändrepturli a omlui shi libertatea a omlui va s-tinjiseascā pānā tu soni. Tutā aestă s-achicāseashti easti yis. Io poati noari s-ashteptu. Ghini ma am umuti ca vāră di voi va u-veadā atsea, atselj cama tinirlji. Ma atsea tsi escu ma tricut nu nj-da calī s-dzāc: e tora easti duri di la mini, va mi discurmu. Ca tsitzen, ca individual lugursescu ca atsea easti a mea obligatsii shi pistipsescu ca Machidunia ari multsā bânători di sectorlu niguvernal, di condutsirea locală ica tsentrală cari u-āmpartā aestă mindueari. Deadun atsea putem su adrām“.

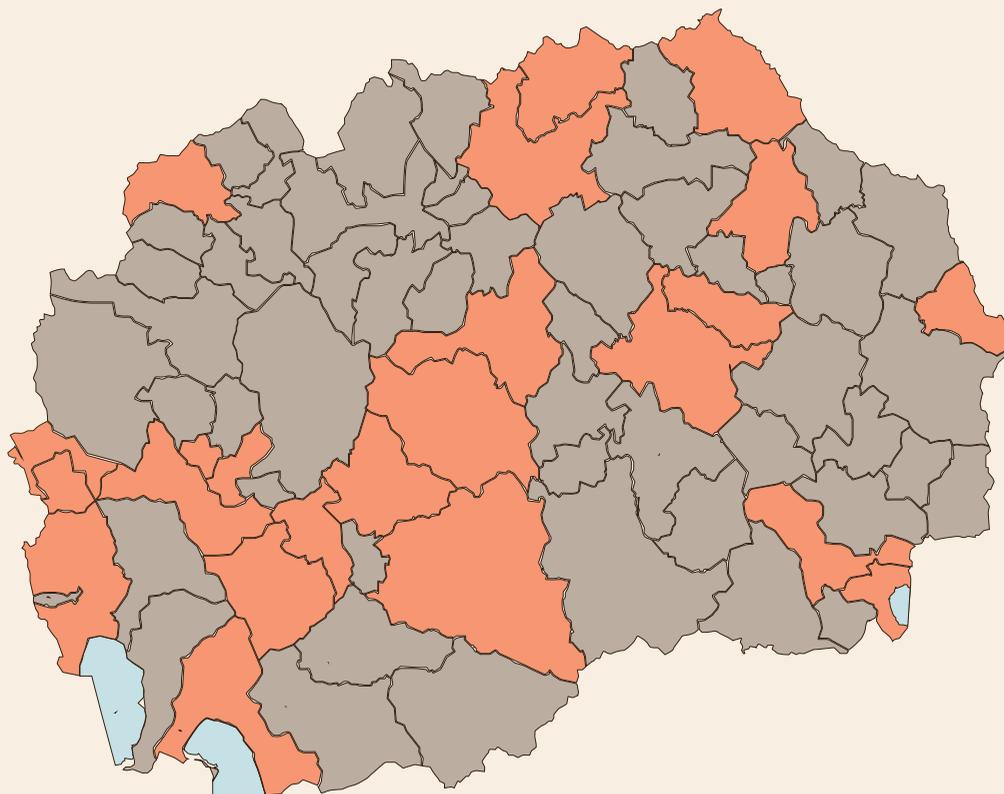
Prezidenta la „Valoari deadun“, actsentă ca ifharistursirea a Uniiiljei Europeană shi a FIDSM, proiectul „Bană tu loc multietnic – bânători cu idghi ändrepturi, puteri shi apurari“ putu s-facā stimulari a colaboratsiiljei anamisa

di institutsiili locali, comisiili ti relatsii cu comunitātsli, cantselarili reghionali, organizatsiili niguvernali shi reprezentantsālji a comunitātslor etnitsi tu statlu. Cara s-aibā tu videari chindimata etnică, confesională, chindimata di limbi, tāshi shi chindimata cultural ali Republica Machidunia, aestu proiectu, dupu Regepi, putu s-da signal pozitiv cum lipseashti s-avdā tuti turlii dia aspect, cum lipseashti s-niinteadzā cultura a dialoglui shi cum tuts deadun cu lucru anamisa poati s-aflā solutsii ti nās-tritseari a aspectilor cari nă āmpartā. Tuts atselj cari loar parti la seminarili, la tuti evenementi, la debatili publitsi ān cadur alāshtui proiectu totāna tu soni, actsentā Regepi, s-duchea ca parti di solutsiili pozitivi a problemilor shi a lipsiturlor a lor di cafi dzuă, shi atsea spunu ca scupolu a proiectului easti agiumtu.

Regepi actsentă ca armāni nica multu s-lucreadzā ti realizarea complete a ändrepturlo a comunitātslor etnitsi, cum shi ti ma bunā comunicatsii a comunitātslor cu institutsiili competent. Ma iara, mindueashti, ca naima importantă easti adrarea atmosferă pozitivă tu aestu cāmpu senzitiv, ca ună di lucărli cari va s-priaduca tia agunjuseari a protsesilor eurointegratsioni ali Republica Machidunia.

PREZENTAREA A REZULTATILOR DI OPSERVAREA A ADMINISTRATSII LJEI LOCALÃ

Metodologhii

Metodologia a opserariljei a administratsiiljei locală u-prezentă **Boriancio Mitsevschi** di la Tsentrul regional ti developari sustsănută, Cratuva, membru a grupâljei operativă ti opserari.

Opserarea a administratsiiljei locală ti realizarea a ăndrepturor a comunitătslor etnitsi, era realizată di meslu ianara anlu 2008 pănă meslu ciarshar anlu 2009, tu 24 di locări a condutsirâljei locală: Valanduva, Veles, Vraneshtitsa, Dibra, Delciuva, Demir Hisar, Dolneni, Doiran, Drugovo, Carbintsi, Chicea, Cociani, Criva Palanca, Crushuva, Cumanuva, Pehciuva, Pârlep, Resen, Staro Nagoriciane, Strug, Tetuva, Tsentar Jupa, Ciashca shi Shtip.

Opserarea era realizată di 12 di echipi iu avea cătri trei opseravtori locali shi di reprezentantsă di ma multi comunităts etnitsi, ca ri partitsipeadză tu comuna adecvată a cari era sum opseravri. Echipili ti opserari lucre dupu planurli actzioni ti cafi mess shi cu matritsă ti opserari ăndreptă di năinti. S-tsănură multi andamasi, s-realiză contacti shi s-aduna facti di ma multi structure locali – condutsirea locală, giuditsli, sectorlu tsivil,, mediumili shi bânătorlji, shi ăndridzea raporturi cvartali shit u giumitati di an. Tu sonea a proectului era ăndreptu raportu final iu era adunati rezultatii di opseravarea di 18 di mesh, cum shi dimăndărli ti năstritseari a problemilor tsi era afalati.

Opserată era situatsia locală cându easti zbor ti protseslu di detsentralizari shi ti relatsiili interetnitsi tu aesti sectori: sigurantsa, ăndreptul ti idghu status di năinti a nomurlor shi idghu tretmanu, educatsia, idghea partitsipari, tolerantzia, achicăseasi shi colaboratsii, relatsiili sotsiali shi rolja a organizatsiilor tsivili tu intrarea a comunitătslor etnitsi pi nivel local, cum shi alti ăndrepturi tsivili, ligati cu reprezentantsălji di tuti comunităts etnitsi.

Rezultati

Resultatii esentsiali di opserarea adunati tu aesti sectori: educatsia; partitsiparea tu structurili conducătoari, administrativi shi publitsi a comunâljei; tolerantzia, achicăsarea shi multicultural; comisiili ti relatsii anamisa di comunitătsli shi alanti sferi di interes era pezentati di **Elena Anghelovsca** di ONG „Valoari deadun“:

1. EDUCATSIA

Puncturi slabi

- S-veadi ca nu-agiundzi cadar di dascalj, naima multu pi limbili a comunitătslor cari nu suntu multsimi,
- Nu agiungu cărtsăli pi limbili a comunitătslor etnitsi,
- Tu născănti comuni noari educatsii pi limbili a comunitătslor etnitsi cari nu suntu multsimi,
- Partitsiparea a comunitătslor etnitsi cari nu suntu multsimi tu structurili conducătoari a educatsiiljei, comitetili a sculiilor shi consiliuror nu easti căt lipseashti s-hib,
- Ficior tsi lipseashti s-ducă la sculii suntu năfoar di protseslu ti educatsii,
- Tu născănti locări rurali nu easti ăngrăpsit nitsi un ficior la sculii iac s-scadi numerlu a scularlor dim area emigratsii pit cāsăbadzljji ica tu alti stati,
- Njică evidentari ti scularlji cari suntu ăngrăpsits shi atselor cari suntu năfoară di protseslu ti educatsii, cum shi njica evidentsii a scularlor ti alor pricădeari etnică,
- Scularlji feamini tu născănti comuni, naima multu locărli rurali, nu s-duc dipriună la sculii, u-alasă sculia, a tu născănti locări shi nitsi ahurhescu cu educatsia,
- La scularlji di la comunitatea a Romilor s-ducheashti alas area a sculiiljei ninti ta su bitisească,
- Ca nima marei furnjii ti curmarea a educatsiiljei pârintsălji u-spun greaua situatsii sotsio-economică,
- Activitătli ăn cadur a Decadâljei a Romilor nu suntu ahăt căt lipseashti,
- Ari ashitsi dzăsă fronimă discriminari a ficiorlor Romi, problem cu ăngrăpsarea la sculii di reonizarea,

- Multi ori protseslu ti educatsii easti ämbudghisit di cävghats polititsi,
- Multi sculii tu locärli rurali suntu cu supstandardi ti realizarea a educatsiiljei,
- Multi problem es la ängräpsearea tu ma analtili sculii ca nu u-shtiu limba pi cari easti educatsia,
- Scularlji di alti comunitäts etnits multi ori s-bat anamisa,
- Ari shi ämpärtsari a scularlor tu terminurli dupu limba pi cari s-tsäni educatsia,
- Pärintsäll multi ori singur fac nibuni lucrü,
- Tu näscänti comuni scularlji di ma njitsli comunitäts etnitsi vor s-änveatsä pi limba machiduneascä ica limba arbinisheascä.

Ändridzeari

- Dutsarea la sculii färä ta s-pälteascä ti transport da motivari ti intrari tu protseslu ti educatsii shi a lui adävghari,
- Cärtsäli cari suntu färä päradz suntu mari agiutor ti pärintsälj cu greu situatsii sotsio-economicä,
- Nomlu ti obligatsionä educatsii pit sculiili di mesi priadusi ti ma multsä sculari cari u-adavgu educatsia pit sculiili di mesi,
- Tut ma multsä studentsä di la comunitätsli etnitsi cari nu suntu multsimicari s-ängräpsirä la facultatili,
- Ma mari numer a Romilor cari s-ängräpsirä tu sculiili di mesi,
- Tut ma multu stipendii ti scularlji Romi,
- Sectorlu tsivil lucreadzä ti bitisarea a educatsiiljei ti ma märlji, naima multu Romi,
- Ari egzempluri di sculii dit Machidunii shi Turchii cari lucreadzä anamisa shi sh-agiutä,
- Disfätseari sculii ti analta educatsii iu änvitsraea easti pi ma multi limbi cari s-zburäscu tu Machidunii,

- Cändu ari shtraicuri, läcärtorlji tu institutsiili ti educatsii nu s-ämpartä pi bazä etnicä.

2. PARTITSIPARI TU STRUCTURILI CONDUCÄTOARI, ADMINISTRATIVI, SHI PUBLITSI A COMUNILOR

Puncturi slabi

- Comunitätsli etnitsi nu partitsipeadzä ahät cät lipseashti tu structurili publitsi, administrative a comunilor pi nivel local (Valanduva, Veles, Vraneshtitsa, Dibra, Delciuva, Demir Hisar, Doiran, Drugovo, Carbinsi, Chicea, Cociani, Criva Palanca, Cumanuva, Mehciuva, Pärlep, Resen, Strug, Tsentar Jupa, Ciashca shi Shtip),
- Furnjia ti aestä s-arucä pi atsea cä noari cadar cvalificat shi problemlu cu finansiili,
- Ca noari cadar cvalificat s-ljea oaminj di alti comuni,
- Partitsiparea a ma njitslor comunitäts etnitsi easti pi nica ma nibun nivel,
- Concursili ti intrari la lucru multi ori au märi anomalii (suntu publicati pi unä limbä ica pi limba tsi nu easti adecvatä), multi ori la lucru inträ oaminj cdi värä partii, a multi ori ti intrari la lucru nu s-tinjiseashti idghea partitsipari etnicä,
- Ti anomalii cändu easti zbor ti intrarea la lucru noari reactsii iuristicä,
- Ti alidzerli locali shi alidzerli ti prezidentu la anlu 2009, tu näscänti comuni, partiili di la comunitätsli cari nu suntu multsimi nu avea listi a lor ti consultantsä, a candidatslor a lor era parti di listili a ma märlor partii, cu tsi multu ptsän di candidatslji di la comunitätsli etnitsi cari nu suntu multsimi intrarä tu consiliurli a comunilor,
- La alidzerli locali shi la alidzerli ti prezidentu la anlu 2009, tu näscänti comuni, partiili a comunitätslor cari nu suntu multsimi avea a lor listi, ma nu era aleptu nitsi un reprezentantu,

- Tu coniliulu iu ari ptsāj reprezentantsā a comunitātslor cari nu suntu multsimi, un consultant easti membru tu ma multi comisii a comunāljei.

Āndridzeari

- Tu nāscānti comuni la alidzerli locali la anlu 2009 avea listi di partiili a comunitātslor etnitsi cari nu suntu multsimi, a curi membri asigurarā locuri tu consiliului a comunāljei,
- Reprezentantsā di la comunitātsli cari nu suntu multsimi active era involvats tu protseslu ti alidzeari ca membri a comitetlor ti alidzeari shi ca opsevatori,
- Poati s-aflā shi muljeri di la comunitātsli cari nu suntu multsimi pi pozitsii analti, ica nāscānti cari intrarā la lucru tu administratsia localā,
- Bānātorlji di la comunitātsli cari nu suntu multsimi active suntu involvats tu programa ti singurā intrari la lucru cu creditari,
- Bānātorlji di la comunitātsli cari nu suntu multsimi s-angajeadzā ca lācārtori ti unā sezonā di partea a nāscāntilor firmi publtsi, naima multu di la comunitatea a Romilor,
- Tu nāscānti comuni iu noari Comisii ti relatsii anamisa di comunitātsli intrā la lucru un Referent ti āntribāri etnitsi (a Romilor).

3. TOLERANTSII SHI ACHICĀSEARI SHI MULTICULTURALIZMU

Puncturi slabi

- Gheneral, pi nivel local relatsiili interetnitsi suntu relaxati. Tu nāscānti comuni easti constatātā tolerantsii anamisa di comunitātsli etnitsi, ma nu shi colaboratsii anamisa (Chicea), a tu nāscānti locāri situatsia easti crāhtā (Cumanuva, Tetuva),
- Cāvgadzljji tu politicā au influentsa pi relatsiili interetnitsi shi lucurlu a comunilor,
- Ari shi intsidenti izolati di character interethnic ca cum suntu bāteri, vandalizmu pi obiecti ti pisti shi monumenti, adrari nail obiecti ti pisti,

conflictu a pārmāteftsālor, cu politsia, ufilizari loc public, pindzeari māhāladz a Romilor fārā izini shi alti,

- Tu nāscānti comuni ari problem cu implementarea a ufilizariljei dau limbi ofitsiali,
- Nāscānti comuni nu l-tinjisescu Nomlu ti bāgari a hlamburāljei,
- Tu nāscānti comuni s-veadi ca nu s-cānoscu normili shi protsedurili ti realizari a āndreptlor a bānātorlor a comunitātslor,
- Multi ori bānātorlji nu l-ufilisescu āndreptul ti loari documenti pi limba di dada shi pi ninga shansa tsi lā easti data,
- Tu nāscānti comuni atsea tsi dunjaua suntu dispārtsāts pi bazā etnicā priadutsi s-scadā comunicatsia anamisa di oaminjlji,
- Easti aflatā shi tretman cari nu easti idghu la ma njitsli comunitāts etnitsi pi nivel local,
- Mari protsentu di atselj tsi ljea agiutor sotsial shi agiutor di unā oarā suntu di la comunitātsli etnitsi cari nu suntu multsimi,
- Tu locārlu rurali noari conditsii ti developari a culturāljei a comunitātslor,
- Colaboratsia anamisa di bānatorlji shi politsia nu easti pi analtu nivel,
- Pricunushtarea a statlui Cosova di partea ali Republica Machidunia provocā tenzii anamisa di comunitatea arbinisheascā, machiduneascā shi comunitatea sārbeascā.

Āndridzeari

- Sectorlu tsivil easti active tu apurarea shi promovarea a comunitātslor etnitsi,
- Manifestatsiili multiculturali suntu furnjii ma multu ti aprucharea a oaminjlor di tuti comunitāts etnitsi,
- Ma bunā easti situatsia shi cu implementarea a bilingvalitatiljei tu comunicatsia a comunilor cu ma multu di unā limbā ofitsialā,
- Tu tut ma multu di comunili sveadi colaboratsii anamisa di comuna shi sectorlu tsivil.

4. COMISII TI RELATSII ANAMISA DI COMUNITĂTSLI

Comună	Comisii di ma ninti	Fundatã comisii tora	Fundatã cu regulativili a nomurlor	Obligatsionã	Fundatã pi bazã di volonteri
Valanduva					
Veles					
Vraneshtitsa					
Dibra					
Delciuva					
Demir Hisar					
Doiran					
Dolneni					
Drugovo					
Carbintsi					
Chicea					
Cociani					
Criva Palanca					
Crushuva					
Cumanuva					
Pehciuva					
Pãrlep					
Resen					
Staro Nagoriciane					
Strug					
Tetuvo					
Tsentar Jupa					
Ciashca					
Shtip					

5. ALTI SFERI DI INTERES

Puncturi slabi

- Naima mari problem a bñătorlor di locārli rurali easti greaua situatsii sotsio-economică, niavarea lucru, nibuna infrastructură shi problemili comunali,
- Muljerli nu partitsipeadză ahăt căt lipseashti tu bana publică, structurili locali, administrative shi structurili a condutsirāljei,
- Furnjia aca muljerli nu partitsipeadză naima multi ori easti di nieducatsia shi comunitatea patriarhală,
- Comisiili ti idghi shansi a muljerlor shi a bārbatslor noau influentsă ta s-āndreagă situatsia a muljerlor,
- Tinirlji nu suntu multu active tu bana publică shi ti developari a comunāljei a lor,
- Emigrarea a oaminjlor pit cāsābadzłji ica tu alti stati easti evident tu ma multi comuni.

Āndridzeari

- Sectorlu tsivil active priadutsi ti developarea a comunitātslor tu naima multi di comunili.

PANEL DISCUSII „PROVOCĂRI TI MACHIDUNIA PI CALEA CĂTRĂ SOTSIETATI MA TOLERANTĂ“

Declarări ti introdutseari

Pi tema **Partitsiparea politică a comunitātslor etnitsi tu condutsirea pi nivel local shi tseentral** profesorlu Mersel Biljali actsentă ca tu Machidunii comunitātsli etnitsi suntu intrati tu condutsirea shi ca partitsiparea a laor easti mash di interes a statlui ica mash ashitsi statlu funcsioneadză adecvat pi multietnitiljei. Ti atsea, dupu Biljali, tu aestu segmentu easti multu imoportantu s-tinjisească printsiplu ti leghitimitet shi credibilitet.

Cāndu easti zbor ti administratsia a statlui shi partitsiparea a reprezentantsālor a comunitātslor cari nu suntu multsimi, Biljali actsentă ca avem mari partizari tu selectsia a cadrilor shi ca aestă administratsii easti multu greu ti statlu. Numerlu a lăcārtorlor tu administratsia publică easti pisti 136.000, tsi easti 20% di numerlu complet a oaminjlor tsi lucreadză tu Machidunii shi vară 13% di oaminjlji tsi pot s-lucreadză. Aestu numer easti tăsh 5 ori ma mari di atsel tu Unia europeană.

Pi ninga scādarea a administratsiiljei shi aljei departizari, ti Biljali multu importantă easti āntribarea ti aljei profesionalizari. Biljali dzāsi ca Machidunia lipseashti s-adară institutsii adecvati ti selectari a cadrilor profesionali, ca mash cu ahtari administratsii profesională poati s-aiba buni rezultati. Ti bñătorloru irrelevant easti desi atsel tsi nu lji bitisi lucurlu easti Arbines, Machedon ica Turcu. Tu condutsirea tseentrală, actsentă Biljali ari multi mehanizmi cari garanteadză funcsiionalitati adecvată pi realitatea multietnică a statlui shi atseali mehanizmi suntu hāiri ti bñătorlji shi statlu fāră ta s-mutrescā pi pticādarea etnică, ica atseali mehanizmi suntu exploatati mash ti lucre polititsi shi interesi a partiilor.

Jarco Traianoschi zbură ti multiculturalizmul tu Machidunii shi actsentă ca el s-leagă cu traditsia ti banā deadun cari tradzi zārtsinj nica di la Imperia otomană, iu vitsinamea, spiritlu, shi menatlitetlu a ciarshiiljei achicāsea tinjii cātră alantu. Ghini ma, actsentă Traianoschi, multiculturalizmul ca vāră traditsii ti banā deadun nica easti metă ti critică ti multsă teoreticiari cari s-āntrebā ti tsi tu loc di „izam“ nu s-ufilisescu contsepti ca cum suntu banā deadun, tolerantsii ica vāră altu ahtari termin.

Cându s-zburashti ti **multiculturalizmul tu Machidunii** pot s-aleagă ma multi context shi chiro, ma Traianoschi naima mari actsentu bågă pi politicilor ti identitetlu shi diferentysăli cari da di născânti ändrepturi a omlui dupu amandmanili a Constitutsiiljei la anlu 2001. Tu machidunii multi ori s-zburashti ti ändrepturi colectivi ica ti ändrepturli a comunitătslor etnitsi, a terminlu deadun easti monopolizat tu contextu etnic. El adusi a minti ca tu Constitutsia purtatoria ändrepturor suntu individui shi ca atsea easti altă turlii di aspect a ändrepturor a omlui: „Atsea tsi nj-alasă mari impresii shit u referatili a politicarlor, ghini ma shit u referatili alăshor cari fac analiză a discusiilor polititsi tu Machidunii dupu anlu 2001, easti ca bânătorlji vără turlii s-chirură di cadurlu ca purtatori a ändrepturor, shi avem ună interpretari a Contractului āncadurat, ica a amandmanilor cari fatsi supstiuari a ändrepturor individuali cu ändrepturli colectivi tsi di altă parti ica di aspectu a ändrepturor a omlui, poati s-hibă problem serioz“.

Cum dzăsi Traianoschi, politica a identitetlui focusată pi etnitatea bågă ună tiranii ti născânti identiteti etnitsi ica u-lărdzi realitatea di cartea. Nă agărshim ca noari mash identiteti etnitsi,, religiozi iac identiteti a partilor tu Republica Machidunia, ma ca ari shi alti identiteti. Tu atsel cursu, actsentă el, terminlu multiculturalizam lipseashti s-ufilisească ca politică ti pricunushteari a identitetilor ca cum suntu homosexualtsălji, lezbianili, bisexualtsălji, transexualtsălji, muljerli ca au discriminari duplă, dăpoaiea shi narcomanjli shi altsă di grupili a culturăljei marghinalizată a curi boatsi, simplă, nu agi-undzi pănă la realitatea politică.

Tu soni, Traianoschi spusu ti paradoxul ca optu anj dupu Contractul āncadurat, Machidunia nica noari contractu āncadurat ti apurari di discriminari, cari lipseashti sapură pi nivel individual, pi ninga alanti shi a discriminari ljei pi bază a originăljei etnică.

Vitse Ombudsmanlu popular di la canatselaria reghională di Cumanuva Naser Veiseli zbură ti **experienta cu idghea partitsipari shi partitsiparea adecvată a comunitătslor** iu actsentă ca organili a condutsirăljei locală ma intenziv li-realizeadză aesti printsipi, ma nu easti ashi shi cu fondurli shi firmili publitsi ca ri nica nu suntu etimi ti tinjseari alăshtui printsip. Ombudsmanlu popular, actsentă Veiseli, l-informă Parlamentul ti aestă situ-

atsii. A a Guvernului i-deadi tu shteari ca ari nicunushteari elementară a regulilor ica competentsiilor a Ombudsmanlui popular di partea a născântilor organi, ca: Firma publică ti economii cu casi shi duhenj, Aghentsia ti investitsii di năfoară, Directsia ti zoni liberi economitsi, Institutsia a statlui ti sânăatati, Institutsia a statlui ti transfuziologhii, Farmatsia clinică, Spitalu spetsial ti ficiori di Ohărda, casili ti sânăatati di Ohărda shi Veles, cum shi comunili Cavadartsi, Negotina, Vraneshtitsa, Gradsco, Zaias, Zărnovtsi, Rosoman shi Studeniciani.

Situatsia, cum spsui Veiseli, nu easti ma bună nitsi tu sfera a giudistlor, iu aestu printsip s-realizeadză multu penarga, a atsea tsi naima multu săcăldăseashti easti factul ca tuti căftări pănă la Ombudsmanlu popular cari suntu ti idghea partitsipari suntu mash 0,69% di tuti căftări. Aestu numer, actsentă Veiseli, ni di largu nu easti adecvat cu realitatea shi spuni ca bânătorlji nica nu suntu cânăscuts cât lipseashti cu competentsiili a Ombudsmanlui popular.

Nica un problem, dupu Veiseli, easti factul nica nu easti adus nomlu ti apurari di discriminari shi ti atsea multi ori fără succses bitisescu eforturli ti determinari a discriminari ljei tu Machidunii.

Pi tema **Desi ari discriminari pi bază a originăljei etnică?** Miriana Naicevsca actsentă ca cara s-giudică dupu căftărli tsi s-da la organili competeni ti discriminarea pi bază etnică, impresii easti ca tu Machidunii noari discriminari. Cara s-giudicăm di aspect ti atsea cât āngătan i-si da a discriminari ljei etnică, ica ti atsea tsi easti ligatā cu idghul tretman a banatorlor di la comunitătsli etnitsi. A atsea easti alăxeari a Constitutsiiljei, alăxeari a nomuror, acti sum nomurli cu cari s-reguleadză idghea partitsipari, iara poati s-dzacă ca noari discriminari etnică. Ghini ma, actsentă Naicevsca, 55% di bânătorlji anchetats tu cercetarea di „Evrobarometar“, minduescu ca ari discriminari etnică, a tăsh 37% minduescu ca tu aeshtsă 5 anj dit soni ari ma mari discriminari di cât tsi avea ma ninti.

Aestă discrepantă anamisa di factili oftsiali shi minduerli a bânătorlor, dupu Naicevsca, easti rezultat di āndau problem. Prot easti problemlu cu cari nă stăvrăsim, factul ca nu s-adună factili desagregati pi bază a originăljei etnică. Nu shtim desi avem sferi iu comunitătsli etnitsi

aravdă vără turlii di protseduri, desi easti zbor ti casili, biznislu, intrari la lucru, educatsii, apurari a sănătatiljei, protseduri a politsiiljei.

Alantu problem, actsentă Naicevsca, easti atsea ca ari discriminari structural ica sistematică, discriminari institutsionalizată cari easti di stereotipili ica prejudicata traditsională. Multi ori, discriminarea, spetsial pi bază etnică easti indirect. Taha s-ufilisescu idghi ica metodi neutrali, noari discriminari activă, ghini ma situatsia cari s-adară easti situatsii ti discriminari. La noi, shi pi ninga atsea tsi s-adutsi a minti stuhinarea tu Nomlu ti relatsii la lucru shit u Nomlu ti idghi Shansi a muljerlor shi a barbatslor, multi ori cându va s-dzătsem stuhinari minduim pi stuhinarea sexual. Ghini ma, stuhinarea easti ună turlii di discriminari. Atsea easti ună atmosferă nibună iu bânător di vară comunitati etnică nu s-ducheashti confort. Naima multu ti atsea putem s-zburăm tu sistemlu ti educatsii. Multu easti greu ta s-hibă scular Rom tu clasa iu dominant suntu scularlji di altă comunitati etnică.

Tu soni, Naicesca bitisi cu atsea ca statlu lipseashti s-aibă portu proactiv, ica s-acatsă actsii pozitivă cu tsi va lj-stimuleadză oaminjlji shi institutsiili ta s-ahurhească s-li tinjisească dferentili lucre. Simplă, statlu nu lipseashti s-ashteaptă vără su da la giudic, ma lipseashti s-caftă di la tuti firmi shi sectorlu complet privat shi public s-adară politică ahorghea ti idghu tretmanu ica s-aibă portu pozitiv ti insheari ăn cap cu discriminarea.

Discusii

Partitsipantsălji tu discussia actsentară ca tu Machidunii bânătorlji di la minoritătisli duchescu discriminari. Atsea discriminari, cum dzăsiră, nu easti publică, ma s-ducheashti tu bana di cafi dzuă. Naima marea discriminari tsi s-fatsi easti pi Romlji cari malju dză cafi dzuă au problem cu realizarea a ăndrepturor fundamentali, personal, polititsi shi economitsi, ăndrepturli sotsiali shi libertatea, ma shi bânătorlji di alanti grupi marghinalizati (Eghipcheanjlji, singuri dadı, bânători di locări rurali...)

Di atsea tsi u-spusiră discutantsălji nu putem s-him ifharistusits di atsea tsi easti adrată pănă tora, a atsea u-spun shi notili di la Raportul a Comisiiljei europeană ti progreslu ali Machidunii la anlu 2009.

Tu idghu chiro, discutantsălji constatară ca lipseashti nica multu s-lucreadză tu sfera a idghilor Shansi shi ti niintarea a situatsiiljei a muljerlor tu sotsietatea ali Machidunii. Tu numa a purariljei a valoaryljei traditsională shi practica cultural a comunitătislor etnitsi, multi ori s-agărshashti pi znjia tsi parctica culturală shi traditsională u-fatsi ti bânătorlji di vără comunitati etnică. Atsea tsi muljerli nu suntu ahăt căt lipseashti tu sfera publică shit u protsesili ti adutseari detsizii easti indicator ica rezultat di atseali practichi. Muljerli Romi aravdă discriminari duplă, ica muljerli Romi suntu discriminate shi di institutsiili a sotsietatiljei, ma shi di familia.

Partitsipantsălji la debată actsentară ca protseslu di det-sentralizarea adră vără progress tu cămpul a ăndrepturor a minoritătislor cari nu suntu multsimi, ma iara partitsiparea adecvată shi tinjisarea a ăndrepturor a minoritătislor nica suntu mari provocari ti comunili. Act-sentară ca cadurlu a nomuror easti bun, ma lipseashti realizari eficasă.

Concluzii

- Tinjiseari a ăndrepturilor garantati cu Constitutsia shi cu nomurli fără di altă lipseashti s-hibă prioritati,
 - Nu lipseashti s-nă agărshim ca bânătorlji suntu purtatorlji a ăndrepturilor, ica s-nu adrām supstiuari a ăndrepturilor individuali cu ăndrepturli colectivi,
 - Nu lipseashti s-li agărshim alanti identiteti ica lipseashti s-fătsem eforturi ti politică ti pricunushteari a ashitsi dzăsilor identiteti cu mărasi,
 - Nomlu ti apurari di discriminarea lipseashti s-aducă cāt ma agonjea poati,
 - Firmili publitsi lipseashti tsi ma agonjea s-cănoască cu regulili tu partea di partitsiparea adecvată, cum shi cu competentsiili a Ombudsmanlui popular,
 - Avem model a nomurilor tsi poati bun s-functsioneadză, ma lipseashti bun s-realizeadză,
 - Partitsiparea a comunitătslor etnitsi tu condutsirea lipseashti s-hibă pi fundamental di leghitimitet shi credibilitet,
 - Administratsia a statlui shi administratsia publică lipseashti fară di altă s-hibă profesionalizata,
 - Condutsirea lipseashti s-lucreadză ti hairea a bânătorlor, a nu mash ti interesili a partiilor shi alti interesi,
 - Partitsiparea adecvată caftan ma limbidi criteriumi shi reguli,
 - Lipseashti s-adară system ti adunari a factilor disegregati pi bază etnică,
- Tu Machidunii oaminlji s-stăvrăsescu cu discriminari ascumtă, ica sistematică, structural shi institutsionalizată shi atsea pi fundamental a traditsiiljei, stereotipili shi prejudicata,
 - Statlu lipseashti s-facă motivari a bânătorlor, institutsiili, firmili shi tuti factori ta sui tinjisească diferentitatea.

**ŽIVLJENJE U MULTIETNIČKOJ SREDINI –
GRAĐANI JEDNAKIH PRAVA, MOGUĆNOSTI I ZAŠTITE**

**DECENTRALIZACIJA –
MOGUĆNOST ZA TOLERANTNIJE
OPĆINE**

ŽIVLJENJE U MULTIETNIČKOJ SREDINI – GRAĐANI JEDNAKIH PRAVA, MOGUĆNOSTI I ZAŠTITE

DECENTRALIZACIJA – MOGUĆNOST ZA TOLERANTNIJE OPĆINE

„Življenje u multietničkoj sredini – građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite“ je projekt za poboljšanje statusa manjinskih grupa i kapaciteta za njihovo aktivno učešće u kreiranju javnih politika, kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou.

Fondacija Institut otvoreno društvo - Makedonija (FIODM), u suradnji sa NVO „Zajedničke vrijednosti“ i 12 nekadašnjih Centara za podršku NVO, u regionima Veles, Prilep, Štip, Kičevo, Struga, Resen, Gevgelija, Negotino, Strumica, Delčevo, Kratovo, Debar, Kumanovo i Tetovo, realizirala je ovaj projekat, u periodu od januara 2007 - oktobra 2009 godine.

Provedbu projekta finansijski je podržala Evropska unija, u okviru „Kampanje 4“, Evropske inicijative za demokratiju i za ljudska prava (EIDHR): „Unaprijeđenje jednakosti, tolerancije i mira“, u partnerstvu sa FIODM.

Osnovni zadaci projekta „Življenje u multietničkoj sredini – građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite“ bili su:

- Povećanje javne svijesti o pravima manjinskih grupa i promocija poštivanja i zaštite manjina u suglasnosti sa relevantnim međunarodnim konvencijama i sa nacionalnim zakonodavstvom;
- Monitoring provedbe postojanih antidiskriminacijskih odredbi u općinama;
- Motivacija predstavnika manjinskih grupa da učestvuju u kreiranju javnih politika i u reformama, posebno u oblasti zaštite njihovih prava;

- Razvijanje kapaciteta i suradnje između NVO i institucija koje rade sa marginaliziranim etničkim manjinama i sa etničkim zajednicama;
- Utjecaj na vladine institucije u pogledu dalje provedbe Strategije za pravičnu zastupljenost manjina u javnoj administraciji i javnim preduzećima.

U okviru projekta bio je uspješno realiziran veliki broj aktivnosti:

- Četrdeset obuka za manjinska prava, za skoro 1.000 predstavnika iz 150 nevladinih organizacija i 95 lokalnih institucija,
- Kampanja „Pod istim suncem“ za promociju multietničkih vrijednosti i međusobnog poštivanja i povećanja javne svijesti za pitanja nevećinskih etničkih zajednica na nacionalnom i lokalnom nivou,
- Internet strana www.podistosonce.org.mk za distribuciju informacija za aktivnosti u projektu i relevantni nacionalni i međunarodni dokumenti za manjine,
- Devet regionalnih i jedna nacionalna TV debata sa predstavnicima zajednica, nevladinih organizacija, eksperata i odgovarajućih institucija,
- Dva velika jednodnevna multietnička hepeninga u Skoplju (novembar 2008) i Struga (jul 2009),
- Priprema, štampanje i distribucija „Vodiča nacionalnog zakonodavstva u oblasti

upotrebe jezika etničkih zajednica u Republici Makedoniji“ na 7 jezika koji se koriste u državi i na engleskom jeziku,

- Priprema, štampanje i distribucija „Priručnika za otstranjivanje diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti“ na 7 jezika koji se koriste u državi i na engleskom jeziku,
- Podrška za kreiranje i razvoj četiri mreža nevladinih organizacija koje rade na manjinska prava, na lokalnom i na nacionalnom nivou,
- Šesnaest tematskih susreta/radionica nevladinih organizacija i lokalnih institucija za podsticaj međusobne komunikacije i suradnje,
- Osam regionalnih susreta za uspostavljanje suradnje među komisijama za odnose među zajednicama, općinskim savjetima i regionalnim kancelarijama Narodnog pravobranitelja,
- Analiza za učešće manjina (muškaraca i žena) u odlučivajućim tijelima na lokalnom nivou u 84 općine Grada Skoplja,
- Osamnaest javnih debata za manjinska prava za aktualne probleme i pitanja povezana sa nevećinskim etničkim zajednicama,
- Posmatranje lokalne administracije u 24 općine u pogledu međuetničkih odnosa i ostvarivanju prava nevećinskih etničkih zajednica,
- Priprema, štampanje i distribucija Izvještaja sa rezultatima posmatranja lokalne administracije i preporuke za naredne korake, mogućnosti i riješenja za poboljšanje stanja.

KONFERENCIJA „DECENTRALIZACIJA – MOGUĆNOST ZA TOLERANTNIJE OPĆINE“

Projekat „Življenje u multietničkoj sredini – građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite“ oficijalno je bio zaokružen 22 oktobra 2009 godine, sa jednodnevnom završnom konferencijom „Decentralizacija – mogućnost za tolerantnije općine“, koja se održala u Skoplju. Na konferenciji je učestvovao veliki broj nevladinih organizacija, predstavnici lokalnih vlasti, institucija i eksperata za ljudska i manjinska prava, kao i predstavnici diplomatskog kora u Republici Makedoniji.

Prisutnim učesnicima su se obratili: **Ervan Fuere**, Specijalni predstavnik Evropske Unije i šef Delegacije Evropske komisije; **Filip Riker**, ambasador SAD u Makedoniji; **Vladimir Milčin**, izvršni direktor FIODM-a, **Hajrije Redžepi**, predsjednica NVO „Zajedničke vrijednosti“.

Na konferenciji su bili prezentirani i rezultati posmatranja lokalne administracije. Metodologiju posmatranja predstavio je Borjančo Micevski, iz Regionalnog centra za održivi razvoj iz Kratova, a nalaze posmatranja prezentirala je Elena Angelovska iz NVO „Zajedničke vrijednosti“.

U okviru konferencije održala se i panel-diskusija „Izazovi Makedonije na putu ka tolerantnijem društvu“ na kojoj su panelisti bili: **Mersel Biljali**, profesor, FON; **Žarko Trajanoski**, ekspert za ljudska prava; **Naser Vejseli**, zamjenik narodnog pravobranitelja, regionalna kancelarija Kumanovo i **Mirjana Najčevska**, ekspert za ljudska prava.

Konferencija je završila prezentacijom zaključaka sa panel-diskusije.

POZDRAVNA OBRAĆANJA

Evroambasador Fuere istaknuo je da je multietnički karakter ono što čini Makedoniju unikatnom i da je to nešto čime zemlja treba da se ponosi. On se potsetio na veliki multietnički hepening u Strugi i istaknuo da je ovaj događaj „bio jedan neuobičajeni spektakl i odličan simbol jedne nacije tzv. duge“. U Makedoniji postoji puno izazova i oni, prema ambasadoru Fuere, mogu biti prevaziđeni samo preko suradnje i partnerstva. Pritom, naglasio je on, isključivo je važna suradnja Vlade sa građanskim društvom, sa biznis zajednicom i razumije se, sa međunarodnom zajednicom. Prisustvo ambasadora Rikera, za Fuerea predstavlja dokaz da postoje brojne prijateljske zemlje koje podržavaju Makedoniju na njenom putu ka Evropskoj uniji.

Ohridski okvirni ugovor, konstatirao je Fuere, ostaje od suštinskog značenja za demokratiju i za prava pripadnika različitih zajednica. Decentralizacija s druge strane, naglasio je on, jedna je od stubova Ohridskog okvirnog ugovora, jer ona omogućava da sve različite zajednice imaju glas u procesu donošenja odluka. Decentralizacija povećava kontakte i komunikaciju među onima koji kreiraju politiku i onih koji koriste usluge. Povećava mogućnosti građanima da budu uključeni i da imaju utjecaja u donošenju odluka na lokalnom nivou, a time jača i sami demokratski proces na lokalnom nivou.

Govoreći o obrazovanju i konfliktu među srednjoškolicima u Strugi, ambasador Fuere je naglasio da Vlada treba sprovesti preporuke Visokog komesara za nacionalne manjine i da Strategija Vlade za multietničko obrazovanje može pokrenuti pozitivne aktivnosti za prevazilazak razlika među različitim zajednicama.

Evroambasador je informirao i o preporukama Evropske komisije sadržane u Izvještaju o napretku Republike Makedonije u 2009 godini, u dijelu međuetničkih odnosa, ističući da je potrebna strategija za regrutiranje državnih službenika iz nevećinskih zajednica, kao i to da komisije za odnose među zajednicama na lokalnom nivou u mnogo općina ne funkcioniraju kako treba. Ove preporuke prema Fuereu predstavljaju poziv za još veće napore Vlade za oživljavanje komisija, kao i ohrabrenje da Parlamentarni komitet za odnose među zajednicama bude cjelosno uključen u promoviranje i podsticaju razvoja komisija na lokalnom nivou.

Evroambasador je naglasio da se romska zajednica u Makedoniji i dalje suočava sa teškim životnim uvjetima i diskriminacijom, posebno u odnosu na pristup ličnim dokumentima, obrazovanju, socijalnoj zaštiti, zdravstvenoj negi, zaposlenju i stanovanju.

Na kraju svog obraćanja, ambasador Fuere je istaknuo da treba imati veće sistematske uključenosti građanskog društva u donošenju odluka, na nacionalnom i na lokalnom nivou. Na takav način, odluke će biti više reprezentativnije i odražavaće potrebe građana. Upravo zbog toga, Fuere je pozvao Vladu da napravi sve što je moguće da bi uključila sve aktere civilnog društva u procesu odlučivanja.

Ambasador Riker je istaknuo da je veoma zadovoljan partnerstvom sa Evropskom unijom, ali i suradnjom sa organizacijama građanskog društva, kao što je FIODM. Decentralizacija vlasti i odgovornosti je od izuzetnog značenja i ona, kako je rekao Riker, postoji u SAD više od 200 godina. Ovakva vlast građanima daje aktivniju lokalnu ulogu. Moć Predsjednika je velika, međutim, konstatirao je Riker, veća je moć na lokalnom nivou odnosno „moć naših 50 država, okruga, škola, gradova“. U Americi, naglasio je Riker, konstantno diskutiramo i debatiramo o toleranciji, o različitostima, o uzajamnom poštivanju. To su stvari koje su potrebne u jednoj demokratiji i upravo zbog toga, SAD podstiču napore da demokratija živi i u Makedoniji. Na kraju, ambasador Riker je naglasio: „Mi smo partneri sa Evropskom unijom i sa međunarodnom zajednicom u mnogim projektima i očekujemo da Makedonija uskoro bude punopravna članica evroatlanskih struktura“.

Na početku, izvršni direktor FIODM-a, istaknuo je da je izuzetno sretan i zadovoljan kada osjeća duh zajedništva i spremnosti „da stvari guramo naprijed“. Navraćajući se na daleku 1992 godinu i na međunarodnu konferenciju, na kojoj je učestvovalo nekoliko stotina predstavnika lokalnih vlasti i građana iz zemalja članica Savjeta Evrope i onih koje su u tom trenutku kucale na vratima Savjeta Evrope, i koja se održala u Makedoniji, u organizaciji jedne od prvih nevladinih organizacija u državi – Helsinški parlament građana, Milčin je istaknuo: „Praktično tada je bilo jasno da veza među građanima, građanstva, građanskog društva, demokratije i lokalne samouprave, predstavlja papučnu vezu. I da jedno bez drugog ne može“. Prema njemu još tada je bilo jasno da

harmonični međuetnički odnosi predstavljaju jedan od stubova države i da je „naša dužnost da svakodnevno taj stub pravimo sve jačim“.

Prema Milčinu, iako izazova i problema još uvijek ima, napravljene su mnoge stvari na polju međuetničkih odnosa i „mi nemamo više alibi da kažemo da nam fali ovo ili ono“. „Mislim da smo preporukom za početak pregovora stigli do jedne tačke kada faktički od nas ovisi da li ćemo uspjeti da ostvarimo ono što je san većine nas“, rekao je prvi čovjek FIODM-a, i istaknuo: „Ja bih taj san ovako definirao: Makedonija će jednog dana biti država u kojoj će kada udare Albanca skočiti svi, a ne samo Albanci. Kada udare Makedonca, skočiće svi, a ne samo Makedonci. Kada udare Roma, skočiće svi, a ne samo Romi. Kada će nas udarac na druge zaboljeti kao da je udarac po našim leđima, mislim da ćemo tada stići do one tačke koja, razumije se, nije niti brzo niti lako dohvatljiva. Međutim, to je ta tačka kada taj stub države Republike Makedonije niko neće moći srušiti. U tom trenutku Republiku Makedoniju niko neće moći više dovoditi u pitanje, zato jer ćemo doći do trenutka u kojem će individualna i kolektivna prava biti podjednako važna. I tada ćemo moći govoriti i o demokratiji, i o građanskom društvu, i o društvu u kojem se ljudska prava i ljudske slobode poštuju do kraja. Ovo je, razumije se, san. Ja ovo možda neću dočekati, međutim, nadam se da će neko od vas to dočekati, oni mlađi. Ali to što sam stariji ne daje mi slobodu da kažem: e sada je već dosta od mene, odmoriću se. Kao građanin, kao individua, smatram da je to moja obaveza i ubijeđen sam da u Makedoniji ima mnogo građana bez obzira da li su u nevladinom sektoru, u lokalnoj ili u centralnoj vlasti koji to isto misle. Zajedno to možemo napraviti“.

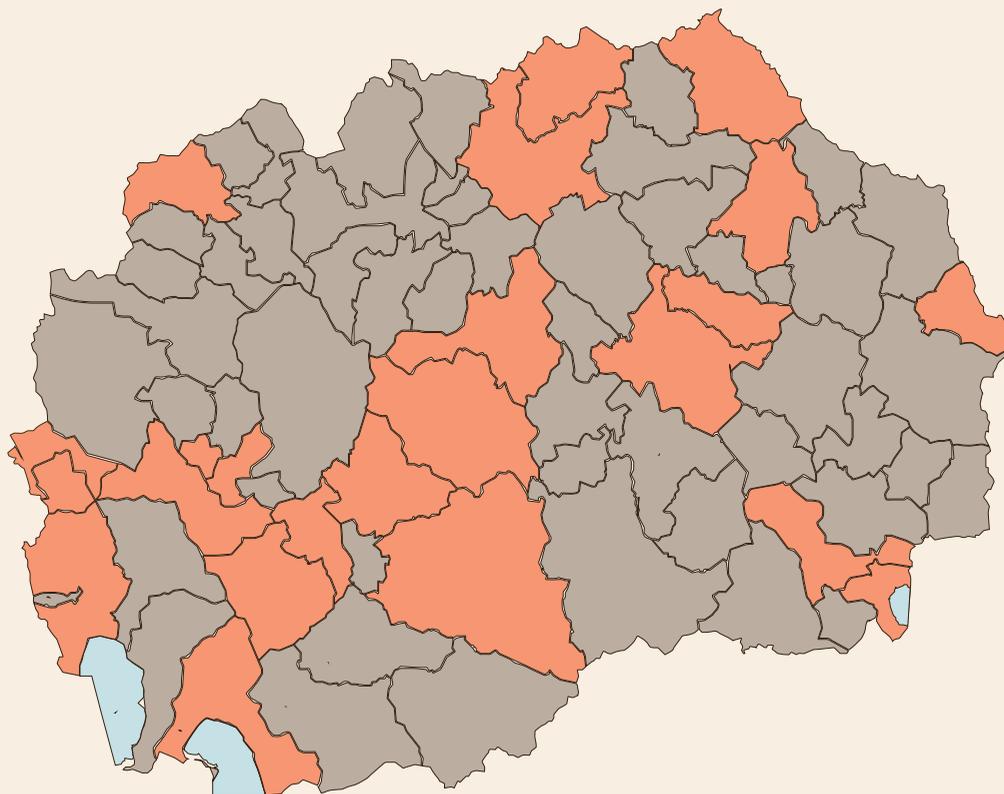
Predsjednica „Zajedničkih vrijednosti“, istaknula je da zahvaljujući Evropskoj uniji i FIODM, projekat „Življenje u multietničkoj sredini- građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite“ uspio je podstaknuti suradnju među lokalnim institucijama, komisijama za odnose sa zajednicama, regionalne kancelarije, nevladine organizacije i predstavnike etničkih zajednica u državi. Imajući za bazu etničko, vjersko, jezično, pa i kulturno šarenilo Republike Makedonije, ovaj projekat, prema Redžepi, uspio je dati pozitivni signal kako se trebaju saslušati različita stanovišta, kako se treba unaprijeđivati kultura dijaloga i kako se zajedničkim naporima mogu naći načini za pre-

vazilazak različitih stanovišta. Svi oni koji su učestvovali u radionicama, na događajima, javnim debatama u okviru ovog projekta, uvijek na kraju, naglasila je Redžepi, osjećali su se kao dio pozitivnih rješenja njihovih svakodnevnih problema i potreba, i upravo to pokazuje da je cilj projekta postignut.

Redžepi je istaknula da ostaje još dosta toga da se uradi u odnosu na cjelosno ostvarivanje prava etničkih zajednica, kao i u pravcu poboljšanja njihove komunikacije sa nadležnim institucijama. Ipak, prema njoj, najvažnije je stvaranje pozitivne atmosfere u ovom osjetljivom polju, kao jedan od nezaobilaznih preduslova za ubrzanje evro-integracijskih procesa u Republici Makedoniji.

PREZENTACIJA REZULTATA POSMATRANJA LOKALNE ADMINISTRACIJE

Metodologija

Metodologiju posmatranja lokalne administracije predstavio je **Borjančo Micevski** iz *Regionalnog centra za održivi razvoj, Kratovo*, član operativne grupe za posmatranje.

Posmatranje lokalne administracije u odnosu na ostvarivanje prava etničkih zajednica, bilo je sprovedeno u periodu od januara 2008 do juna 2009 godine, u 24 jedinice lokalne samouprave: Valandovo, Veles, Vraneštica, Debar, Delčevo, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kičevo, Kočani, Kriva Palanka, Kruševo, Kumanovo, Pehčevo, Prilep, Resen, Staro Nagoričane, Struga, Tetovo, Centar Župa, Čaška i Štip.

Posmatranje su sproveli 12 timova sastavljeni od trojice lokalnih posmatrača i od predstavnika različitih etničkih zajednica, zastupljenih u odgovarajućoj općini koja je bila predmet posmatranja. Posmatrački timovi su radili prema mjesečnim akcijskim planovima i upotrebom prethodno pripremljene matrice za posmatranje. Oni su održavali susrete, ostvarivali kontakte i sakupljali podatke iz različitih lokalnih struktura – lokalne vlasti, sudstvo, građanski sektor, medijumi i građani, i pripremali kvartalne i polugodišnje izvještaje. Na kraju projekta bio je pripremljen finalni izvještaj koji sadrži rezultate 18-to mjesječnog posmatranja, kao i preporuke za prevazilaženje konstatovanih problema i slabosti.

Predmet posmatranja bila su lokalna stanja u odnosu na procese decentralizacije i međuetničkih odnosa u sljedećim oblastima: bezbjednost, pravo na jednakost pred zakonom i na isti tretman, obrazovanje, pravična zastupljenost, tolerancija, razumijevanje i suradnja, socijalni odnosi i uloga građanskih organizacija u uključanju etničkih zajednica na lokalnom nivou, kao i druga građanska prava, povezana sa predstavnicima različitih etničkih zajednica.

Rezultati

Ključni nalazi posmatranja sumirani u sljedećim oblastima: obrazovanje; zastupljenost u upravnim, administrativnim i u javnim općinskim strukturama; tolerancija, razumijevanje i multikulturalnost; komisije za odnose među zajednicama i druge oblasti od interesa predstavila je **Elena Angelovska** iz NVO „Zajedničke vrijednosti“:

1. OBRAZOVANJE

Slabosti

- Postoji nedostatak odgovarajućeg nastavnog kadra, posebno na jezicima nevećinskih zajednica,
- Postoji nedostatak udžbenika na jezicima nevećinskih zajednica,
- U nekim općinama nema nastave na jezicima nevećinskih etničkih zajednica,
- Nedovoljna zastupljenost nevećinskih etničkih zajednica u upravljačkim strukturama u obrazovanju, školskim odborima i savjetima,
- Djeca na školskoj uzrast izvan obrazovnog procesa,
- U nekim ruralnim općinama uopće nema zapisane djece u prvi razred ili se broj učenika smanjuje zbog povećane emigracije u gradu ili u inostranim zemljama,
- Slaba evidencija zapisanih učenika i onih izvan obrazovnog procesa, kao i nedostatak evidencije po etničkoj pripadnosti,
- Učenici ženskog spola u nekim općinama, posebno ruralnim, neredovni su u nastavi, otkazuju se od obrazovanja, a negdje ga uopće i ne počinju,
- Kod učenika iz romske zajednice zabilježeno je predvremeno napuštanje obrazovanja,
- Kao najveći razlog za napuštanje obrazovanja roditelji navode teško socio-ekonomsko stanje,
- Aktivnosti u okviru Dekade Roma su nedovoljne,

- Postoji tzv. tiha diskriminacija romske djece, problemi sa upisom u školama zbog reonizacije,
- Pojava popriječavanja obrazovnog procesa zbog političkih proračuna,
- Mnogo ruralnih škola je u substandardnim uvjetima u izvedbi nastave,
- Pojavljuju se problemi pri upisu na veće obrazovanje zbog nepoznavanja nastavnog jezika,
- Prisutni su fizički obračuni između učenika različite etničke pripadnosti,
- Pojava etničke podijele učenika u jezičnim smjenama,
- Pojava zloupotrebe dječijeg truda od strane roditelja,
- U nekim općinama učenici iz manjih etničkih zajednica preferiraju da nastavu prate na makedonskom ili albanskom jeziku.

Poboljšanja

- Besplatni prijevoz podstiče uključivanje u obrazovni proces i njegov nastavak,
- Besplatni udžbenici su od velike važnosti za roditelje sa teškim socio-ekonomskim stanjem,
- Zbog Zakona za obavezujuće srednje obrazovanje zabilježeno je povećanje broja učenika koji nastavljaju srednje obrazovanje,
- Sve više upisanih studenata iz NEZ,
- Povećanje broja Roma koji se upisuju u srednjem obrazovanju,
- Sve više stipendija za učenike Romske populacije,
- Građanski sektor radi na doformiranju obrazovanja za odrasle, posebno za Rome,
- Ima primjera zbratimljenih škola iz Makedonije i Turske koje međusobno surađuju i pomažu jedni druge,

- Otvaranje visokoobrazovnih ustanova sa nastavom na više jezika koji se govore u Makedoniji,
- U vrijeme štrajkova, zaposleni u obrazovanju se ne dijele po etničkoj osnovi.

2. ZASTUPLJENOST U UPRAVNIM, ADMINISTRATIVNIM I U JAVNIM OPĆINSKIM STRUKTURAMA

Slabosti

- Nevećinske zajednice nisu dovoljno zastupljene u javnim, općinskim i administrativnim strukturama na lokalnom nivou (Valandovo, Veles, Vraneštica, Debar, Delčevo, Demir Hisar, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kičevo, Kočani, Kriva Palanka, Kumanovo, Pehčevo, Prilep, Resen, Struga, Centar Župa, Čaška, Štip),
- Ovo se pripisuje nedostatku kvalifikovanog kadra i nedostatku finansijskih sredstava,
- Zbog nedostatka kvalificiranog kadra pojavljuju se zaposlenja lica iz drugih općina,
- Zastupljenost manjih etničkih zajednica je još uvijek na nezavidnom nivou,
- Konkursi za zaposlenje nerijetko imaju nepravilnosti (objavljene na jednom jeziku ili na neodgovarajućem jeziku), zabilježeno je zaposlenje po partijskoj osnovi, a ima i slučajeva kada se prilikom zaposlenja ne poštuje pravična etnička zastupljenost,
- Za nepravilnosti prilikom zaposlenja nedostaje pravna reakcija,
- Za lokalne i predsjedničke izbore 2009, u nekim općinama stranke NEZ nemaju samostalne savjetničke liste, a njihovi kandidati bili su dio liste većih stranaka, što je dovelo do veoma malog broja pripadnika NEZ u općinskim savjetima,
- Na lokalnim i predsjedničkim izborima 2009 u nekim općinama stranke NEZ imaju samostalne savjetničke liste, ali nijednog izabranog predstavnika u općinskom savjetu,

- U savjetima gdje je mali broj predstavnika NEZ, jedan savjetnik je član većine općinskih komisija.

Poboljšanja

- U nekim općinama na lokalnim izborima 2009 bilo je podnesenih samostalnih listi stranaka iz NEZ čiji su članovi obezbjedili mjesto u općinskim savjetima,
- Predstavnici NEZ bili su aktivno uključeni u izbornom procesu kao članovi izbornih odbora i posmatrača,
- Ima i pojave postavljanja pripadnika NEZ na rukovodnim pozicijama, ili zaposlenja u lokalnoj administraciji,
- Pripadnice NEZ su aktivno uključene u program samozaposlenja preko kreditiranja,
- Pripadnice NEZ angažuju se kao opći i sezonski radnici od strane nekih lokalnih preduzeća, posebno pripadnice romske zajednice,
- U nekim općinama gdje nema Komisije za odnose među zajednicama, zaposlen je Referent za etnička (romska) pitanja.

3. TOLERANCIA I RAZUMIJEVANJE, MULTIKULTURNOST

Slabosti

- Generalno, na lokalnom nivou vladaju relaksirani međuetnički odnosi. U nekim općinama konstatovana je tolerancija između etničkih zajednica, ali ne i suradnja (Kičevo), a negdje se stanje ocjenjuje kao krhko (Kumanovo, Tetovo),
- Politički obračuni i nesuglasice utječu na međuetničke odnose i na funkcioniranje općina,
- Ima pojave izoliranih incidenata međuetničkog karaktera kao što su fizički obračuni, vandalizam na vjerske objekte i spomen obilježja, izgradnja vjerskih objekata, konflikt sitnih trgovaca sa policijom, korištenje javnog

prostora, bespravno rušenje romskih naselja, itd.

- U nekim općinama postoje problemi implementacije dvojezičnosti,
- Neke općine ne poštuju Zakon za isticanje zastava,
- Uočljiva je pojava nepoznavanja normi i procedura u ostvarivanju prava pripadnika zajednica,
- Često građani ne koriste pravo dobijanja ličnih dokumenata na maternjem jeziku i pored mogućnosti koje imaju,
- U nekim općinama podijeljenost na etnička sela/naselja, umanjuje komunikaciju među ljudima,
- Može se primjetiti nejednaki tretman manjih etničkih zajednica na lokalnom nivou,
- Veliki procenat primaoca socijalne pomoći i jednokratne novčane pomoći su pripadnici NEZ,
- U ruralnim sredinama nema uvjeta za razvoj kulture zajednica,
- Suradnja između građana i policije nije na zadovoljavajućem nivou,
- Priznanje Kosova od strane Republike Makedonije izazvalo je tenzije između makedonske, albanske i srpske zajednice.

Poboljšanja

- Građanski sektor je aktivan u zaštiti i promociji prava etničkih zajednica,
- Multikulturene manifestacije su povod za zbližavanje ljudi različitih etničkih zajednica,
- Ima poboljšanja u implementiranju dvojezičnosti u pisanoj komunikaciji u općinama sa više od jednog službenog jezika,
- U sve više općina zabilježena je suradnja između općina i građanskog sektora.

4. KOMISIJE ZA ODNOS MEĐU ZAJEDNICAMA

Općina	Komisija u prošlom sastavu	Formirana komisija u ovom sastavu	Formirana prema zakonskim propisima	Obavezujuća	Formirana na dobrovoljnoj osnovi
Valandovo					
Veles					
Vraneštica					
Debar					
Delčevo					
Demir Hisar					
Dojran					
Dolneni					
Drugovo					
Karbinci					
Kičevo					
Kočani					
Kriva Palanka					
Kruševo					
Kumanovo					
Pehčevo					
Prilep					
Resen					
Staro Nagoričane					
Struga					
Tetovo					
Centar Župa					
Čaška					
Štip					

5. DRUGE OBLASTI INTERESA

Slabosti

- Najveći problem stanovništva iz ruralnih općina predstavlja loše socio-ekonomsko stanje, nezaposlenost, loša osnovna infrastruktura i komunalni problemi,
- Žene su nedovoljno zastupljene u javnom životu, lokalnim administrativnim i upravljačkim strukturama,
- Nedovoljna zastupljenost žene često je rezultat nedovoljnog obrazovanja i patrijarhalne zajednice,
- Komisije za jednake mogućnosti muškaraca i žena nemaju utjecaja u poboljšanju stanja žena,
- Mladi nisu dovoljno aktivni u javnom životu i u razvoju njihove općine,
- Emigracija stanovništva u grad ili u inostranim zemljama je evidentna u većini općina.

Poboljšanja

- Građanski sektor aktivno doprinosi razvoju zajednica u najvećem broju općina.

PANEL DISKUSIJA „IZAZOVI MAKEDONIJE NA PUTU KA TOLERANTNIJEM DRUŠTVU“

Uvodna izlaganja

Na temu **Političko učešće etničkih zajednica u vlasti na lokalnom i na centralnom nivou** profesor Mersel Biljali istaknuo je da su u Makedoniji etničke zajednice uključene u vlasti i da njihovo učešće predstavlja isključivo državni interes, odnosno, na ovakav način država funkcionira kako treba u njenom multietničkom sastavu. Upravo zbog toga, prema njemu, u ovom segmentu je veoma važno da se poštuje princip legitimiteta i kredibiliteta.

Govoreći o državnoj administraciji i učešću predstavnika najvećinskih etničkih zajednica u njoj, Biljali je istaknuo da se suočavamo sa velikom partizacijom prilikom selekcije kadra i da je ova administracija preteška za državu. Broj zaposlenih u javnoj administraciji je iznad 136.000, što predstavlja 20% od ukupnog broja zaposlenih u Makedoniji i negdje oko 13% radno sposobnih ljudi u državi. Ovaj broj je čak 5 puta veći od prosjeka u Evropskoj uniji.

Pored smanjenja administracije i njene departizacije, za Biljaliju je veoma važno pitanje o njenoj profesionalizaciji. Prema njemu, Makedonija mora da izgradi odgovarajuće institucije za selekciju profesionalnog kadra, zato što samo sa profesionalcima mogu biti postignuti dobri rezultati. Za običnog građanina je irelevantno da li je onaj koji mu je završio posao Albanac, Makedonac, ili Turčin. U centralnoj vlasti, istaknuo je Biljali postoje određeni mehanizmi koji garantuju funkcionalnost koja odgovara multietničkoj realnosti države i ti mehanizmi funkcioniraju. Međutim pitanje koje treba postaviti je da li su ti mehanizmi u korist građana i države bez razlike na etničku pripadnost, ili se ti mehanizmi eksploatiraju isključivo za dnevno političke ciljeve i tiješne stranačke interese.

Žarko Trajanoski govoreći o **multikulturalizmu u Makedoniji** naglasio je da se on povezuje sa tradicijom suživota koja potiče još iz Otomanske imperije, gdje su komšilik, duh i mentalitet čaršije podrazumijevali poštovanje prema drugome. Međutim, naglasio je Trajanoski, multikulturalizam kao izvjesna tradicija suživota,

još uvijek je meta kritike mnogih teoretičara koji se pitaju zašto se ne upotrebljavaju koncepti kao suživot, tolerancija ili neki drugi srodni termini.

Kada se govori o multikulturalizmu u Makedoniji, mogu se razgraničiti različiti konteksti i različita vremena, ali Trajanoski se najviše zadržao na politike identiteta i razlike koje dotiču određena ljudska prava nakon ustavnih amandmana u 2001 godini. Prema njemu u Makedoniji se veoma često govori o kolektivnim pravima odnosno o pravima etničkih zajednica, a termin zajednica je monopoliziran u etničkom smislu. On je podsjetio da su u Ustavu nosioci prava individue i da je to mnogo velika razilka sa aspekta ljudskih prava: „Ono što mi posebno ostavlja utisak i u govorima političara, međutim i u govorima onih koji proučavaju političke diskusije u Makedoniji poslije 2001 godine, je to, da su građani nekako izgubljeni u slici kao nosioci prava, i imamo jednu interpretaciju Okvirnog ugovora, odnosno, amandmana koja supstituira individualna prava sa kolektivnim pravima što svakako sa aspekta ljudskih prava može biti ozbiljan problem“.

Prema Trajanoskom, politika identiteta fokusirana na etničko, uspostavila je određenu tiraniju isključivo etničkih identiteta odnosno dovela je do velikog jaza između realnosti i papira. Zaboravili smo da ne postoje samo etnički, stranački, i religiozni identiteti u Republici Makedoniji, već postoje i sasvim drugi identiteti. U tom smjeru, naglasio je on, termin multikulturalizam treba da se upotrebljava kao politika priznanja prezrenih identiteta kao što su homoseksualci, lezbejke, biseksualci, transeksualci, žene jer su podložne dvojnoj diskriminaciji, potom i korisnici droge i drugi pripadnici marginaliziranih kultura čiji glas jednostavno ne dopire u našoj političkoj realnosti.

Na kraju, Trajanoski je ukazao na paradoks da osam godina nakon Okvirnog ugovora, Makedonija još uvijek nema okvirni zakon za zaštitu od diskriminacije, koji treba omogućiti zaštitu na individualnom nivou, između ostalog i na diskriminaciju na osnovu etničkog porijekla.

Zamjenik Narodnog pravobranitelja iz regionalne kancelarije u Kumanovu, Naser Vejseli, govoreći o **iskustvima sa pravičnom i odgovarajućom zastupljenosti zajednica** istaknuo je da organi državne uprave intenzivnije sprovode ova načela, za razliku od fondova i javnih

preduzeća koji ne pokazuju spremnost za poštivanje ovog principa. Narodni pravobranitelj, istaknuo je Vejseli, o ovom stanju informirao je Skupštinu, a Vladi je ukazao na to da postoji elementarno nepoznavanje propisa odnosno nadležnosti Narodnog pravobranitelja od strane nekih organa, kao na primjer: Javno preduzeće za rad sa stanbenim i poslovnim prostorom, Agencija za inostrane investicije, Direkcija za slobodne ekonomske zone, Državni zavod za zdravstvenu zaštitu, Republički zavod za transfuziologiju, Klinička apoteka, Specijalna dječija bolnica u Ohridu, zdravstveni domovi u Ohridu i Velesu, kao i općine Kavadarci, Negotino, Vraneštica, Gradsko, Zajas, Zrnovci, Rosoman, i Studeničani.

Stanje, prema Vejseliju, nije mnogo bolje ni u pravosuđu, gdje se ovaj princip sprovodi veoma bavno, a ono što posebno brine je činjenica da podnesene predstavke Narodnom pravobranitelju koje se odnose na pravičnu zastupljenost, u poređenju sa drugim oblastima, zaista ih je malo, odnosno, iznose samo 0,69% od ukupno podnijetih prestavki. Ovaj broj, istaknuo je Vejseli, ni iz daleka ne odgovara realnosti i govori o tome da građani još uvijek nisu dovoljno upoznati sa nadležnostima Narodnog pravobranitelja.

Dopunski problem prema Vejseliju predstavlja činjenica da još uvijek nije donijet zakon za zaštitu od diskriminacije i upravo zbog toga mnogi pokušaji za utvrđivanje diskriminacije u Makedoniji su neuspješni.

Na temu **Postoji li diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti?** Mirjana Najčevska je istakla da ako se sudi prema prestavkama koje se daju nadležnim organima za postojanje diskriminacije na etničkoj osnovi, može se steknuti utisak da u Makedoniji nema diskriminacije. Ako sudimo sa aspekta na to koliko je pažnje posvećeno etničkoj diskriminaciji, odnosno, na sve ono što je povezano sa postizanjem jednakosti pripadnika raznih etničkih zajednica, a to je mijenjanje Ustava, mijenjanje zakona, utvrđivanje podzakonskih akata, kojima se utvrđuje pravična zastupljenost, ponovo možemo reći da nema diskriminacije na etničkoj osnovi. Međutim, naglasila je Najčevska, više od 55% građana anketiranih u istraživanju „Evrobarometar“, misli da ima diskriminacije na etničkoj osnovi, a čak 37% misli da ima više diskriminacije na etničkoj osnovi u posljednjih 5 godina nego ranije.

Ova diskrepanca među oficijalnim podacima i stavovima građana, prema Najčevskoj, rezultat je nekoliko problema. Prvi problem s kojim se sudaramo je činjenica da se ne sakupljaju desagregirani podaci na osnovu etničke pripadnosti. Ne znamo da li imamo oblasti u kojima etničke zajednice trpe nekakvu vrstu nejednakog postupanja, bilo da je riječi o stanovanju, biznisu, zaposlenju, obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, postupanju policije.

Drugi problem, naglasila je Najčevska, je postojanje strukturne diskriminacije odnosno sistemske, institucionalizirane diskriminacije koja se bazira na tradicionalno postojanje određenih stereotipa ili predrasuda. Veoma često diskriminacija posebno na etničkoj osnovi je indirektna. Prividno, primjenjuju se slične ili neutralne metode, nema aktivnog diskriminiranja, međutim, situacija koja se stvara predstavlja situaciju diskriminacije. Kod nas i pored toga što se spominje uznemiravanje u Zakonu za radne odnose i u Zakonu za jednake šanse muškaraca i žena, vrlo često, kada kažemo uznemiravanje, mislimo na seksualno uznemiravanje. Međutim, uznemiravanje je vrsta diskriminacije. To je stvaranje neprijateljske prijeteće atmosfere u kojoj se pripadnik određene etničke zajednice ne osjeća udobno. Posebno o tome možemo govoriti u obrazovanju. Mnogo je teško biti učenik romske populacije u razredu u kojem su dominantni pripadnici druge etničke zajednice.

Na kraju je Najčevska zaključila da je potrebno da država ima proaktivni pristup odnosno da pokrene pozitivnu akciju koja će podstaći ljude i institucije da poštuju razlike. Jednostavno država ne smije čekati da je neko tuži, već da traži od svih preduzeća i cjelokupnog javnog i privatnog sektora da izgrade posebne politike za jednakost odnosno da imaju pozitivan pristup u spravljanju sa diskriminacijom.

Diskusija

Učesnici u diskusiji su istakli da su u Makedoniji pripadnici manjina suočeni sa diskriminacijom. Ta diskriminacija, prema njima, nije javna, ali se osjeća u svakodnevnom životu. Najčešće žrtve su Romi, koji se tako reći, stalno suočavaju sa problemima u ostvarivanju osnovnih ličnih, političkih i ekonomsko-socijalnih prava i sloboda, ali i pripadnici drugih marginaliziranih grupa (Egipćani, samohrane majke, stanovnici iz ruralnih sredina...).

Prema diskutantima, ne možemo biti zadovoljni onim što je do sada učinjeno, a potvrda za to su i zabilješke sadržane u Izvještaju Evropske komisije za napredak Makedonije u 2009 godini.

Jednoglasno su diskutanti konstatovali da treba još mnogo da se radi u oblasti jednakih mogućnosti i na unaprijeđenju položaja žena u makedonskom društvu. U ime zaštite tradicionalnih vrijednosti i kulturne prakse etničkih zajednica, često se zaboravlja na štetu koju tradicionalne kulturne prakse nanose pripadnicama određene etničke zajednice. Otsustvo žena u javnoj sferi i u procesima odlučivanja praktično predstavlja indikator odnosno rezultat takve prakse. Romska žena je žrtva dvojne diskriminacije, odnosno, Romkinje su diskriminirane i od institucija u društvu, ali i u porodici.

Učesnici u debati istaknuli su da proces decentralizacije izaziva izvjesna poboljšanja na polju prava nevećinskih zajednica, ali da pravična zastupljenost i poštivanje prava manjina, još uvijek predstavlja veliki izazov za općine. Prema njima, zakonski okvir je dobar, ali treba se efikasno i dosljedno sprovoditi.

Zaključci

- Poštivanje prava zagarantiranih Ustavom i zakonima moraju predstavljati prioritet,
- Ne smijemo zaboraviti da su građani nosioci prava, odnosno da ne supstituiramo individualna prava sa kolektivnim pravima,
- Ne smijemo zaboraviti druge identitete odnosno trebamo se boriti za politiku priznanja tzv.prezrenih identiteta,
- Zakon za zaštitu od diskriminacije mora da se donese što je moguće brže,
- Javna preduzeća i institucije, moraju što je moguće prije da se upoznaju sa propisima u dijelu pravične zastupljenosti, kao i sa nadležnostima Narodnog pravobranitelja,
- Imamo zakonski model koji može dobro da funkcioniše, ali treba dobro da se sprovodi,
- Učešće etničkih zajednica u vlasti da se bazira na principu legitimiteta i kredibiliteta,
- Državna i javna administracija mora da se profesionalizira,
- Vlast treba da funkcionira u korist građana, a ne samo u korist svojih stranačkih i drugih interesa.

**LIVING IN MULTIETHNIC ENVIRONMENT –
CITIZENS WITH EQUAL RIGHTS, OPPORTUNITIES AND PROTECTION**

**DECENTRALIZATION –
OPPORTUNITY FOR MORE TOLERANT
MUNICIPALITIES**

LIVING IN MULTIETHNIC ENVIRONMENT – CITIZENS WITH EQUAL RIGHTS, OPPORTUNITIES AND PROTECTION

DECENTRALIZATION – OPORUNITY FOR MORE TOLERANT MUNICIPALITIES

“Living in Multiethnic Environment – Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection” is a project for improving the status of the minority groups and the capacities for their active participation in the creation of public policies, both at local and national level.

The Foundation Open Society Institute - Macedonia (FOSIM), in cooperation with the NGO “Common Values” and the 12 former NGO Support Centers, in the regions of Veles, Prilep, Stip, Kicevo, Struga, Resen, Gevgelija, Negotino, Strumica, Delcevo, Kratovo, Debar, Kumanovo and Tetovo, implemented this project, in the period from January 2007 to October 2009.

The project implementation was financially supported by the European Union, within the frameworks of the “Campaign 4” of the European initiative for democracy and human rights (EIDHR): “Promoting equality, tolerance and peace”, in partnership with FOSIM.

The main goals of the project “Living in Multiethnic Environment – Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection” were:

- Increasing the public awareness about the rights of the minorities and promoting the respect to and protection of the minorities pursuant to the international conventions and the national legislation;
- Monitoring the implementation of the existing anti-discriminatory provisions in the municipalities;
- Motivating the minorities’ representatives to participate in the creation of the public policies

and in the reforms, especially in the field of their rights protection;

- Developing the capacities and cooperation between the NGO and the institutions working with the marginalized ethnic minorities and with the ethnic communities;
- Influence over the governmental structures in respect of the future implementation of the Strategy for equitable representation of the minorities in the public administration and the public companies.

Great number of activities was successfully realized within the project:

- Forty training courses for minority rights, for over 1000 representatives from 150 non-governmental organizations and 95 local institutions,
- Campaign “Under the Same Sun” for promoting the multiethnic values and the mutual respect and increasing the public awareness regarding issues related to the non-majority ethnic communities on national and local level,
- Internet page www.podistosonce.org.mk for distribution of information on the project activities and the relevant national and international documents for the minorities,
- Nine regional and one national TV debate with representatives of the communities, the non-governmental organizations, experts and the respective institutions,

- Two big one-day multiethnic happenings in Skopje (November 2008) and Struga (July 2009),
- Preparation, printing and distribution of “Guide on the National legislation in the Field of Using the Languages of Ethnic Communities in the Republic of Macedonia” in 7 languages used in the country and in the English language,
- Preparation, printing and distribution of the “Manual on the Elimination of Ethnicity-Based Discrimination” in 7 languages used in the country and in the English language,
- Support for creating and developing four networks of non-governmental organizations working on minority rights, on local and national level.
- Sixteen thematic meetings/workshops of the non-governmental organizations and the local institutions for encouraging the mutual communication and cooperation,
- Eight regional meetings for establishing cooperation between the Commissions for relations between communities, Municipal Councils and the regional offices of the Ombudsman,
- Analysis on the participation of minorities (males and females) in the decision-making bodies on a local level in 84 municipalities and in the city of Skopje,
- Eighteen public debates on the minority rights about the actual problems and issues related to the non-majority ethnic communities, Monitoring the local administration in 24 municipalities regarding multiethnic relations and realizing the rights of the non-majority ethnic communities,
- Preparation, printing and distribution of a Report with results from the monitoring of the local administration and recommendations for future steps, opportunities and decisions for improving the conditions.

CONFERENCE “DECENTRALIZATION - OPPORTUNITY FOR MORE TOLERANT MUNICIPALITIES”

The project “Living in Multiethnic Environment – Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection” was completed on October 22, 2009 with the one-day final conference “Decentralization – opportunity for more tolerant municipalities”, which was held in Skopje. The conference was attended by a number of non-governmental organizations, representatives of the local authorities, institutions and experts for human and minority rights, as well as representatives of the diplomatic core in the Republic of Macedonia.

The present participants were addressed by: **Erwan Fouéré**, Special Representative of the European Union and Head of the Delegation of the European Union; **Philip T. Reeker**, US Ambassador to Macedonia; **Vladimir Milcin**, Executive Director of FOSIM and **Hajrije Redzevi**, president of the NGO “Common Values”.

At the conference the results of the monitoring of the local administration were also presented. The monitoring methodology was presented by **Borjanco Micevski**, from the Sustainable Development Regional Center from Kratovo, and the findings of the monitoring were presented by **Elena Angelovska** from the NGO “Common Values”.

As part of the conference panel-discussion was also held “The challenges Macedonia faces on its way to tolerant society” at which the panelists were: **Mersel Biljali**, professor, Faculty of Organizational Sciences; **Zarko Trajanoski**, human rights expert; **Naser Vejseli**, deputy Ombudsman, regional office Kumanovo and **Mirjana Najcevska**, human rights expert.

The conference ended with presentation on the conclusions from the panel-discussion.

INTRODUCTORY ADDRESS

The Euro Ambassador Fouéré pointed out that it is the multiethnic character that makes Macedonia unique and it is something which the country should be proud of. He recollected himself of the big multiethnic happening in Struga and pointed out that this event “was one unusual happening and an excellent symbol of a rainbow nation”. There are many challenges in Macedonia and they, according to Fouéré, may be overcome only through cooperation and partnership. Therefore, pointed out Fouéré, of exceptional importance is the cooperation of the Government with the civil society, the business community and of course, the international community. The presence of the Ambassador Reeker represents to Fouéré a proof that there are many friendly countries which support Macedonia on its way to the European Union.

The Ohrid Framework Agreement, concluded Fouéré, remains of an essential importance for the democracy and the rights of the members of different communities.

Decentralization, on the other hand, is one of the pillars of the Ohrid Framework Agreement because it enables all the different communities to have a vote in the decision-making process. The decentralization increases the contacts and communication between those creating the policy and those using the services. It increases the citizens' opportunities to be included and to have influence over the decision-making on a local level, which consequently strengthens the democratic process itself on a local level.

Speaking of the education and the conflict between the high-school students in Struga, the Ambassador Fouéré pointed out that the Government should implement the recommendations of the High Commissioner for national minorities and that the Strategy of the Government on multiethnic education may instigate positive activities for overcoming the differences between the different communities.

The Euro Ambassador gave information about the recommendations of the European Commission contained in the report on the progress Republic of Macedonia has made in 2009, in the part of multiethnic relations, point-

ing out the need of a Strategy on recruiting civil servants from the non-majority communities, as well as that the Commissions for relations between the communities on a local level in many municipalities function improperly. Such recommendations, according to Fouéré, represent a call for even bigger efforts by the Government to revive the Commissions, as well as to encourage the Parliamentary Committee for relations between the communities to be entirely engaged in promoting and encouraging the development of commissions on a local level.

The Euro Ambassador pointed out that the Roma community in Macedonia still faces difficult living conditions and discrimination especially regarding the access to personal documents, education, social protection, health care, employment, housing.

At the end of his address, the Ambassador Fouéré, pointed out that there should be wider systematic involvement of the civil society in the decision-making, on national and local level. In this way, decisions will be much more representative and they will reflect the citizens' needs. For this purpose, Fouéré called the Government to do everything possible in order to include all the actors in the civil society in the decision-making process.

Ambassador Reeker pointed out that he is very satisfied with the partnership with the European Union, as well as with the cooperation with the civil society organizations, such as FOSIM. The decentralization of authority and responsibility is of huge importance and it, as Reeker said, has been existing in the USA for over 200 years. This authority provides the citizens with more active local role. The power of the President is great, however, concluded Reeker, greater is the power on the local level i.e. “the power of our 50 states, counties, schools, cities”. In America, said Reeker, we continually discuss and debate over tolerance, differences, mutual respect. Those are things which are necessary in a democracy and for that purpose, the USA encourages the efforts for making democracy live in Macedonia as well. At the end, the Ambassador Reeker said: “We are partners with the European Union and with the international community in many projects and we expect that Macedonia will soon become full member of the Euro-Atlantic structure”.

At the beginning, the executive director of FOSIM, pointed out that he is very happy and content to feel the spirit of unity and readiness “to push things forward”. Looking back as early as the year 1992 and the international conference, which was attended by several hundreds representatives of the local authorities and the citizens from the European Council members countries and from those which were at that time knocking on the European Council’s door, and which was held in Macedonia, organized by one of the first non-governmental organizations in our country - Helsinki Citizens’ Assembly, Milcin said: “It was actually then to become clear that the relation between the citizens, the citizenry, the civil society, the democracy and the local self-government is a naval string, and that the one does not go without the other. In his opinion, even back then, within the frames of the civil society, the interethnic relations are one of the pillars of the country and that “it is our duty to make that pillar stronger and stronger every day”.

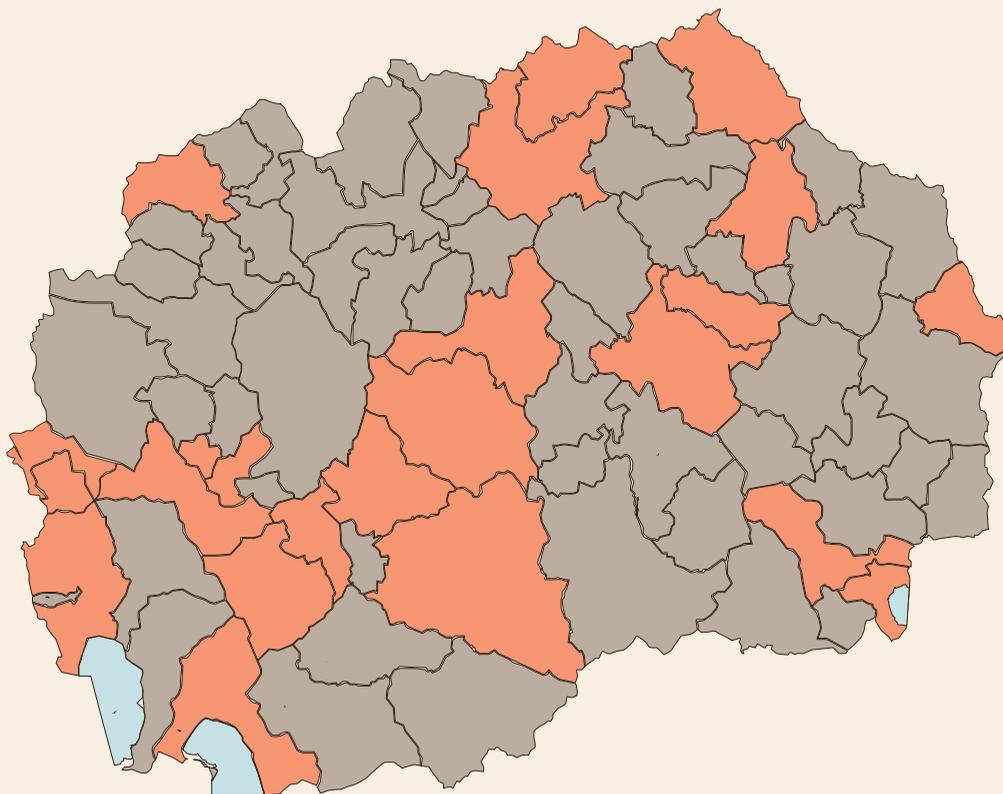
According to Milcin, although there are still some challenges and problems, a lot has been done in the field of interethnic relations and “we no longer have an alibi to say that we lack this or that”. “I believe that with the recommendation to start the negotiations we reached a certain point when it actually depends on us whether we will manage to achieve what most of us dream of”, said the first man of FOSIM and he pointed out: “I would define this dream as follows: One day, Macedonia will become a country in which when an Albanian is attacked everybody will stand in his defense, and not only the Albanians. When a Macedonian is attacked everybody will stand in his defense, and not only the Macedonians. When a member of the Roma minority is attacked everybody will stand in his defense and not only the Roma people. Once we start to feel the attack on the other as an attack on us, only then will we reach certain point, which of course, is neither fast nor easily reachable. But this is the point when the pillar of the Republic of Macedonia could no longer be pulled down. In that moment the existence of the Republic of Macedonia could no longer be brought into question, because we will come to a moment when the individual and collective rights will be of equal importance. And then we will be able to speak about democracy and civil society and society in which the human rights and freedom are respected to the full. This, of course, is a dream. I might not live to

see it come true. Still, I hope that some of you will, the younger ones. But, being older does not give me any freedom to say: I have done enough; I will take some time off. As a citizen and as an individual I consider it is my responsibility and I am convinced that in Macedonia there are many citizens, regardless of whether they are in the non-governmental sector, the local or central government who share that. We can do it together”.

The president of “Common Values” said that thanks to the European Union and FOSIM, “Living in Multiethnic Environment – Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection” managed to encourage the cooperation among the local institutions, Commissions for relations with the communities, the regional offices, non-governmental organizations and the representatives of the ethnic communities in the country. Having as a base the ethnic, religious, language and the cultural diversity in the Republic of Macedonia, this project, according to Redzepe, managed to give positive signal how to hear out the different points of view, how the culture of dialogue should be improved and how to find ways for overcoming the different points of view, with joined efforts. All of those who took part of the workshops, events, public debates held within this project, at the end, said Redzepe, felt as being part of the positive solutions of their everyday problems and needs, which shows that the project’s goal has been achieved.

Redzepe said that there is still much to be done for the purpose of achieving entire realization of the ethnic communities’ rights, as well as in direction of improving their communication with the competent institutions. Still, according to her, most important is to create positive atmosphere in this delicate field of interest, as one of the inevitable prerequisites for accelerating the European integration processes of the Republic of Macedonia.

PRESENTATION OF THE LOCAL ADMINISTRATION MONITORING RESULTS

Methodology

The methodology of monitoring the local administration was presented by **Borjanco Micevski** from the *Sustainable Development Regional Center, Kratovo*, member of the operative group for monitoring.

The monitoring over the local administration regarding exercising the rights of the ethnic communities, was conducted in the period from January 2008 to June 2009, in 24 local government units: Valandovo, Veles, Vranestica, Debar, Delcevo, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kicevo, Kocani, Kriva Palanka, Krusevo, Kumanovo, Pehcevo, Prilep, Resen, Staro Nagoricane, Struga, Tetovo, Centar Zupa, Caska and Stip.

The monitoring was conducted by 12 teams composed of three local observers and representatives of the different ethnic communities living in the respective municipality which was subject to monitoring. The monitoring teams worked under monthly action plans and used previously prepared monitoring matrix. They held meetings, realized contacts and collected data from different local structures - local government, judiciary, civil sector, media and citizens, and prepared quarterly and semiannual reports. At the end of the project final report was prepared as well, which contains the results of the 18-month monitoring as well as the recommendations for overcoming the discovered problems and weaknesses.

Subject of monitoring were the local conditions regarding the decentralization processes and interethnic relations in the following areas: safety, right to equality before the law and equal treatment, education, equitable representation, tolerance, understanding and cooperation, social relations and the role of the civil organizations in the inclusion of the ethnic communities on a local level, as well as other civil rights, related to representatives from the different ethnic communities.

Results

The key findings of the monitoring summarized in the following fields: education; representation in managing, administrative and public social structures; tolerance, understanding and multiculturalism; Commissions for relations between the

communities and other fields of interest were presented by **Elena Angelovska** from the NGO "Common Values":

1. EDUCATION

Weaknesses

- There is a lack of adequate teaching staff, especially in the languages of the non-majority communities,
- There is a lack of textbooks in the languages of the non-majority communities,
- In some municipalities there is no education in the languages of the non-majority ethnic communities,
- Insufficient representation of the non-majority ethnic communities in the managing structures in the education, school boards and councils,
- School age children which are out of the educational process,
- In some rural municipalities there are either no enrolled first-grade students or the number of students is reduced due to the increased immigration into towns or into foreign countries,
- Poor records of enrolled students and those who are out of the educational process, as well as lack of records kept on the basis of ethnic origin,
- The female students in some municipalities, especially the rural ones, either don't attend school regularly or they quit their education and in some places they even don't enroll in school at all,
- The students from the Roma community sometimes drop out of school earlier,
- As most common reason for terminating the education parents indicate the difficult social and economic condition,
- The activities included as part of the Decade of Roma Inclusion are insufficient,
- There is so called silent discrimination of the children belonging to the Roma community, school enrolment problems due to regionalization ,
- The educational process is hindered as a result of political confrontations,

- Many rural schools have sub-standard conditions for holding classes ,
- There are problems related to enrollment at university as a result of not speaking the language in which lectures are organized,
- There are fights between students of ethnic origin,
- There is ethnic division of students in language shifts,
- There is exploitation of child labor by the parents,
- In some municipalities the students from the smaller ethnic communities prefer to follow the classes in Macedonian or Albanian language.

Improvements

- The free-of-charge transportation encourages children to include in the educational process and not to quit it,
- The free-of-charge textbooks are a huge advantage for the parents with difficult social and economic condition,
- As a result of passing the Law on compulsory secondary education, an increase is noticed in the number of students who enroll in secondary schools,
- More and more enrolled students from the non-majority ethnic communities,
- Increasing the number of Roma children who enroll in secondary schools,
- More and more scholarships for the Roma students,
- The civil sector is currently working on encouraging adults, especially Roma people, to complete their education,
- There are examples of sister schools from Macedonia and Turkey which cooperate together and help each other,
- Opening higher education institutions organizing lectures in several languages spoken in Macedonia,
- During strikes, the employees in the education sector are not divided on ethnic basis.

2. REPRESENTATION IN MANAGING, ADMINISTRATIVE AND PUBLIC MUNICIPAL STRUCTURES

Weaknesses

- The non-majority ethnic communities are underrepresented in the public, municipal and administrative structures on a local level (Valandovo, Veles, Vranestica, Debar, Delcevo, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kicevo, Kocani, Kriva Palanka, Krusevo, Kumanovo, Pehcevo, Prilep, Resen, Staro Nagoricane, Struga, Tetovo, Centar Zupa, Caska and Stip).
- This is attributed to the lack of qualified staff and lack of financial funds,
- As a result of a lack of qualified staff, people from other municipalities are being employed,
- The level of representation of the smaller ethnic communities is even more insignificant,
- The job advertisements often contain irregularities (published in one language or in an inappropriate language), there are cases of employment on political basis, and there are cases when there is no equitable ethnic representation when employing workers,
- There is a lack of legal reaction regarding the employment process irregularities,
- For the local and presidential elections in 2009, in some municipalities the parties of the non-majority ethnic communities did not submit independent lists of candidate council members, and their candidates were part of the lists of the bigger parties, which brought to very small number of members of the non-majority ethnic communities in the municipal councils,
- On the local and presidential elections 2009 in some municipalities the parties of the non-majority ethnic communities had independent lists of candidate council members, but not one of them was elected member of the municipal council,

- In the councils with small number of representatives from the non-majority ethnic communities, one council member is part of several municipal committees.

Improvements

- In some municipalities on the 2009 local elections there were independent lists submitted by the parties of the non-majority ethnic communities, whose members obtained positions in the municipal councils,
- Representatives from the non-majority ethnic communities took active participation as members of election boards and observers,
- In some cases female members of the non-majority ethnic communities were appointed to executive positions, or employed in the local administration,
- Members of the non-majority ethnic communities are involved in the program for self-employment through crediting,
- Members of the non-majority ethnic communities are engaged as laborers and season workers by some local companies, especially the Roma community members,
- In some communities in which there is no Commission for relations between the communities, officer for ethnic (Roma) issues has been employed.

3. TOLERANCE AND UNDERSTANDING, MULTICULTURALISM

Weaknesses

- Generally speaking, the interethnic relations on a local level are relaxing. In some municipalities there is tolerance between the ethnic communities, but there isn't any cooperation (Kicevo), and in some regions the condition is assessed as fragile (Kumanovo, Tetovo),
- The political confrontations and disagreements influence the interethnic relations and the municipalities' smooth operation,
- There are cases of isolated incidents of interethnic

character such as fights, vandalizing religious buildings and monuments, construction of religious buildings, conflict between traders and the police, using public areas, illegally demolish Roma neighborhoods, etc.

- In some municipalities there are problems connected to the bilingualism implementation process,
- Some municipalities fail to observe the Act on Use of Flags,
- There are cases of unacquaintance with the norms and procedures for exercising the rights of the community members,
- Very often the citizens do not exercise the right to obtaining personal document in their mother language despite the opportunity,
- In some municipalities the segregation into ethnic villages/neighborhoods reduces the communication among people,
- Unequal treatment of the smaller ethnic communities is noticed on a local level,
- Big percent of the social aid beneficiaries and onetime financial aid are members of the non-majority ethnic communities,
- In the rural areas there are no conditions for development of the communities' culture,
- The cooperation between the citizens and the police is not satisfactory,
- The fact that Kosovo was recognized by the Republic of Macedonia raised certain tensions among the Macedonian, Albanian and Serbian communities.

Improvements

- The civil sector is active in the protection and promotion of the ethnic communities' rights.
- The multicultural events are occasions which bring people from different ethnic communities together,
- There is improvement in implementing the bilingualism in the written communication in the municipalities with more than one official languages,
- In more and more municipalities there is cooperation between the municipality and the civil sector.

4. COMMISSIONS FOR RELATIONS BETWEEN COMMUNITIES

Municipality	Commission in the previous structure	Formed commission in this structure	Formed according to the legal regulations	Compulsory	Formed on voluntary basis
Valandovo					
Veles					
Vranestica					
Debar					
Delcevo					
Demir Hisar					
Dojran					
Dolneni					
Drugovo					
Karbinci					
Kicevo					
Kocani					
Kriva Palanka					
Krusevo					
Kumanovo					
Pehcevo					
Prilep					
Resen					
Staro Nagoricane					
Struga					
Tetovo					
Centar Zupa					
Caska					
Stip					

5. OTHER FIELDS OF INTEREST

Weaknesses

- The biggest problem among the population from the rural municipalities is the poor social and economic condition, the unemployment, poor basic infrastructure and problems with the public utility services,
- Women are underrepresented in the public life, local administrative and managing structures,
- The underrepresentation of women is often caused by the insufficient education and the patriarchal community,
- The Commissions for equal opportunities of men and women have no influence in improving the women's condition,
- The youth is not actively included in the public life and in the development of their municipality,
- People in many municipalities move to the city or to the foreign countries.

Improvements

- The civil sector gives active contribution to the development of the communities in many municipalities.

PANEL DISCUSSION "THE CHALLENGES MACEDONIA FACES ON ITS WAY TO MORE TOLERANT SOCIETY"

Introductory speeches

Discussing the topic "**The political participation of the ethnic communities in the government on local and central level**", the university professor Mersel Bilalli stated that in Macedonia, the ethnic communities participate in the government and that their participation represents a unique state interest, i.e. it is the only way the state can function correspondingly to its multiethnic composition. According to him, due to this reason, in this segment it is very important to observe the legitimacy and credibility principles.

Talking about the state administration and the participation of representatives of the non-majority ethnic communities, Bilalli pointed out that we face great par-tization in the process of selecting staff and that this administration is too heavy for the state. The number of people employed in the state administration goes beyond 136.000, representing 20% of the total number of employed people in Macedonia, and about 13% of the people capable to work in the country. This number is maybe even 5 times higher than the European Union average.

Apart from decreasing the number of employees in the administration and its de-partization, for Bilalli, what is also of great importance is its professionalization. According to him, Macedonia must establish appropriate institutions for selection of professional staff, because only with professionals, good results can be achieved. For the ordinary citizen, it is irrelevant whether the officer, who has not assisted him when in need, was Albanian, Macedonian or Turkish. In the central government, Bilalli highlighted, there are certain mechanisms which guarantee functionality corresponding to the multiethnic reality of the country and those mechanisms are in function. The question to be asked is whether the citizens and the state benefit from those mechanisms, or they are exploited only for daily political goals and narrow party interests.

Zarko Trajanoski, talking about **multiculturalism in Macedonia**, stated that it is related to the tradition of living together since the Ottoman Empire when the neighborhood, the spirit and mentality of the old bazaar meant respect one for the other. However, Trajanoski continued, multiculturalism as a certain tradition of living together, is still targeted by the critics and theoreticians who ask themselves why instead of “ism”, concepts as living together, tolerance or related terms are not being used.

When we talk about multiculturalism in Macedonia, various contexts and various times can be differentiated, but Trajanoski went to most details about the policies for identifying the differences referring to some human rights after the constitutional amendments in 2001. According to him, in Macedonia, we frequently talk about collective rights i.e. rights of the ethnic communities, and the term community is monopolized in ethnical aspect. He reminded the participants that pursuant to the Constitution, holders of rights are the individuals and that it represents a huge difference from the aspect of human rights: “What makes a special impression on me is that in the speeches of the politicians, but also in the speeches of the ones studying the political discussions in Macedonia after 2001, the citizens are somehow lost from the picture as holders of the rights, what we have is an interpretation of the Framework agreement, i.e. its amendments with which the individual rights are substituted by collective rights, which, from the human rights point of view, represents a serious problem.

According to Trajanoski, the identity policy focused on the ethnic concept, established a kind of tyranny of strictly ethnic identities, i.e. it brought about a huge gap between reality and what is on paper. We have forgotten that in Macedonia not only ethnic, party or religious identities exist, but there are others as well. In that direction, he stated, the term multiculturalism shall be used in terms of policy of recognizing the despised identities such as, the homosexuals, lesbians, bisexuals, transsexuals, women since they are subject to double discrimination, then the drug addicts, and members of other marginalized groups whose voice can not be heard in our political reality.

In the end, Trajanoski pointed out the paradox that even eight years after the Framework agreement, Macedonia still does not have a framework law for protection from discrimination which would enable protection on individual level, among which protection from discrimination on ethnic grounds.

The Deputy Ombudsman from the regional office in Kumanovo, Naser Vejseli, talking about the **experiences with the equitable and appropriate representation of the communities** highlighted that the state administration bodies follow this principles more intensively, while the funds and the public enterprises are still not prepared to follow these principles. The Ombudsman Vejseli said, informed the Parliament about this situation and also alerted the Government that there is an elementary lack of knowledge of the principles i.e. the competencies the ombudsman has, by certain institutions, among which the Public Enterprise for Housing, Management and Business Premises, the Agency for foreign Investments, the Direction for Free Economic Zones, the State Institute for Health Protection, the State Institute for Transfusiology, the Pharmacy of the State Clinic, the Special Children’s Hospital in Ohrid, the medical centers in Ohrid and Veles, as well as the municipalities of Kavadarci, Negotino, Vranestica, Gradsko, Zajas, Zrnovci, Rosoman and Studenicani.

The situation, according to Vejseli, is not better even in the judiciary, where this principle is being implemented very slowly, and what especially raises concerns is the fact that the objections filed at the Ombudsman’s office related to the equitable representation, in comparison to other fields, are very few, or only 0,69 % of the total number of filed objections. This number, Vejseli said, does not correspond to the reality and only evidences that the citizens are still not informed about the competences of the Ombudsman.

An additional problem, according to Vejseli, is the fact that the law on protection from discrimination is still not passed and this is the very reason that so many attempts to identify discrimination in Macedonia have failed.

On the topic **Is there discrimination on ethnic basis?** Mirjana Najcevska said that if we judge by the objec-

tions filed to the authorities, then it can be concluded that in Macedonia there is no discrimination. If we judge on basis of how much attention is paid to ethnic discrimination, i.e. to everything done to achieve equality of the ethnic communities, which comprises modification of the Constitution, modification of laws, passing by-laws regulating equitable representation, it can be also concluded that there is no ethnic discrimination. However, Najcevska stated that over 55% of the citizens, surveyed in the research “Euro barometer” think that there is discrimination on ethnic basis, and 37 % think that in the last 5 years there is even more discrimination on ethnic basis, than there was before.

This discrepancy between the official data and the citizens’ attitudes, according to Najcevska, is a result of a number of problems. The first problem we face is the fact that disaggregated data for discrimination on ethnic basis is not collected. We do not know whether there are fields in which the ethnic communities suffer some kind of unfair treatment, no matter whether it is about accommodation, business, employment, education, health care, police issues.

The second problem, Najcevska said, is the existence of structural discrimination i.e. systemic, institutionalized discrimination based on traditional existence of certain stereotypes or prejudices. Very often, discrimination, especially on ethnic basis, is indirect. At first glance, it seems that identical or neutral methods are applied and that there is no active discrimination, but the situation created is a situation of discrimination. In our country, although mobbing is being mentioned in the Employment Act as well as the Act on Equal Chances for Men and Women, very often, when we say mobbing, we understand it in terms of sexual harassment. But, mobbing is a kind of discrimination. It represents a creation of hostile threatening atmosphere in which a member of a certain ethnic community does not feel at ease. This is especially true in education. It is very difficult to be a Roma student in a class where members of other ethnic communities predominate.

In the end, Najcevska concluded that the government shall adopt a proactive approach, i.e. it shall initiate a positive action thus motivating people and institutions to respect differences. The government must not wait for

someone to initiate proceedings against it, but what it shall do is ask all the enterprises and the whole public and private sector to adopt special equality policies and develop positive approaches for management of discrimination.

Discussion

The participants in the discussion stated that in Macedonia, the members of the minorities face discrimination. Such discrimination, according to them is not public, but it can be felt in the everyday living. The most common victims are the members of the Roma minority who almost always face problems when trying to exercise their personal, political, economic and social rights and freedoms, but also the members of other marginalized groups (Egyptians, single parents, citizens living in rural areas...).

According to the ones discussing the topic, we can not be satisfied by what has been done so far, which can be proved by the remarks contained in the European Commission’s report on Macedonia’s progress in 2009.

At the same time, the debaters came to the conclusion that much more is to be done in the field of equal opportunities and improvement of the situation of women in the Macedonian society. For the account of protection of traditional values and cultural practices, we often forget about the damage that the traditional cultural practices cause to the female members of certain ethnic community. The absence of women from the public scene and the decision making processes is an indicator or a result of such practices. The Roma woman is a victim of double discrimination, being discriminated in the society institutions as well as in her family.

The debaters stated that the decentralization process brought about certain improvements in the field of non-majority communities’ rights, but that the equitable representation and minority rights respect are still a big challenge for the municipalities. According to them, the legal framework is good, but it shall be efficiently and consistently enforced.

Conclusions

- Respect of the rights guaranteed with the Constitution and laws must be a priority,
- We must not forget that the citizens are the holders of the rights, i.e. we shall not substitute individual with collective rights,
- We must not forget the other identities i.e. we shall intervene for policy of recognizing the so-called despised identities,
- The law on protection of discrimination must be passed as soon as possible,
- The public enterprises and institutions must be familiarized with the regulations in regard to the equitable representation, as well as with the competences of the Ombudsman,
- We have a legal model which can function well, but it shall be implemented in the proper manner,
- Participation of the ethnic communities in the government shall be based on the legitimacy and credibility principles,
- The state and the public administration shall get professionalized,
- The government shall function for the benefits of the citizens, not only for the benefits of its party and other interests,
- The equitable representation requires clearer criteria and rules,
- A system for collection of desegregated data on ethnic bases must be created,
- In Macedonia, people face hidden discrimination i.e. systematized, structured and institutionalized discrimination on basis of tradition, stereotypes and prejudices,
- The government shall encourage the citizens, the institutions, the enterprises as well as other factors to respect differences.

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN SOCIETY ИНСТИТУТ
INSTITUTE ОТВОРЕНО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

Проектна канцеларија
Фондација Институт отворено општество - Македонија
Програма за граѓанско општество
Бул. Јане Сандански 26/2-2
Скопје, Република Македонија
тел./факс: 02 24 03 0 10
www.soros.org.mk

Заеднички
вредности

Заеднички вредности
Бул. Климент Охридски 7/1
Скопје, Република Македонија
тел.: 02 32 17 242
факс: 02 32 17 240
www.cv.org.mk

Живеење во мултиетничка средина -
Граѓани со еднакви права, можности и заштита

Jetesë në mjedis multietnik -
Qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë

Multietnik Ortamda Yaşamak -
Eşit hak, imkan ve korumaya sahip vatandaşlar

Dživdipe ano multietnikano maškaripe -
Dizutne jekhutne hakojenca, šajdipa thaj arakhipa

Живети у мултиетничкој средини -
Граѓани са једнаким правима, могућностима и заштитом

Banã tu loc multietnic -
Bãnãtori cu idghi àndrepturi, puteri shi avigljeari

Življenje u multietničkoj sredini -
Građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite

Living in Multiethnic Environment -
Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection

Проектот е финансиран од Европската комисија во рамките на Кампања 4 на Европската иницијатива за демократија и човекови права (EIDHR): унапредување на еднаквоста, толеранцијата и мирот и од Фондацијата Институт отворено општество - Македонија (ФИООМ).

Проектот го спроведува ФИООМ во соработка со НВО Заеднички вредности и 12-те Центри за поддршка на НВО во Велес, Прилеп, Штип, Кичево, Струга, Ресен, Гевгелија, Неготино, Струмица, Делчево, Кратово и Дебар.